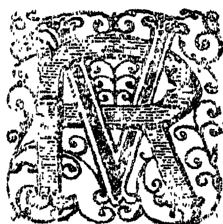
శ్రీరస్తు

దేశింగురాజుకథ

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే ప్రకటితము.

 [Price Rs. 0-50

శ్రీ ర స్తు.

దేశింగురాజుకథ

చె న్న, పు రి :

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సువారిచేః

ప్ర క టి త ము.

1923

శ్రీ ర స్తు.

విఘ్నేశ్వరస్తుతి.

క. శ్రీకర ప్రమథగణాకర
ప్రాకటభవభయవిదూర పన్నగహారా
లోకానుగ్రహకారా
చేకొని రక్షింపుమయ్య శివసుకుమారా

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యస్తుతి.

క. శరవణభవ వరసుందర
కరుణాకర దీనపోష కామితఫలదా
వరశక్తిధారి షణ్ముఖ
సురమునినుత ధన్యగణ్య సుబ్రహ్మణ్యా.

మహేశ్వరస్తుతి.

క. ఇందుధర సుందరాంగా
కుందేందుచ్ఛవితురంగ కుజనవిభంగా
బృందారకహృత్సంగా
మందస్మితవదన బ్రోవు స్మరహర లింగా.

శ్రీమహావిష్ణుస్తుతి.

క. కమలాప్త కమలనేత్రా
కమలోద్భవవినుతపాత్ర కర్బురజైత్రా

కమలాప్తకులపవిత్రా
క్రమముగ రక్షించు నీలకంధరమిత్రా.

బ్రహ్మదేవునిస్తుతి.

క. నలినోద్భవ చతురానన
విలసితసృష్టిప్రకారవేది విధాతా
జలజాక్షునాభిపంకజ
కలితాంతర్వర్తి దిక్ప్రకాశితకీర్తీ.

శ్రీలక్ష్మీ గౌరీ భారతులస్తుతి.

క. శ్రీ గౌరీ భారతులకు
బాగుగ నే జాల దలంతు భక్తితో నెపుడున్
సాగిలబడి నుతియించెద
వేగమె రక్షించుకొఱకు వేడుక లలరన్.

తే. సకలదేవత లెల్లను సంభ్రమమున
ప్రకటితంబుగ గొనియాడి భవ్యముగను
రంగుమీఱంగ దేసింగురాజుకథను
చెప్పెదను నేను లోకప్రసిద్ధిగాను.

క. ఇలలో గలబుధు లీకృతి
గలతప్పులు దిద్ది మీరు గాంభీర్యముగా
వెలయం జేయంగవలె నని
చెలువుగ గోరెదను మిమ్ము సిద్ధముగాఁగన్.

శ్రీరస్తు.

దేసింగురాజుకథ.

కథాప్రారంభము.

శ్రీకరముగ గణనాథుపదములు చెలువుగ సేవించి
ప్రకట పద్మజురాణిని చాలా భక్తితోడ దలఁచి
ముదముతో హరి హర పరమేష్ఠులను మదిలో నర్చించి
సదయులైన శ్రీగౌరీవాణుల సంప్రీతితో నెంచి
వరకవు లగు నా వాల్మీకాదుల వందనములుచేసి
గురుతరముగ సద్గురువుల నెల్లను గోర్కి బూజచేసి
ఈవసుధను పెరుగుమిపురవాసుఁడ నింపుమీర నేను
రావూ ర్వేంకటసుబ్బయాఖ్యుఁడను రంజితంబుగాను
సంతసమున దేసింగురాజుకథ చక్కఁగఁ జెప్పెదను
వింతగ నీభువిలో నందఱు నిది విస్మయ మందగను
సురపతినారదసంవాదం బిది చోద్యంబుగ నిపుడు
వరుసగ నది యెట్లన్నను దెల్పెద సరవితోడ వినుఁడు

దేవేంద్రుఁడు కొలువై యుండఁగా నారదుఁడు వచ్చుట.

నాకాధిపుఁ డగుపాకారియు తా నధికభోగమునను
తేకువతోడను సింహాసనమున తేజరిల్లఁగాను
సురగరుడోరగసిద్ధసాధ్యులు సూటిగ గొల్వఁగను
వరగున రంభాద్యప్సర లప్పుడు సరసత నాడఁగను

మురియుచు ఖగపతు లెల్లను గొడుగులు గరిమెతో పట్టగను
పరమాద్భుతముగ కిన్నరు లెల్లను మరిమరి పొగడఁగను
వరంబుమీఱ తుంబురునారదులు నంబరమున బాడ
జంభభేదికొలువున బుధు లెల్లను సంభ్రమంబుతోడ
ఉండఁగ నారదుఁ డొకనాఁ డచటికి నొప్పుగాను రాగా
దండిగ కొలువుననుండి యింద్రుఁ డా తపసిజూచి వేగ
సమ్ముఁ డై తా నర్ఘ్యపాద్యములు నతిభక్తితో నిచ్చి
సంభ్రమ మొదవగ నాతని నుచితాసనమునందు నునిచి
సామి మీర లీ మూఁడులోకములు సంచరింపఁబూని
భూమిని గలవింతలు దెల్పుం డిపు డేమైనాగాని
విననోరెద మీవాక్యపద్ధతిని వీనుల వేడుకగాఁ
మనమలరఁగ నేచోద్యములుండిన మాకు దెల్పు వేగ
అని సురపతి యానందంబున సమ్మునివరు నడుగఁగను
తనమది బొంగుచు నింద్రునితో నా తపసి యిట్టులనెను

నారదుండు దేవేంద్రునితో దేసింగురాజుకథ జెప్ప నారంభించుట.

సురనాయక యొకయాశ్చర్యము విను సొంపుమీఱ నిపుడు
పరువడి తెల్పగవచ్చితి నీకును పరమప్రీతి నేడు
స్థిరముగ భువిలో నేబదియాఱు దేశంబుల నుండు
పరమప్రసిద్ధము హైదరాబాదు పురమనె గోల్కొండ
ఢిల్లీపాచ్ఛా యేలుచుండె మరి సల్లలితంబుగను
ఎల్లలోకులకు నధిపతియై తా నేకచ్ఛత్రముగను
ఇంపుగ నేలుచు నుండఁగ జరిగిన యితిహాసము నేను
సొంపుగ జెప్పెద విస్తరంబుగా చోద్యం బంతయును
అన నమ్మునిశేఖరుతో నింద్రుం డప్పు డిట్టులనియెఁ

మునినాయక నీపలుకులు సంతస మొసఁగె బల్కుమనియె
విను సురనాయక భూమండలమున వెస మేరువునందు
మునులు పలువురు తపములు సేయఁగ మునుపొదవగ నందు
ఘనుఁడు మహాత్ముఁడు గోగుపకీరీ యనుతపసియు తాను
మనమలరగ ఘనతపమును జేయుచు మంత్రతంత్రములను
తెలిసి సిద్ధుఁడై యుండఁగ నచటికి దేవలోకమం దుండి
విలసితబారాహజారి రాగను వెలుఁగుతోడ నుండి

—ఇ— గోగుపక్కీరి ఢిల్లికి గుఱ్ఱమును తెచ్చుట. —ఇ—

మేఘమండలమునందు తిరిగెడు మేటితురంగమును
లాఘవమున బట్టఁగఁదలఁచియు నా ఘోడా పోవగను
చూచి మంత్రతంత్రంబుల చేతను చోద్యంబుగ వశపఱచి
ఆచి పట్టుకొని ఢిల్లికి వేగమె యతిమోదంబున నడిచి
వచ్చి యొక్కచో డేరా వేసి పరులకు దెలియకను
అచ్చటనుండి చుట్టును పహరా మెచ్చుగ నుంచగను
అప్పుడు బారాహజారి గర్జన గొప్పగఁజేయఁగను
తప్పక ఢిల్లిలో గల జనులందఱు తడబడిమూర్ఛలను
చెందిన పాచ్ఛా విని యప్పుడు తా సందేహించుచును
ఇందుగలిగిన ప్రళయం బేమో యిది తెలియఁగవలెను
తొమ్మిదిమేఘము లొక్కట గర్జన తోడిబడఁజేసినదో
ఇమ్మహిఁగలుగు సముద్రములెల్లను యిటు ఘోషించినదో
అని మది నెంచుచు నతివేగంబున తనతక్తుకువచ్చి
ఘనుఁడౌబడేదివాణ్జి రాజలింగబాబు నటుగాంచి
రావోయి వింతలు గనఁబడె నేడు రాజలింగబాబు
రావముగలిగిన దదియే మిప్పుడు రాజలింగబాబు

గర్జనజేసిన దేమది జెప్పుము ఘనుడలింగబాబు
ఘర్జింపుము నీ విప్పుడు దానిని పరగలింగబాబు
అనఁగా విని యారాజలింగబా బప్పు డిట్లులనెను
మనవిది వినుమా పాచ్ఛా యిప్పుడు మరిచెప్పెద నేను
గోగుపక్కీరి యనువాఁడిట కొక గుఱ్ఱము దెచ్చె నేఁడు
బాగుగ దివ్యహాయంబును దెచ్చెను పట్టుపడదు చూడు
మంత్రతంత్రములచేతను దానిని మచ్చిడి తెచ్చినాఁడు
యంత్రంబులచే వశముజేసుకొని యిటకు వచ్చినాఁడు
ఎంతటిధైర్యము గలవారైనను యెక్క లేరుదాని
వింతగనున్న దటన్నను పాచ్ఛా వేగచూఁచె దాని.

పాచ్ఛా గోగుపక్కీరికి బహుమానము లిచ్చి గుఱ్ఱమును తీసుకొనుట.

సంతోషముతో నప్పుడు పాచ్ఛా చయ్యన పక్కీరికి
కొంతధనంబును బహుమానంబులు కొల్లగ నిచ్చి పురికి
హాయమునుగొని తా తెప్పించియు లాయములో గట్టించి
నయమున గోగుపకీరి నప్పుడే నచటనుండి యంపించి
పరువడి రాజలింగబాబును పాచ్ఛా పటుచూచి
వరుసను నందఱు పాళెగాండ్రను త్వరలో రప్పించి
ఈగుఱ్ఱము నెక్కినవారల కిక బహుమతు లిప్పించు
బాగుగ యెక్కనివారల నైదులో వేగమె పెట్టించు
అని సెలవిచ్చిన రాజలింగబా బరకారుల నంపఁగను
పనివడి పంపిన హరకార్లేగి యనువుగ జెప్పఁగను
వచ్చిరి హాయమునుజూచుటకై యా పాళెగాండ్రందఱును
యెచ్చుగు నాగుఱ్ఱంబునుజూచి యెక్క లేము మే మనెను
అందఱునైదులో నేడువర్షము లమరగ నుంచుమనెక

యిందికనెవ్వఁడు రాజలింగబా బిప్పుడు తెల్పుమనెక
మనవియొక్కటి విను మిక పాచ్ఛా మరి చెప్పెద నేను
ఘనులౌరాజులు గల రనేకులు కనుఁగొన భువిలోను
ప్రవిమలమతు లగురాజు లందఱు పరగ యెక్కలేరు
అవితథశౌర్యులు నతిశూరులు యీ హయము నెక్కలేరు
ఇప్పుడు దక్షిణదిక్కునకుంజని హెచ్చుగాను గలదు
గొప్పకోట దుర్గంబును నచ్చట నొప్పుగాను గలదు
తనరగ చెంజికోటను యేలే తరణిసింగురాజు
తనయులు యిద్దరు శూరసింగును ధరణిసింగురాజు
శూరసింగుఁడును ధరణిసింగుఁడును సొంపు చెంజికోట
వారలిద్దఱును యేలుచుందురు వదలక నానాఁట
శూరసింగునకు సమానశూరులు వేరే లే రెచట
ధీరవరుం డగుధరణిసింగునకు దీటుగాన మెచట
బహుశూరులు యీ బారహజారిని పటుగతి నెక్కుదురు
సహజంబుగ వా రిద్దరు గుఱ్ఱము చక్క నెక్కగలరు
అనఁగను విని హరకారుల నచటికి నతిశీఘ్రముగాను
పనివడి బంపుము రాజలింగబా బనువుమీరగాను
అంతట రాజలింగబాబు తా హరకార్లను బిలిచి
సంతసమున నా చెంజికోటకును జాబువ్రాయ నెంచి
పెద్దకరణమును రంగపిళ్లను బిల్వుమనుచు బంచి
వద్దచేరి యారంగపిళ్ల యటు పాచ్ఛావును గాంచి
సలాంచేసిన రంగపిళ్లను చక్కగాను జూచి
సలాం బదులుచేసి పిళ్లను చయ్యన నటుగాంచి-ఓ
రంగపిళ్ల నీవిప్పుడు చెంజికి వ్రాయవలెను జాబు
సంగతులన్నియు దెలియఁజెప్పెదను సరగవ్రాయుజాబు

—శూరసింగురాజునకు పాచ్ఛా జాబు వ్రాయుట.—

సలాం శూరసింగురాజ వో సలామయ్యా నీకు
బలేశూరులని మిమ్ము గాంచుటకు పరగబుద్ధి మాకు
కలిగియున్నది మాపై మీదయ కలుగవలయు నేడు
సలలితముగ రావలె నిచ్చటికిని చయ్యనను యిపుడు
సతతంబును రాజులనందఱిని సన్మతి జూచితిని
మతిమంతుల మిము జూడగవలె నని మరి యిపు డంపితిని
అని యీరీతిని వ్రాసిపంపుము వినయము రంగపిళ్ల
అన నాతఁడు జాబునవ్రాసెను విని యాసంగతులెల్ల
జాబు తెచ్చి హార్కార్పాపయతో సవిస్తరముగాను
బాబువారిగా తెలియజెప్పి యట పంపు వేళలోను
యేనూరామడదూరము చెంజికి యీఢిల్లికి నిపుడు
పూని తపాలాగుఱ్ఱము లేనూరు పొందుగ నుంచుకొని

....

మరి చెంజికిపోవోయి నీవిపుడు హారకార్పాపయ్యా
చెంజికిపోయి శూరసింగు నిటు తేవలె నడిగాను
రంజితమ్ముగా పోయి నీవిటు రమ్ము జల్దిగాను
తడయక హార్కార్ పాపయ్యప్పుడు తపాలమార్గముగా
వడిగా నప్పుడు పాతచెంజికిని వచ్చెను వేడుకగా
శూరసింగుఁడును కొత్తచెంజిలో సొంపుకొలువులోను
ధీరులయిన తనమంత్రులగూడుక తేజములరగాను
ఉన్నకొలువునకు హార్కార్పాపయ తెప్పున దావచ్చి
సన్నుతుఁడగు యా శూరసింగును చయ్యన నటుగాంచి

—హార్కార్పాపయ్య శూరసింగునకు జాబువ్రాయుట.—

వినయముతో హార్కార్పాపయ్య వేడ్క సలాంజేసి

చనువుతోడ యాశూరసింగునకు జాబంతటదీసి
సొంపుగ నిచ్చిన హరకార్ నప్పుడు శూరసింగుజూచి
పెంపుతో యెవ్వరు బంపవచ్చితివి వే రే మన లేచి
అప్పుడు సలాముచేసిపల్కెను హరకార్ పాపయ్య
చెప్పెద నిప్పుడు సంగతులెల్లను చెలువుగ వినవయ్య
హెచ్చుగ ఢిల్లీపాచ్ఛా మిమ్మును యిపుడు చూచుటకును
అచ్చటికిని మిమ్మును తెమ్మనగా వచ్చినాను నేను
జాబుచూడగా నన్నిసంగతులు సవిస్తరముగాను
బాబువారిగా తెలుసునుమీకు బరమముదంబునను
అనిన తమ్ముడగు ధరణిసింగును నంత తాను పిలిచి
తనచేజాబును చదివి తెల్పుమని తమ్మునిచే నిచ్చి
ఇచ్చినజాబును చదివి సంగతు లేర్పడ దెల్పగను
ముచ్చట విని యాకొలువున జనములు మురియుచు వినగాను
తనమంత్రులజూ చప్పుడుబల్కెను దనరచోద్యముగను
వినరయ్యా వోమంత్రులార యీవివరము జెప్పెదను
ఘనుడగుపాచ్ఛాపునుజూడగను గడుప్రీతిని నేను
మనములరగ యాఢిల్లికి పోయి మర లిటువచ్చెదను
వచ్చుదాక యీరాజ్యము మీరే వదలక చూచుకొని
యెచ్చుగ నిచ్చటికార్యము లెల్లను యింపుగానుపూని
చేయుచు నిచ్చటిసమాచారములు శీఘ్రంబున నాకు
వాయ కప్పటప్పటికి తెల్పుడు పరగ నేను మీకు
చెలువుతోడ నాసంగతులెల్లను తెలియగ జేసెదను
యెలమితోడ నే పోయివచ్చెదను యింక వేడ్కగాను

—శూరసింగు తన భార్యయొద్దికిబోవుట.—

అని తనమంత్రుల సమ్మతిపడిచి యంత తాను లేచి

మనమలరగ యానగరము నేగి తనసతి నటు గాంచి
సతి విను మొక్కటి నేను చెప్పెదను చయ్యన రాంబాయి
హితమతితోడను నీకు దెల్పెదను ఇప్పుడు రాంబాయి
రయమున ఢిల్లీపాచ్ఛా నన్ను రమ్మనె జల్దిగను
నయముతోడ నే బోవలె నిప్పుడు నచ్చటికిని యికను
ఇచట భద్రముగనుండుము నీవు యిప్పుడు రాంబాయి
అచటికిబోయి జాబువ్రాసెదను యిచటికి రాంబాయి
పరఁగఁబోయివచ్చెద నని చెప్పిన ప్రాణనాథుతోను
సరగునరాంబాయి చింతనొందుచును చయ్యన నిట్లనెను
దేవరవారికి నేను యిప్పుడు తెలియఁజెప్పగలన
పావకాశము లేదిక ప్రసవ సమయం బిది యనిన
కరుణతోడ రాంబాయినిజూచి కలకలనవ్వుచును
మరి నీ కేమిట తక్కువయున్నది మగువరో యిచ్చటను
పాయక దాదులతోడనుండుము భద్రం బని లేచి
పోయివచ్చెదని తమ్ముని నంతట పొందుగానుజూచి
వేయుగుఱ్ఱములతపా లుంచుము వేగ ధరణిసింగు
చేయవలసిన జాగ్రత లెల్లను జేయు ధరణిసింగు
అనిన తమ్ముఁడును శూరసింగుఁడు నంతజల్దిగాను
ఘనసత్వములౌ హయముల నెక్కి కదలి రంతలోను
త్వరలో ఢిల్లికివచ్చి చేరిరి తపాలమార్గముగా
ధరలోగల్గినరాజు లెల్లను తప్పక వచ్చిరిగా
పాచ్ఛాకొల్వులో శూరసింగుఁడును బహుధైర్యముతోను
అచ్ఛాయనుచును పాచ్ఛాపుకు తా నపుడు సలాము నెను
బదులుసలామును చేసిచూచెను పాచ్ఛా వప్పుడును
మదిసంతసమున శూరసింగునకు మర్యాదలతోను

వచ్చినరాజు లెల్ల కొలువులో నరుసనుండగాను
అచ్చట గూర్చుండగనియమించె నయంబుగ నిర్దఱను
ఢిల్లీపాచ్చా కూరసింగునకు మర్యాదలుచేసి పిలిపించినకార్యమును దెలుపుట.
శూరసింగుని పాచ్చా వంతట చూచి పల్కెనపుడు
వారక నందఱు రాజులువిన నొకపలుకు బల్కినాఁడు
వినుఁ డో దేశాధీశులార యొక వివరము నిప్పుడును
పనివడి మిముబిలిపించినకార్యము బాగుగ దెల్పెదను
దేవలోకగుఱ్ఱం బొక టిక్కడ తేజరిల్లుచును
యావసుధనుగల గుఱ్ఱంబులలో నిది యెక్కువగాను
ఉన్నది దాని నెక్కినవారికి నుచితంబుగ నిపుడు
పన్ననచేసి వారిపాళెమును మరియిచ్చెద నేడు
కొన్నియినాములతోడను వారికి గుఱ్ఱమునిచ్చెదను
యిన్నికార్యములు గల విక్కడ మీ యిష్టంబే నానెను
ఆమాటలువిని రాజులందఱును అతిమోదంబునను
ప్రేమతో గుఱ్ఱమునెక్కెడికొఱకై తాము లేవగాను
ఘనశౌర్యులు నగునారాజులఁగని కలకలనవ్వుచును
కనుఁగొని వారల పాచ్చా వప్పుడు గ్రక్కున నిట్లనెను
—ఢిల్లిపాచ్చా రాజులతో ప్రతిజ్ఞ సేయుట.—
ఏ నొకమాట చెప్పెద వినుఁడీ యిపుడు రాజులార
పూని గుఱ్ఱమును యెక్కినవారికి పోసఁగ రాజులార
ఘనముగు బహు బహుమతులనిత్తును మనమలరఁగ నేను
ఘనులని వారినిమెచ్చి ప్రియంబున కౌఁగిటఁ జేర్చుదును
ఆగుఱ్ఱముపై నెక్కనివారిని అతికోపముతోను
వేగముగా నై దేండ్లదాకను వేతు ఖైదులోను
అనఁగావిని యారాజులందఱు నపుడు సమ్మతించి

మనముల సందేహించుచు నుండఁగ మరి పాచ్ఛా లేచి
వచ్చెను రాజులతోఁగూడుకొని చెచ్చెర నంతటను
అచ్చట బారాహజారి గనుఁగొన నతిభీకరముగను
అంతట బారాహజారిగర్జిల నట్టెదిగులుజెంది
గంతులువేసినమాత్రములోన కడుభీతియునొంది
మిన్నువిరిగి పైఁబడినటురాజులు మేదినిపైఁబడిరి
కన్నులుచెదరఁగ తలలువంచుకొని కడువడి చింతిలిరి
గడగడవణఁకుచు మూర్ఛలదేలుచు కాళ్లును కడువడిగా
తడబడనందఱు యేమియుఁదెలియక తారుమారుగాఁగా
అప్పుడు పాచ్ఛాపునుగనుఁగొని వా రంద రిట్లనిరి
చెప్ప లేము యీగుఱ్ఱముమహిమను అప్పయే మొ యనిరి
ఇప్పుడు నుహరా జీగుఱ్ఱము మే మెక్క లేము యికను
తప్పక యెక్కిన ప్రాణము నిలుపదు తడయక మాకికను
దేవలోకగుఱ్ఱముపై నెక్కను దేవతలేగాని
యీవసుధలో గలవారికిఁదగునా యీగుఱ్ఱముపూని
ఎక్క లేము యీగుఱ్ఱముపైని నిక్కముగా మేము
గ్రక్కునప్రాణంబులతోనైనా శైదుననుండెదము
అనునామాటలు తా విని పాచ్ఛా వంతట నవ్వుచును
ఘనముగ భూమీశులతోపల్కెను వినుఁడనుచును తాను
ఎంతోశూరుల రనుచు మిమ్ము నే నిచటికి రప్పిస్తి
యింతటిధీరుల రగుటవహ్వామీ చెంతనె సరిచూస్తి
నక్కలైన మీయంతటిశౌర్యము లెక్కింపఁగరాదు
దిక్కులేని పాడూరికినెన్నఁగ నక్కపోతురాజు
మేకపోతుగాంభీర్యంబని నే మేదిని వినియుంటి
దాకలాయె నామాట యిపుడు మీ దాపుగ నేగంటి

పురుషచిహ్నములుదాల్చినప్పుడును పొలతుల నేలుటయు౯
అరయ నటులనగు మీ రీబారాహజారి నేలుటయు౯
బిడ్డయునైనను జూచి మీయటులు భీతియుజెందదుగా
తెడ్డయినను యీ తేజిగర్జనకు దిగులిటు నొందదుగా
అని యిటు లోకులుపల్కెడువాక్యము లవి వృథగావయ్యె౯
చెనకిచూడగా నిది తెరగని మా చిత్తము గననయ్యె౯
బలేబలేవస్తాదులు మీరే పహ్వారేయనుచు
చలోచలో తుం ఖైదుకు నిపుడే శీఘ్రము బొమ్మనుచు
వరుసగ రాజులరెల్లరు నైదువత్సరంబు లిటను
సరవితో ఖైదులోనుండి వెనక నిరు సంవత్సరములును
ఊరక నిచ్చటనుండియు నావల వూరికిపోవలెను
సారెకుపాచ్ఛా యిట్లనిపల్కిన సమ్మతినందఱును
నిందుఖైదులోనుండి వారలనెలవుకు జాబులును
ఖండితంబుగా సంగతులెల్లను కనుపడ వ్రాయగను
వెతలబొందుచును వేవిధంబులను విధి గడుదూరుచును
అతివ్యసనంబున గుందుచునుండిరి అప్పుడు నందఱును
అటుల నారదుడు దెల్పగ నింద్రుం డత్యద్భుతముగను
పటుతరముగ మునినాథ దెల్పితివి పరమముదంబునను
అవతలివృత్తాంతం బేమాయెను నారద నాకిటను
ప్రవిమలముగ నది దెల్పుచున్నను పరమమోదమునను

ఇంద్రునకు నారదుడు చెంజిపట్టణవృత్తాంతము దెల్పుట.

విను సురనాయక చెంజిపట్టణపు వృత్తాంతం బికను
ఘనముగ నీకే దెల్పెద నిపుడు కలవృత్తాంతమును
చెంజివిడిచి యూశూరసింగడు చేరగ ఢిల్లికిని

రంజితముగ నట యేడునాళ్లకు రాంబాయికిని
పుత్రోత్పత్తియు గలిగిన సంపదు భూరిసంతసమున
నేత్రోత్సవముగ పట్టణమెల్లను నెరిశృంగారమున
భేరీభాంకారాదివాద్యములు భోరుకొల్పగాను
వారటుచక్కెర పంచి రప్పుడు వరుసతో వీథులను
పరమముదంబున వచ్చినవారికి బహుమతులను ఇచ్చి
యురయుగ కొలువుననున్నజనులకు నట యినాములిచ్చి
పుత్రునిజూచి సంతోషంబున పొంగెను రాంబాయి
గోత్రరక్షకుం డితండని తాను కోరెను రాంబాయి
బాలుండుపుట్టిన యిరువదిదినమున పరగఢిల్లినుంచి
చాలతపాలలోనచ్చినజాబును చయ్యన నటుగాంచి
సారసింగుఁడు ఖైదుల్లోపడ్డ సొబగులు తలపోసి
సారెకు నగచుచు విధినిదిట్టుచును సతి పతిదలంచుచును
కూరిమిపుత్రుండు కలిగినప్పుడు మీరు లేక నిటను
తారుమారుగా నున్నదిగాదా తగుపని జరుగకను
పురుషుఁడులేని యి ల్లేటికి కాపుర మిక నేమిటికి
పురుషుఁడులేని సొబ గేమిటికి మోదం బేమిటికి
పురుషుఁడులేని విభవం బేటికి భోగం బేమిటికి
పురుషుఁడులేని పుర మేమిటికి పుత్రుం డేమిటికి
పురుషుఁడులేని జీవన మేటికి భువిబ్రతు కేమిటికి
పురుషునిబాసిన జన్మ మేటికి శిశువుం డేమిటికి
బాలునిముద్దులపలుకులు వినగను పరగప్రాప్తి లేక
చాలగ చిన్నికుమారుని నెత్తుగ సరగ గాంచలేక
ఈతనయుని దా కండ్లజూచునో యెటులున్నదో కాని
ధాతవ్రాలు యీతీరుననుండిన తప్పున యేరికిని

మంచిదికానీ యెట్టులనైనా పతియువచ్చుదాక
మించినవేడుక నీకున్దాని నే బెంచుచుందుగాక
అనుచును రాంబాయి వ్యసనమువదలి తనయుని జూచుచును
ఘనమగు సంతోషముతో బెంచుచు కడుప్రీతిగ దాను
జాబులువ్రాసెను విభునకు నప్పుడు చయ్యన ఢిల్లికిని
జాబుచూచుకొని స్వరూపసింగుఁడు సరగ వ్యసనమూని
ఉండగ చెంజిలో దేసింగుబాలుండొప్పుగ వేడుకను
రెండు మూడు నా లైదు నెలలు నటు నిండినయంతటను
బోర్లబడుచును జరుగుచు నంతలొ పొల్లుతప్పడిలుచు
మెల్లనె నడుచుచు దుముకుచు వ్రాలుచు మేలుగ సరుగిడుచు
కుప్పిగంతులను వేయుచు సఖులతొ కూడి చదువుకొనుచు
అప్పుడు తల్లిదగ్గర కొచ్చి యాకలాక లనుచు
పాలుచక్కెర తెమ్మని తల్లిని పలుమా రడుగుచును
పాలుపాలని తల్లిని జేరి పయ్యెద పాకుచును
చన్నొసంగుమా యమ్మా యని బల్ సద్దు లొనర్చుచును
క్రన్నన రంతులు చేసి ముదంబున చన్నులు ద్రాగుచును
మేలుగ తన సమసఖులతోడను మెలఁగుచు తిరుగుచును
వాలాయంబుగ మహమత్ ఖానుని వదలక గూడుచును
తల్లిదగ్గరకు జేరి యమ్మ మా తండ్రేడీ యనుచు
మెల్లనలేచి వెలపటికొచ్చి మేటిపనులు గనుచు
అల్లకల్లోలము జేయుచు నూరిలొ నెల్లవారి కలను
సల్లలితంబుగ నీతివిద్యలు చయ్యన చదువుచును
సహాజమున మహమత్ ఖానుతో గుఱ్ఱపుసవారి చేయుచును
సహాకహానవ్వుచు కన్నతల్లి నటు కన్నులఁ జూచుచును

అంతట మహమత్ ఖానునిగూడి యట పరుగెత్తుచును
చెంత నున్నకొండలపై నెక్కియు చయ్యన దుముకుచును
పంతములాడుచు గుండుల నెత్తి పరగ రువ్వుచును
గంతువేసి నిండేటిలో నావలిగట్టుకు దాటుచును
పందెముచే నొకగుక్కకు మూడు పరువులు బారుచును
సందేహించక పెద్ద మ్రాకులను సరగున పెరుకుచును
పులుల సింహముల నెదిరించుకొని పొడిచియు చంపుచును
తలచుక నొకదినమందున తండ్రిని తల్లిని నడుగుచును
ఇటువలె నైదేండ్లాడుచు నొకనాడింపుగ తల్లితోను
పటుతరముగ మాతండ్రి యేడి యని పలుమారడుగగను

దేసింగుతల్లి యతనితో శూరసింగువృత్తాంతము దెల్పుట.

తనయు నెత్తుకొని ముద్దుబెట్టుకొని తానిట్టుల ననియెన్
విను కుమార మీతండ్రి శూరసింగని తెల్పఁగదొడఁగెన్
పనిబూనియు మీతండ్రిని ఢిల్లీపాచ్ఛా వచ్చుటను
విను మేడేండ్లటు ఖైదులో బెట్టిన విధమును దెల్పెదను
దేవలోకమందుండి యచటి కొక తేజిరాగ నాఁడు
యీవసుధను గలరాజుల నెల్లను యెలమి బిలిచినాఁడు
ఈగుఱ్ఱంబును యెక్కినవారికి యినాము లిచ్చెదను
బాగుగ నెక్కనివారిని ఖయిదులో పరుపడి నుంచెదను
అని చెప్పిన యారాజులు బారాహజారి నటుజూచి
ఘనమగు భయమును జెందుచు మనముల గడుచింతిలి చూచి
సలామయ్యా బహుసలాము పాచ్ఛా సలామయ్యా మీకు
బలేగుఱ్ఱ మిది యెక్కగూడదు భయముకలిగె మాకు
అనఁగా పాచ్ఛా రాజులనందఱి నట ఖైదులో నుంచెన్

మనమున బొక్కుచు తనయుని గని యొకమాట మంచలించెక్
పినతండ్రియు మీాతండ్రియు నిద్దఱు వినుము నాటనుంచి
తనయా ఖైదులో నున్నా రనఁగా తా నటు కోపించి
పండ్లు పెటపెటని కొరికె నప్పుడు బాలుఁడు దేసింగు
కండ్లు వుఱుముచును కోపముచేసెను ఘనుఁడగు దేసింగు
రెండుగడియలకు లోపల ఢిల్లిని పిండిగజేసెదను
దండియైన యాగుఱ్ఱము నెక్కి దవుడాయించెదను
అనుచు తల్లికిని దండముబెట్టి యమ్మా యిప్పుడును
ఘనముగ నాకు మంచివుత్తరము గ్రక్కున నీవలెను
ఇప్పుడు ఢిల్లికి వడినేగియు నే నెక్కియు గుఱ్ఱమును
తప్పక తండ్రుల నిద్దఱి దెచ్చెద తల్లీ వినుమనెను
జల్దిజల్ది వుత్తర మిమ్ము జల్దిగానుతల్లి
జల్దిగాను నే బోయివచ్చెదను సెలవొసగుముతల్లి
అని చెప్పిన యా తనయునిజూచి యంత వ్యసనమునను
వినరా ముద్దులతనయా మరి నీ విటుల బల్కితేను
కనిపెంచిన నాగర్భము చల్లన గాంచు టెట్టు లేఁకను
నిను విడిచియు యరగడియైన నే నెటుల నుండఁగలను
అనుచు చేతులు పిసుకుకొనుచు తా నంత మూర్ఛజెందె
ఘనశోకంబున నేలబొర్లుచును కడువ్యసనము నొంది
ఉన్నతల్లిని దేసింగుఁడు తా నొప్పుగాను జూచి
కన్నుమూసె నా కిదిసమయంబని గ్రక్కున తా లేచి
పరగ శంకరాభరణమేటిలో స్నానంబును జేసి
పసువడి రంగేశునిసన్నిధికి భక్తితోడవచ్చి.

దేసింగు శ్రీరంగనాథుని స్తుతించుట.

పన్నగశయనా పంకజలోచన పద్మనాభ రారా

చెన్నుగ నిను నే నమ్మితి నిప్పుడు శ్రీరంగా రారా
కరుణాకర శ్రీనరహరి రంగా కామితఫలవరదా
కరి హరిహరి యని మొరలిడ విని చని కరుణింపఁగలేదా
మునుప్రహ్లాదుని నేలినకరణిని బ్రోవఁగ దయరాదా
ఘనముగ నలనాఁ డా ద్రౌపదిగాచిన గతి నేలఁగరాదా
అనాథరక్షకా దీనజనావన సనాతనా నిన్ను
వినాగ వేరే దిక్కు లేదు నా మనవిని విని నన్ను
ఘనంబుగను నాయండ నుండుమని గ్రక్కున వేఁడితిని
మనంబునను నిను ముదంబునను నే మరిమరి మ్రొక్కితిని
రంగనాయకా నేను ఢిల్లికి రయమున పోవలెను
సంగతిమీరగ ఢిల్లిలో గుఱ్ఱపుసవ్వారి చేయవలెను
తండ్రుల ఖయిదులో నున్నవారిని తడయక తేవలెను
తండ్రి నీవని నమ్మితి నాపై దయయుంచగవలెను
సమ్మతిమీరఁగ నాకు సహాయము సరగున రావలెను
నమ్మి మిమ్ము నే ఢిల్లికి పోయెద ననుచు వేఁడగాను
చయ్యన దేసింగునితో రంగస్వామి యిటుల ననెను
అయ్యా వినరా దేసింగా నీ కతిసహాయముగను
వచ్చెద పోయి రమ్మని చెప్పిన ముచ్చటతో డుతను
హెచ్చుగ మహామత్ ఖానుని జూచి యచ్చటివిధములను

—దేసింగురాజు మహామత్ఖానునితో గూడి ఢిల్లికిపోవుట.—

తప్పక చెప్పియు మన మిద్దఱము తగ ఢిల్లికి నేఁడు
తెప్పునబోవలె ననఁగా మంచిది దేవర యన్నాఁడు
మనకు రెండుగుఱ్ఱంబుల దెమ్ము మహామత్ఖానుఁడ
మనఖర్చులకును రొక్కము లెత్తుకొ మహామత్ ఖానుఁడ

అనుచును దేసింగుఁడు బల్కఁగ నా మహామత్ ఖానుఁడును
వినయంబున నాకార్యము లన్నియు విశదరీతిగాను
తడయక నప్పుడు తనమది బొంగుచు తయారుచేయఁగను
వడిగలగుఱ్ఱము లెక్కి యిద్దఱును వడిగా పోవఁగను
పదిదినంబులకు జేరిరి ఢిల్లిపట్టణ మప్పుడును
పదిలముగా నా పాచ్ఛాకొలువులో వచ్చి నిలిచి యటను
మండివేసుకొని సలాంచేసెను మరిపాచ్ఛాపుకును
పండితుఁడగు బాలునికిని పాచ్ఛా బదులుసలా మనెను
రాజాధిరాజులందఱును రయమున జూడఁగను
తేజంబునుగల రాజసింహుని ధీరుని బాలకుని

పాచ్ఛా దేసింగురాజువృత్తాంతమును విచారించుట.

పాచ్ఛా నప్పుడు చూచి బాలుని పరమాశ్చర్యమున
అచ్ఛాబహాదర్ తుంకో ననఁగా నట దేసింగుఁడును
సారెకు పల్కను పాచ్ఛాతోను సరిగ చెంజియేలు
సూరసింగునితనయుఁడ నేను సొంపుగ నామేలు
తప్పకవినుమ నే దేసింగుఁడ మా తండ్రులు నిద్దఱును
యిప్పుడు నీఖైదులో నున్నారని చెప్పఁగ నిట నేను
వచ్చితి బారాహజారి నెక్కఁగ వచ్చితి నిట నేఁడు
చెచ్చెరగను నాప్రతాప మిప్పుడు చేజేఁత నెచూడు
చెప్పనేల యాబారహజారిని శీఘ్రమె తెచ్చినను
తప్పక స్వారీచేసియు నీమది మెప్పుజేతు ననెను
అన నామాటలు విని యాపాచ్ఛా యాశ్చర్యము జెంది
ఘన సామాన్యపుగుఱ్ఱము కాదది కటకట యని గుంది
లేచివచ్చి యాబాలుని ప్రియమున జూచి ముద్దుబెట్టి

ఔరాచిత్రము దా నేమనిచెప్పుదు నెందుగాన మిట్టి
పదుయేండ్ల ఔరా బాలుం డెంత యౌరా హాయమెంత
కాదు వీనిచే నెక్కుట కరిముళకాంతర మిది వింత
పిల్లమాటగా దోచలేదు మరి పెద్దమాటగాదు
కల్లమాటగా దోచలేదు నిక్కమ్ము దోచలేదు
ఔరా బాలకుని వాక్యం బిప్పుడు యిది నిజమని యెంచి
ఆబారాహాజారి నిచ్చుటకి నారయు రప్పించి
చూపినంత ఔరాకుఱ్ఱఁడు దాని చూచియు నేమవునో
బాపురె చూపక నున్న నప్పు డీబాలుం డేమనునో
ఎంచినచింతతో పాచ్ఛా విట్టుల నెంచెను తనలోన
ముంజెయికంకణ మరయుటకు న్నిట ముకురముకావలెన
చల్లకొసంగను వచ్చి ముంత దాచంగనేల మనకు
కల్లనిజంబులు రెండు నిప్పుడే గనెద క్షణంబునకు
అని యిటు లని యాపాచ్ఛా వప్పుడు నాదేసింగునకు
ఘనగుఱ్ఱము చూపించునంతలో తన తనయునిపలుకు
అన్ని యానవా లన్నిసంగతులు అన్ని తాను దెలిసి
చెన్నుమీర యా శూరసింగు దేసింగుని నటు గదసి
ఏరా చిన్నికుమారా నీవిట కేలవచ్చి తౌరా
వూరకె నిను మీత ల్లిటువిడిచి యోర్చియున్నదటరా
నాకులదీపమ నాసుకుమారా నాదుతండ్రిరారా
నీకై దేంట్లకు యిచటికిరాగా నేకత ముండెనురా
అనిన తండ్రితో దేసింగుఁడు తా నప్పు డిట్టులనెను
ఘనముగ బారహాజారి నెక్కియు గ్రక్కున మిము నేను
చెఱవిడిపించి పిలుచుకపోవను మఱి వచ్చితి ననియు
సరసంబుగ నిటుపల్కి తండ్రితో జనపతి గనుఁగొనియు

ఏలయపాచ్ఛా మఱచితి రేమో యింతలో మీమాట
కాలయాపనము చేసుటమేలా కనుమిక నామాట
నాపరువును యీబారహజారి పరువు నెఱుఁగలేక
గాపట్లను మీ కింతయోచన యెందుకు యిందాక
ఆరయ శునకము లెన్నినియును హరికిని సమమౌనా
బారహజారు లెన్నినియు నా బాలాసమమవునా
బక్కగుఱ్ఱమును పెట్టుకనేమో నిక్కెదేల బహుశా
చక్కనిఘోడా వైతే చూపుము యెక్కెద భూమీశా
అందఱ మోసం బొందించిన యీచందం బిదిగాదు
ముందుగ గుఱ్ఱము దెప్పించుము నా ముంగర నికమీదు
తెప్పించకనుండితి రే నిఁక నీ దేశాధీశులకు
అప్పణ యిచ్చిన యాజ్ఞ యెవరిదో యారయ దేవరకు
పరిపరివిధముల బాలుఁడు పలికిన పాచ్ఛా నవ్వుచును
సరగున నెల్లగ గూడుక నాహాయశాల కరుగగాను
చూడగ గుఱ్ఱము గర్జనచేసిన సొంపుశబ్దమునను
తోడనె రాజుల గుండెలుపగిలెను పోడిమిచెడి యటను
కోట యిడిసిపడినట్టు లుండెను వీటివారి కపుడు
సాటిగ మేఘంబులగర్జనవలె సరగ దోచె నపుడు
చెవులు ఘుమ్మఘుమ్మనగా రాజులు చయ్యన మూర్ఛిలిరి
దిగులుజెంది వారంతఱుపుడమిని తేకువచెడి పడిరి
శూరసింగుఁడు నతనితమ్ముఁడును సొలసి తలలువంచి
బీరముచెడి బల్ బెదగున నప్పుడు బెదరియుండఁ జూచి
తెంపున మహమత్ ఖానుని జూచి దేసింగుం డనెను
తెంపున గాడిపిచాడిగుఱ్ఱమును తెమ్ము వేగమునను
తెప్పున గుఱ్ఱంబునకు బంగరు జీనివేసి తెమ్ము

తప్పక నజ్రాల్ చెక్కినకళ్లెము త్వరగవేసి తెమ్ము
అని చెప్పిన యా మహమత్ ఖానుం డటులచేసి తేగా
తనమదిబొంగుచు దేసింగుఁడు తేజిని తట్టి పట్టి వేగా

దేసింగురాజు బారాహజారి నెక్కుట.

కనకనమనుచును గర్జన చేయఁగ కదసి కళ్లియమును
ఘనశౌర్యంబున బట్టి గుఱ్ఱమును కడువడి నెక్కగను
సింగమువలె తా నెగసె నంత దేసింగుం డంతటను
భంగము ప్రాణుల నొందించెడి పులిభంగి నెక్కె నటను
బాలుఁడైన దేసింగుఁడు హయమును వడిగ నెక్కఁజూచి
జాలి జెందుచును తహాతహాపడుచును చాలచింత వగచి
శూరసింగుఁడు తమ్మునితోడను సుతునొద్దకు వచ్చి
బారహజారి నెక్కుట జూచి పరువడి నెద మెచ్చి
మన్ననతోడ కుమారుని గనుఁగొని మనమున గుత్సించి
కన్నుల నీరును నించుచు నప్పుడు కటకటపడి చూచి

దేసింగు బారాహజారి నెక్కగా నతనితండ్రియు పినతండ్రియు దుఃఖించుట.

తనయా నీ వీగుఱ్ఱమునెక్కగ తగదిక నిటరారా
చనువుతో పాచ్ఛాచే సెలవుగొని చనుదమిపుడు రారా
అనిన తండ్రితో దేసింగుఁడు తా నప్పు డిట్టు లనియెన్
ఘనమగుగుఱ్ఱము నెక్కగ భయపడ ఖైదులో మిమ్మిపుడున్
పెట్టియుండ నే నెక్కియు గుఱ్ఱము ప్రీతితోడ మిమ్ము
దిట్టముగా విడిపింపఁగవచ్చితి తవిరి నేడు నమ్ము
ఊరకెపోయిన సవ్వారె శూరులు పోసఁగ తండ్రులారా
నేరక గుఱ్ఱము నెక్కకవదలను నిజము తండ్రులారా

స్వారీచేసి వచ్చినన్ను చక్క జూడరయ్యా
వారించకుడీ గుఱ్ఱముచే బడ వగవనేల నయ్యా
మించి మనంబున చింతిలవలవదు మీరు తండ్రులారా
మంచినవారీ చేయఁగవలెనే నెంచ తండ్రులారా
పుట్టినప్పుడే చావు నిజంబని పొసఁగ తండ్రులారా
దిట్టముగా మీ మనముల నమ్ముఁడు తెలిసి తండ్రులారా
అని యిటుపల్కి సలాముసు జేసి యపుడు నిలిచినాఁడు
పనిబూనియు గోవిందా యనుచును పరగ జూచినాఁడు
అంతలోన నాహారసింగుఁడు నటు తనయుని జూచి
యింతచేసుటకు నేల పుట్టితివి యిపు డని మది నగచి
తొలుతను బుట్టినయప్పుడె చచ్చిన దుఃఖము లేదయ్యా
యొలమితోడ మీతల్లి యిపుడు ని న్నెట్లు వదలెనయ్యా

దేసింగుఁడు గుఱ్ఱము నెక్కి దవుడాయించుట.

కలఁత జెంది యేమయ్యెనో యనఁగా కదలిచె గుఱ్ఱమును
జలిదీ యనుచు దవుడాయించెను చయ్యన బాగుగను
పటపటపటపటపటపట యనుచును పరువులెత్తె నపుడు
చిటచిటచిట యని యెడమకాలికి చిమటయిచ్చినాఁడు
పోయెపోయెనని రాజులందఱును పొక్కుచు జూడఁగను
వోయయ్యా నీ వెందుబోయెదని యొప్పుగ బిలువఁగను
వాయుమార్గమున నెగయఁగ నప్పుడు వదలక గుఱ్ఱమును
పాయక మేఘమండలమందు పారెడుగుఱ్ఱమును
నారాయణ గోవిందా యనుచును కో[illegible]
వారిజాక్ష హరివరదా యనుచును వడిగ విడిచె[illegible]
గరుడునివలె నా గుఱ్ఱము పొడవుగ కడువేగము నడిచె[illegible]

వృసవడికలిగిన వాయువువలెనే వొప్పుగాను పఱచెన్
కొండలనెల్లను మెండుగ దాఁటుచు గొనకొని యెగయుచును
చెండువిసరుచు గంతులువేయుచు చెలఁగి మురుంగుచును
అడవులఁ దిరుగుచు మ్రాకుల ద్రోయుచు కడువడి దాఁటుచును
తడవుగ దిరుగుచు తలక్రిందుగ బల్ ధాటిగ బఱచుచును
గాడుపడి యట సింహములెల్లను గదలక దిగబడియెన్
గూడుల నుండక పక్షులెల్లను గొబగొబ యని పరవన్
సురలెల్లను దేసింగుపరాక్రమ మొప్పుగ గాంచుచును
సరగున బారాహజారిపఱచెడి చతురత మెచ్చుచును
అంతట గుఱ్ఱము నాలుగుదిక్కుల వింతగానుతిరిగి
పంతంబున నాఁ డేనూరామడ సరగ దిరిగితిరిగి
ఇటువలె గుఱ్ఱం బైదుదినంబులు యెన్నగాని చెలఁగి
తటుకున బాలుపరాక్రమంబును తనమదిలో నెఱిఁగి
ఈబాలునిచే బలహీనము నా కిపుడు గలుగు ననుచు
స్వాభావికమును విడిచి మాయలో సంచరింతు ననుచు
మేరుపర్వతము చెంతను వీనిని మెలఁగి త్రోతుననుచు
నారెకు తలఁచియు వెతలబెట్టఁగా చయ్యన తాఁ గనుచు
తివిరి నిద్ర యాహారము లేకను దినంబులై దయ్యెన్
దివమును రాత్రియు నొక్కట దిరుగుట తేజహీనుఁ డయ్యెన్
కన్నులు గిరగిరదిరిగి శోషచే కడుభీతినిదూలెన్
పన్నగశయనుని రంగనాథుని పరువడి దలఁచుచును

—{ దేసింగు బారాహజారిని పంచుకోజాలక డస్సి రంగనాథస్వామిని ధ్యానించుట. }—

కళ్లెము గట్టిగ బిగబట్టుకొని గడుసు తేజిపైని

మెల్లన మొఱ తనచేతుల జుట్టియు మెదలక పండుకొని
రక్షింపుము రంగేశా నను సంరక్షింపుము లోకేశా
పక్షివాహనా పరమపవిత్రా పన్నగశయన సురేశా
వారిజనాభ జనార్దనాచ్యుతా వాసుదేవ శౌరీ
సారెకు భయమును జెంది నిన్ను నే సన్నుతింతు కోరి
భజయించెద రక్షింపుము నన్ను పరమమౌనివినుతా
గజవరదా నను బ్రోవవె స్వామీ కారుణ్యముచేతా
జయజయ భక్తజనావన బ్రోవుము జయజయ శ్రీరంగా
జయవిజయాభవ దిగ్విజయాభవ జయ గరుడతురంగా
సుజనగణావన దుర్జనమర్దన సుందరతరవదనా
విజయహృదయకమలాంతరవాసా వేదవేద్యసదనా
దశరథనందన దశముఖభంజన తాటకసంహరణా
పశుపతినందన పన్నగశయనా పంకజమృదుచరణా
శరణుజొచ్చినను యరమరజేతుర సరగున నిటురారా
శరణుశరణు యోకరుణాసాగర కరుణింపఁగ రారా
బిరాన రారా వరాలొసఁగ శ్రీకరా యిటుల రారా
పరాకేలరా పరాపరా శ్రీధరా యిటుల రారా
సకలచరాచరసముదయములకును సమముగ నంగనుబరఁగి
సకలేశుఁడవై సర్వాత్ముఁడ వకలంకుఁడవై వెలఁగి
లేదా దయ యికరాదా శ్రీదామోదర యిటు రారా
వాదా బ్రోవగరాదా నీచేగాదా రఘువీరా
ఏదయ నీదయ యేదయ రాదయ సాదరముగ రారా
వోదాశరథే యోదయానిధే యోకృపాళే రారా
మోసబుచ్చి యిూహాయ మెచ్చుటికో తీసుకపోఁదలఁచి
వాసిగనున్నది యిదుగో నిను నే వరుసగ మదిఁదలఁచి

రంగనాథస్వామి దేసింగునికి ప్రత్యక్షంబై రక్షించుట.

భజనచేయు చున్నానని వేడఁగ భక్తపరాధీనుఁడు
విజయముచేసి దేసింగునితో వెరవకుమని యపుడు
గజిబిజిబారెడి గడుసుహాయంబును కడువడి బోనీక
హాజరతెప్పొసుమ మిక జెల్లదు నీ యహమునంతుగాక
చిన్నిబాలుని చిక్కులబెట్టెడి చెడుగుఱ్ఱము యిపుడు
మన్నించియు నీయున్నతి నణఁచి తిన్నగ నను మిపుడు
పన్నగశయనుం డని నన్నెఱుఁగుము పలువ యనుచు నపుడు
సన్నుతమునివరుఁ డగురంగేశుఁడు చెన్నుమీఱ నపుడు
కన్నులు చెదరఁగ పెట్టుపెట్టినను ఘనమగు గుఱ్ఱంబు
మిన్నువిరిగి పైఁబడ్డటు నిలిచెను మేటిగుఱ్ఱ మపుడు
బాలుని బారాహజారి నీ విటు భంగపెట్టఁదగునా
చాలుచాలు నీజవము దెలిసె నిఁక చనఁగా నిట్లగునా
బాలుని నీవు ఢిల్లికి దీసుక పసువునబో మ్మికను
బాలకుండు నాభక్తుని వీని భయపఱుపక నికను
కొన్నిదినంబుల కీబాలునిచే గోర్కిదీర నీకు
సన్నుతమౌ యుద్ధంబు నొదవును చయ్యన నట నీకు
మోక్ష మిచ్చెదను జల్దిగ పొమ్ము మునమొదవఁగ ననిన
నాక్షణంబునను ఢిల్లిసమీపం బౌమార్గము గనిన
బాలుని లేపి రంగనాయకుఁడు పటుదయతోడుతను
మేలువరంబు లొసంగియు ధైర్యము మెప్పుగ జెప్పఁగను
అప్పుడు దేసింగుఁడు రంగేశున కతివినయంబునను
తప్పుగ సాగిలిమ్రొక్కి మిక్కిలి ధైర్యంబున తాను

నరహరి శ్రీహరి మురారి శౌరీ నన్నిప్పుడు చేరీ
మరలిచి తెచ్చితి మార్గము దప్పక మధుకైటభహారీ
శరణుశరణు నిను నమ్మితినయ్యా శరణు రంగనాథా
కరుణతో నీదాసుని నను బ్రోవుము శరణు రంగనాథా
అని నుతియించిన దేసింగునితో నపుడు స్వామి యనియెఁ
ఘనుఁడగు ఢిల్లీపాచ్ఛా నిప్పుడు కను వేగమె యనియెఁ

దేసింగు రంగనాథుని యనుగ్రహంబున ఢిల్లీచేరుట.

మనములరగ బహుమతులు గైకొని మరి తండ్రులతోను
చనుము చెంజి కని రంగస్వామి చయ్యన బోయినను
అప్పుడు బారాహజారి పాదుషా హజార మటు చేరి
తప్పక గర్జనసేయఁగ నందఱు తడబడి యట దేరి
చిన్నికుఱ్ఱ నాగుఱ్ఱంబును గని కన్నులనీ రుంచి
అన్నరార నామున్ను వేగ నాకన్నరార మించి
సొరసింగుఁడు బిడ్డను ముద్దిడి చుంచుదువ్వగాను
హొరతులెత్తి దృష్టితీయుఁడని యానందముతోను
ధీరుండగు బాలుని తా గనుఁగొని దృఢమతితో పాచ్ఛా
కోరికె లడుగుము నిన్ను మెచ్చితిని కూర్తు నీకు అచ్ఛా
మ్లేచ్ఛుండనని నన్ను మెచ్చక నుండకు మేలొనర్తు చాలా
స్వేచ్ఛంబా నీచరితము మేలు సమకూర్చెను బాలా
నీశౌర్యంబును నీబలమును నేనిప్పు డెఱింగితిని
కేశవభక్తుల కెప్పుడు భీతియు లేశము గలుగదని
పాచ్ఛా పలుకుచు నుండఁగ తనమది పరమాశ్చర్యమొంది
స్వేచ్ఛంబా సత్కీర్తిని గాంచిన సజ్జన పెనుపొంది
ఉండునుు నీవని సొరసింగుఁడును వొప్పుగ దీవించి

దండిమీరగా నందనను నెత్తుక తనతొడపై నుంచి
నేను చేసినపూజ లన్నియును నేఁడు సఫలమయ్యెక
కానరానియాపదలు వచ్చియు కడగ దొలఁగిపోయెక
అనగా నచ్చటిరాజు లెల్లను అతిముదమును జెందరక
ఘనుఁడగుపాచ్ఛా నాకుమాకుపై కడుసంతస మందెక
మేలని బాలుని సింహాసనమున మొలకువతో నుంచెక
చాలగ నాలింగనమును జేసి చయ్యన లాలించెక

—ఢిల్లిపాచ్ఛా దేసింగురాజునకు బహుమతులుచేయుట.—

రాజలింగబాబును నట చూచి రయమున నిల్లనెను
రాజసింహుఁడౌ దేసింగునకు వాజులు లక్షయును
మూడుకణజముల రొక్కము నిటకు ముందుగ దెప్పించు
యేడులక్షల మదపుటేనుఁగుల నిప్పుడు రప్పించు
సకలసేనలను దాసీజనముల చయ్యన నిప్పించు
ప్రకటితముగ భూషణవస్త్రంబుల పరఁగ నందు నుంచు
అని యీతెఱఁగున నాజ్ఞాపించఁగ నపుడు వేగమునను
చనియును రాజలింగబాబు తా సరగున క్రొల్వినను
దేసింగునికి పాచ్ఛాచెప్పిన తెఱఁగున రొక్కమును
వాసిమీర గుఱ్ఱంబులు గజములు వరభూషణములును
దాసుల దాసీజనముల భటులను తగు రథకోటులును
వాసవలోకపుగుఱ్ఱంబును మఱి వరవస్త్రంబులును
అప్పుడు తెచ్చిప్పించినపాచ్ఛా యతనిజూచి మెచ్చి
తప్పక చెంజి యినాము యేలుమని యప్పుడె సెలవిచ్చి
నవరత్నంబుల కంఠహారములు నతనిమెడను వైచి
ప్రవిమలరత్నకిరీటము నప్పుడు బాగుగ నిప్పించి

బహుమతు లున్నతి నటునలెచేసి పట్టుశాలువలును
సహజంబగుప్రేమంబున నిచ్చియు చాలామెచ్చియును
తనగుఱ్ఱంబగు నీలవేణిని తటుకున దెప్పించి
ఘనుఁడగు మహమత్ఖానున కప్పుడు కడువడి నిప్పించి
కొన్నియినాములు మహమత్ఖానుని కోర్కెదీర నిచ్చి
మన్ననజేసియు నిద్దఱఁజూచి మరి మదిలో మెచ్చి
చయ్యన రాజలింగబాబును నెయ్యమొసఁగ జూచెఁ
బయ్యన నపు డాతనితో నాతఁడు వోహో వినుమనియెఁ
రమ్ము వీరితోఁగూడిపోయిరా రాజలింగబాబు
రమ్ము చెంజికి సేనల బంపుము రాజలింగబాబు
రాజులందఱును చాలాదినములు రాయిడిబడి చెడిరీ
తేజినెపంబున గావున వీరిని తెప్పునవిడు జారీ
అని తమతమయే లెక్క పఱగణా లైదువత్సరములు
ఇనాము లిదిగా ననుభవింపుఁడని యిమ్ము వృత్తగువ్రులు
వెరవుమీరఁగా నిటువలెజెప్పఁగ సరగున నాతఁడును
పరువడి నట్లనె చేసెను పాచ్ఛా వహ్వా యనఁగాను

దేసింగురాజు తండ్రులనుబిలుచుకొని బారాహజారితోడ చెంజికి వచ్చుట.

మరి దేసింగుఁడు తండ్రులతోడను మహమత్ఖానునితో
త్వరలో దమతమగుఱ్ఱము లెక్కియు తరలిరి సేనలతో
పదిదినములలో చెంజికిజేరిరి బహువేడుకగాను
మదిసంతసమున నూరివారలు మరిమరి పొగడఁగను
వచ్చినబాలుని జూచుచు నుండిరి వరుసగ నందఱును
ముచ్చటతో దేసింగునితల్లి ముదముమీరగ గనెను
ఎత్తిప్రీతితో ముద్దులాడుచును యేమిర నాతనయా

చిత్తమెప్పుడును నీపై నుండెను చిన్నినాదుతనయా
ఇన్నిదినంబులు నెచ్చటనుంటివి వేమిర సుకుమార
చన్నులపాలు చేపె నిప్పుడు చయ్యన సుకుమార
అనుచును సుతునకు హారతులెత్తెను అప్పుడు రాంబాయి
చనువునదృష్టియు దీసెనప్పుడు సరగున రాంబాయి
ఆ దేసింగుఁడు నందఱగూడుక యంతఃపురమునను
ఆదరమొప్పఁగ తల్లిచెంతను మోదముతోడును
యువరాజుగ నా దేసింగుని వాకొప్పుగ రావించి
ప్రవిమలకీర్తి యొసంగ వెలయుమని పట్టము గట్టించి
పరాదవలు లేకను వాసుండఁగ నేడోవర్షమున
ఆకుమారుని తల్లిగతించిన నంతట దుఃఖమున
పొగలుచు పరలోకక్రియలెల్లను బుధులు మెచ్చగాను
తగనొనరించెను దేసింగుఁడును ధర్మరీతిగాను
బాలుని కష్టసువత్సరంబున పరమపదంబునకు
కాలవశంబున శూరసింగుఁడు కడఁగి పోన నటకు
చుట్టములెల్లను వచ్చి వగవ నా శూరసింగునకును
అట్టియొనర్చెను పరలోకక్రియ లందఱు మెచ్చఁగను

—— దేసింగురాజు రాజై రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుట. ——

సరగున దేసింగున కప్పుడు పురజనులును మెచ్చఁగను
ధరణీసింగుఁడు పట్టముగట్టెను శ్రద్ధయు ప్రియమునను
చనువున జనముల పరిపాలించెను చయ్యన నాతఁడును
ఘనమతి దేసింగుని భూషింపఁగ గడగిరి యెల్లరును
ఇటుల కొన్నిసంవత్సరంబులును యేగగ నంతటను
తటుకున ధరణీసింగుఁడు మంత్రుల తా బిలుపించియును

ప్రభువా దేసింగునకును పెండ్లి పరఁగ జేయవలెను

-- దేసింగురాజునకు ధరణిసింగు వివాహంబు చేయించుట. --

సభ గలవారలు నందఱుగూడి చయ్యన నిప్పుడును
ఆలోచనలను సేయఁగవలయును అతిగూఢంబుగను
బాలుం డయ్యెను బుద్ధిమంతుఁడు పరఁగ జూడఁగాను
మన దేసింగుకు పెండ్లిచేయవలె మంత్రులార మీారు
మనపట్టణమును శృంగారింపుఁడు మంత్రులార మీారు
ఇప్పు డటంచును ధరణిసింగుఁడు హితవుమీారఁగాను
తప్పక పల్కఁగ నట్లానర్చిరి యొప్పుమీారఁగాను
సరగ నప్పుడే చారులవలనను ధరణిసింగురాజు
అరయఁగ నా దేసింగునిమామను ధరణిసింగురాజు
విహితముగా నప్పుడు రప్పించియు వేడ్కమీారఁగాను
మహినొప్పగ మన దేసింగునకు మదిముద మొదవఁగను
పెండ్లిసేయగావలె నని మేము పెద్దల గూడుకొని
పెండ్లికూఁతురు యెవరని మనముల పెరతలఁపులు మాని
మీాపుత్రికను తెచ్చి వివాహము యేపుమీార జేయఁగా
గూాపట్లను నిశ్చయము చేసితిమి యింకదడవు జేయఁగా
మీారుచెప్పిన మేరకు జేయఁగ మేము సిద్ధముగను
చేరియు నున్నారము యిప్పుడు మీాకోరి కేమి యనను
వినియు నాతఁడును నందున కొడఁబడి వేడ్కతోడ నపుడు
తనపురంబునకు నరిగియు వృత్తాంతంబు లెల్ల నపుడు
ఎల్లవారికిని తెలియఁగ జెప్పి యుల్లమలరగాను
సల్లలితంబుగ పుత్రిని దోడ్కొని చెంజి చేరఁగాను
అకలంకం బగు ప్రీతిని నెదురుగ సకలబాంధవులును

సకలజనంబులు సంతసించఁగా సవరించంతటను
నడువగ ధరణీసింగుఁడు వచ్చి విడుదులు జూపించి
కడు మేలును నగు సుముహూర్తంబున కల్యాణము జేసి
బంధుమిత్రులను బ్రాహ్మణజనముల బాగుగ మన్నించి
సైంధవమ్ములు గజములు రథములు సరగ వారి కిప్పించి
మరియునుగల్గిన నటభటాదులును సరిమురి ప్రియమంద
సరగ నొసఁగ్రియు ధరణిసింగుఁడు చాల వేడ్క నొంద
దేసింగునిమామయు తా నంతట దివ్యరథంబులును
వాసిమీర గుఱ్ఱంబులు గజములు వగుసధేనువులును
కూతున కరణం బిచ్చియు తనదగు గృహమును జేగుటకు
ఖ్యాతిగ నేగెను బంధులవీడ్కొని కడువడి పురమునకు
అంత సంతసంబున దేసింగుఁడు ఆర్యుల గొలుచుచును
పంతమువిూరగ పరిపాలించెను బంధుల మిత్రులను
ఈరీతిని సుఖ మొందుచు చెంజిలో సారెకు నందఱును
భూరిసంతసం బొందుచుండి రని నారదుఁ డనఁగాను
విని సురనాథుం డతిమోదంబున వేడ్క లుప్పతిలఁగా
ఘనుఁడగునారదు జూచి పల్కెను కడు ప్రీతితో వేగా
ఆవలికథ యేమాయెను దెల్పుము అన బోనమునామి
సావధానముగ జెప్పెద వినుమా సకలము జేజేసామి

{ ఢిల్లీపాచ్ఛా తనకొమార్తెను సాదుల్లాఖానుని కిచ్చి పెండ్లిసేయించుట. }

సంతోషంబున ఢిల్లీపాచ్ఛా స్వంతకూఁతురికిని
అంతట పెండిలి చేయఁగవలయు నని దలఁచెను మదిని
తన ప్రధానియగు రాజలింగని తప్ప కపుడు జూచి

ఘనముగ పెండ్లి సేయఁగ మనమున కపు నిశ్చయ ముంచి
ఉన్నవాఁడను పట్టణమెల్లను వొప్పుగ వేడ్కగను
యెన్నోవిధముల శృంగారింపఁగ యిపుడు బంపు మనేను
కనకమయంబులు మణిమయములు నై కడుశోభిల్లఁగను
దినకరు తేజము మీరుకాంతిని తేజరిల్లఁగాను
వాద్యఘోషములు మ్రోయుచుండఁగను వరుసవీధులందు
చోద్యముగా నగ రెల్లను మరిమరి సొగసుజేసి యందు
సాదుల్లాఖాసాహేబు నప్పుడు చయ్యన బిలిపించి
మోదముతో తనపుత్రిని వానికి ముదమున పెండ్లియొనర్చి
అల్లునికిని కూఁతురికిని యప్పుడు అధికధనము లిచ్చి
కొల్లలుగా నేనుంగులు హయములు కోర్కెదీర నిచ్చి
కోరినవస్త్రంబులు భూషణములు కొంతసైన్యములును
వారికి దాసీదాసజనంబులు వరరత్నంబులును
వ్రాసియిచ్చెను ఫర్మానా యొకరాజ్య మేలు మనుచు
వాసిగ కూఁతురి కల్లునకిచ్చియు వరుస వేడ్కజూచు
నూటయెనిమిది పాళా ల్తుకుడీ నేటుగ జేయించి
వాటంబుగ తనకూఁతురి కరణము దీటుగ నిప్పించి
సాదుల్లాఖానుం డగు తనయల్లుని చక్కగాను జూచి
మోదముతో నార్కాడునేలు మన ముదముతోడ వచ్చి
సాదుల్లాఖాన్సాహేబుయెంతో సంభ్రమంబుతోను
ఆదరముగ తనవారితో గూడి యార్కాడ్జేరగను

—ఃఃః సాదుల్లాఖానుఁడు ఆర్కాడుయిలాకాను ప్రభువగుట. ఃఃః—

ఏడులక్షల పఠాణీలను యేరుపఱిచె నపుడు
వాడిమిగల తేగాబరిశీలను వారికిచ్చెనపుడు

భావనన్యమీరులను రప్పించియు పట్టము కట్టించి
ధావళ్యం బైనట్టి కేతనము తప్పక నెత్తించి
బాల్లేయలేరహిమాౝ తురుపులు భర్తీచేయించి
ముల్లాశాస్త్రము పద్ధతి వారికి మూలము దెల్పించి
నమ్మకహారాంనై కర్నా యని నమ్మికపుట్టించి
ఉమ్మరుఖాౝ అనియెడి వానిని వుజీరుగా నుంచి
జారకాను బంగాళా లయనులు బాగుగ గట్టించి
చారుఘనా పరిచేడిగోడలు చాలుగ బెట్టించి
ఢిల్లీముకా్కా దర్వాజాలు ఠీవిగ నేర్పఱచి
ముల్లాఫకీరు హిమామఁదిడ్లు మూలల గావించి
తక్తుమహాలు బల్శాడీమహాడీ దర్బారుగ నుంచి
యుక్తముగాను దివానుఖానా లూర్జితంబుజేసి
వీథివీథులను మసీదులెల్లా వెల్గుచుండఁగాను
శాదరువుం రాపూ్రాఖాజిల్ నమాజు జేయఁగాను
యాగఫరుఅల్లాఖుదా యటంచు నచట వేఁడగాఁను
నిగనిగమని కందీలు గుళోబులు ధగధగ వెలుఁగఁగను
ధాటిగనవలాకొ్త్తట బెట్టి బాహాటముగాగాను
నేటుగ తాను కోటజేరి బల్వాటము మీరఁగను
రోజీనాలు కై జీతములు రూఢిగ నిచ్చుచును
ఆజూబాజూ పల్లెలయందు అముల్దార్లనుంచుచును
సుబాయూరికా జేలుచునుండే నబాబుసాదుల్లా
సభామధ్యమున తాగూర్చుండి జాగ్రతతో నెల్లా
కిల్లేదారుల జాగ్రత జూచి కిలకిల యని నగుచు
బల్లెయినాము లప్పుడిప్పించి బైటోజీ యనుచు
తాజతవాజము లివ్వఁగాను తానే ప్రభువుగను

నాజర్ మొదలగు నుద్యోగస్థులు నయముగ గొల్వఁగను

సాదుల్లాఖానుఁడు పరగణాలెక్కలు తనిఖీజేయుట.

నౌకర్లనుజూ చప్పుడు బల్కెను నబాబుదొరగారు
లీకావటుయూ ముసద్దీలను లెక్క లడిగినారు
సీమామూలపు జమీన్దారుల చెల్లుబాకిలేమి
జాములోపల తయారుచేసుక జాగ్రతగా రమ్మి
తుదమొదలుగ లెక్కలు తానెఱుఁగును తోండ్రమల్లోజీ
ముదమున బిల్వఁగఁ బంపు డనంగను ముందుగానుఖాజీ
చోప్దారులను గనుఁగొని యప్పుడు జోరుగ నాతనిసి
మాస్దలలేదు తోండ్రమల్లాజీ మలగకు వేగమని
తోడుకరం డని సాదుల్లాఖానుఁడు తుర్యముగా నపుడు
పోడిమితోడుత బల్కగ వారలు పోయి పిల్వ నపుడు
తమకంబున జోడంగీల్ దొడిగియు తలపాగా బెట్టి
సమూదునైనా జల్తరుపట్కా నడికట్టుగ గట్టి
కొలువై యున్న నబాబుకడకును గొబ్బున వచ్చియును
సలాముచేసి భయభక్తులతో చెంగట నిల్వఁగను
తొందర వలదిఁక బైటోబైటో తోండ్రమల్లోజీ
ముందుగాను పాళెంబులబాకీ మొత్తము తేర్పఱచి
అరనిమిషములో బాకీలెక్కలు యెఱుఁగ జెప్పు తఱిచి
దొరతోనప్పుడు మనవిజేసె నా తోండ్రమల్లోజీ

తోండ్రమల్లోజి నబాబు కి స్తీవసూలులెక్కలు వివరముగా దెలుపుట.

తప్పక లెక్కలు శోధించితిమి తప్పీలావ్వరిగను
ఇపుడు నెంబరు చొప్పున మీకు యిక వివరించెదను

చేతిపట్టు దావుత్ఖాఁ బాకీ చెల్లియున్న దిపుడు
పాతపాళెపు జహాగీర్దారుఁడు బాకీ లేదిపుడు
కళ్లకురంజిఖాఁసాహేబు కాసు బాకి లేదు
కళ్లికోట మహామత్ ఖాఁ బాకీ చెల్లుబెట్టినాఁడు
అరియలూరి పాళేగార్బాకీ యరకాసును లేదు
తిరుణామలయేల్ సుభంగిదారయును తెలియ బాకి లేదు
దిండికల్లు కోలుమొక్తాఁ బాకి తెచ్చి చేర్చినాఁడు
బండికోటయేల్ జాగీర్ దారుఁడు బాకితీర్చినాఁడు
చెంగల్పట్టుజమీఁదార్ బాకీ చెల్లిపోయె నేఁడు
మంగళపేట సుబేదారుఁడు బాకి యిచ్చినాఁడు
వెంకటగిరి బంగారునాయుఁడు యింక బాకి లేదు
శంక లేక మళయాళపుదూకలు సరిగవచ్చె నేఁడు
కలవకోటయేల్ సుబేదారుఁడు కాసు బాకి లేదు
చెలువుతో కాళహస్తిపైకము చెల్లించిరి నేఁడు
తిమిరికోటయేల్ షేకుమహమ్మదు తీర్చివేసినాఁడు
అమరిన కార్వేట్రాజువారును అరయ బాకి లేదు
ఆరణి వేంకట్రాయలవారును అరయ బాకి లేదు
నారగంటిపాళెంబున బాకీ యారయంగ లేదు
మొగరాల్పాళెపు కిస్తీదూకలు ముందే చెల్లినది
మొగలిపాళెదారైపైకము మనకు తగరారన నేది
నిలిచినపాళాల్ పైకము బాకీల్ నేటివరకు లేదు
చెలువుగ కిస్తీకట్ట లేదు దేసింగురాజువారు
చేయుచు పంద్రెం డేడులనుండియు చెల్లించఁడు పైకమును
ఈయెడ వానిని మట్టుబెట్టుట హితమని యనఁగాను
కన్నుల నిప్పులు రాల్చుచు మిక్కిలి యున్నతుఁడై యంత

పన్నుగ సాదుల్లాను డుగ్రుఁడై పలికె వాని కంత
శాబాస్ వహ్వా బాగజెప్పి తీసారిపల్కవోయి
యీబాకీ క్షణమైనా నే నట యిఁకను నిల్వనోయి
అనుచు మీసము ద్రిప్పుచు హుక్కా నప్పుడు బట్టుచును
కనుబొమ లదరగ భుజములు గదలగ ఘనముగ బల్కుచును
గుప్పుగుప్పుగు ప్పని తనకన్నుల నిప్పులు రాలఁగను
అప్పుడు పండ్లను పెటపెటపెటపెట యనుచును గీటుచును

సాదుల్లానుఁడు తోండ్రమల్లోజిని సైన్యసమేతముగా చెంజికోట కంపుట.

మనకును పైకము కట్టకయుండే మదగర్వం బేమీ
తనకును చెంజీకోటయినాము దక్కన యికను సుమీ
అనుచు నుంత్రియా తోండ్రమల్లుని కనుఁగొని తా నపుడు
దినములు మూఁడును గడువిచ్చితిమి తీవ్రముగా నిపుడు
చెంజికోటకును పోయి పైకమును శీఘ్రంబుగ దెమ్మి
పంజమైన దేసింగుని నీవిటు పట్టి కట్టి తెమ్మి
అని కోపముతో నబాబుసాదుల్ఖానుఁడు పల్కఁగను
వినియును తోండ్రమల్లోజప్పుడు వినయముతో డుతను
పూని సలాముటు చేసి నబాబును పొడగని యిట్లనెను
పూనికతో డుత చెంజికోటకును పోయివత్తు ననెను
మూఁడువేలగుఱ్ఱంబులరౌతులు నేడుపటాళములను
వాడిమిగల తేగాబరిశీలును జోడా భేరులను
ఏనుఁగులుకా వి ల్బండ్లు నొంటెలును హెచ్చు వాద్యములును
సేనాధిపులు ఖజానాదారులు నానావిధములను
సకలమైన సంభారంబులును చాల రొక్కములును
వొకటియు తక్కువలేకుండఁగ నా కొప్పుగ నిచ్చినను

శీఘ్రముగాను చెంజిలో మనకు జేరుపైక మంత
జాగ్రతగా గొనివచ్చెద జూడుఁడు చాలఁగ నొకవింత
పట్టి కట్టెదను దేసింగుని బల్వారా లుంచెదను
గట్టిన నిర్బంధంబుతోడను ఖయిదీచేసెదను
మించినయధికారము వానై ప నడిపించెద నచ్చటను
మించియున్న నొకవేళలో వా నట ద్రుంచెద తెగతోను
ఇటులపల్కిన తోంఢ్రమల్లుని యింపుతోడ జూచి
చటులపరాక్రము లయిన బలంబుల సరగ నివ్వ లేచి
తోడుగూడుకొని సలాముజేసి తోంఢ్రమల్లోజీ
వేడుకతోడను నుత్తరు విప్వఁగ విడిదికి నతఁ డొచ్చి
నిలువంగీ ల్దొడిగియు తలపాగా నేర్పుగాను జుట్టి
జలతరుపేటుధట్టీ నడుముకు చక్కగాను గట్టి
తళతళమనుబేష్కబ్జానంతట ధట్టిలోన జెక్కి
నిలువుటద్దమును జూచి మీాసముల్ నెరయదీటి నిక్కి
చేతుల బత్తినాయుధంబులను శీఘ్రముగా బట్టి
ఖ్యాతిగ నేనుఁగు నెక్కియు సేనను గదలగ నిలబెట్టి
పెంపుగ ధణధణధణధణ యనఁగను భేరీ వేయించి
గుంపుగ పటపటపటపట యనఁగను గుత్తాల్ నడిపించి
కత్తులు ధగధగధగధగ మనుచును కాంతులు శోభిల్ల
తత్తరమందుచు నెల్లజనంబులు తరుగుచు భీతిల్ల
ఇలాతలం బిట్టట్టుగదలగా యేపుమీార వేగా
కలకలకలకలకలకల మనుచును కాల్బలములు రాగా
వేంఢ్రంబుగ బలముల నడిపించెను తోంఢ్రమల్లోజీ
తీంఢ్రించుచును గదలెనప్పుడా తోంఢ్రమల్లోజీ
అని నారదమునివరు డప్పుడు తా నానతియ్యగాను

విని దేవేంద్రుఁడతనితోఁడుతను వెరగున నిట్లనెను
మునినాథా విన వింతగనున్నది ముచ్చట జూడఁగను
పనియేమీ యీనబాబు చెంజిపైక మడుగుటకును
కోరి ఢిల్లిలో దేసింగురాజు గుఱ్ఱముపై నెక్కి
సారెకు స్వారీ చేసినప్పుడు చయ్యన మదిసొక్కి
తెగువతో పాచ్ఛా చెంజియినాము దేసింగుని కిచ్చి
తగబంపఁగ నా దేసింగుఁడు తా మగుడ చెంజికొచ్చి
యేలుచునుండఁగ యీనబాబుకు యిపుడు బాధ్యమేమి
మేలని చెంజీపైకము నడుగగ మేరమీరనేమి
కారణమున్నది కడువడి దెల్పుము నారదమునివర్యా
కోరెద వినఁగా వారిచరిత్రము గొనకొని ధీవర్యా
ఇప్పుడన్న నాయింద్రుని జూచి యప్పు డిట్లు లనియెఁ
తప్పక నారదుఁ డావిధ మెల్లను తడయక వినుమనియెఁ
సురనాయక యా ఢిల్లిపాదుషా సొంపుమీరఁ గాను
గరిమెతో చెంజీ దేసింగునికి వరుస యినాముగను
ఇచ్చి మరచియు నల్లునికిని నూటెనిమిదిపాళెములు
మచ్చికతో ఫర్మానావ్రాసి మరియు నిచ్చె మేలు
ధర్మమునెంచక తటుకున నప్పుడు తనమది మూఢతను
ఫర్మానాలో జేర్చెను చెంజియు పదపడి జూడఁగను
గరిమెతో సాదుల్ ఖానుఁడు పైకము కట్టలే దటంచు
అరయగ దేసింగుని నడుగుట కాదరు విదియే యనుచు
నారదుఁ డిట్లని చెప్పిన యా పాకారి మదిని యోచించి
సారెకు నల్లుని కెటువలె నిచ్చెను చయ్యన పాచ్ఛామెచ్చి
మరిచెప్పెదవిను సురనాయక యా తురకదొరతనమున
ఇరుకున దగులుట తెలియఁగలేరు యెట్టిదొరలునైన

అనిచెప్పిన మునివరుమాటలు విని యంత నింద్రుఁ డనియెఁ
చనెనుగదా యా తోంఢ్రమల్లుఁడా పని యేమిగ నయ్యెఁ
గూఢముగా దెల్పుము నీ వనఁగా ద్రుహిణపుత్రుఁ డనియెఁ
గాఢము భేరీశబ్దము తిమిరికి కడువడి వినఁబడియెఁ

తిమిరికోట శేఖుమహమ్మదు తోంఢ్రమల్లుని జూచుట.

తిమిరికోటయేల్ శేఖుమహమ్మదు దిగులుజెంది లేచి
క్రమముదప్పి పరు లెవ్వరో మనపై గదసిరనుచు జూచి
మూడువేలగుఱ్ఱంబుల నప్పుడు మోహరంబు జేసి
తోడనె మున్సారిపఠాణిరౌతుల తోడుగాను జేసి
కత్తికట్టు కాల్బలములు నెల్లను క్రమముగాను నుంచి
బత్తీనాయుధములు తా నప్పుడు భర్తిగ ధరియించి
తానొక బారాహజారి నెక్కి కదండను గదలించి
పూనికతో జని తోంఢ్రమల్లుని పొందుగాను జూచి
ముందు సలాముచేసియు నిలిచి యందు సేమ మడిగి
తొందర నేయగవలె నటంచును తోంఢ్రమల్లు నడిగె
మొన్నటివఱకును బాకీఖాకల ముడుపంపితి నిన్న
నిన్నటిలెక్కలు యివె నన్నిప్పుడు మన్నించగవన్న
ఇదియునుగాకను నాపై తప్పులు యేమియున్న వన్న
కదలి యిపుడు నాకోటపై కిరా కారణ మేమున్న
అని యీవిధమున నడుగుచు భయమున నడుగులు తడబడను
కొనియాడుచు మరి వేఁడెడి తిమిరి కోటమహమ్మదును
గజబిజిమాన్పి తోంఢ్రమల్లుఁడు గ్రక్కున నిట్లనెను
నిజముగ శేఖుమహమ్మదు వచ్చుట నీపై గా దనెను
చెప్పెద వినుము చెంజియేలు దేసింగురాజు మనకు

తప్పక పంద్రెండేండ్లపై కము నిప్పుడు కట్టుటకు
మెండొడ్డియు నన్నాడిపు డాతని మేర దెలియనేఁడు
దండుతీసుకొని పోయెద నీకే నా తమాషపైనచూడు
అనవిని శేఖుమహామ్మదుఁ డంతట నతిభయ మొందుచును
ఘనుఁ డగు నా దేసింగు ప్రతాపము వినుమిఁక జెప్పెదను
బలమున నెక్కుడగలవాఁడయ్యా బాలుఁడు దేసింగు
ఎలమిని యెదిరించిన నిమిషంబున నణఁచు హానిపొంగు
కత్తిచేతబట్టిన జగమెల్లను గడగడ మని వడఁకు
మిత్తిరీతి వైరుల దా బట్టి మెలఁగనీక చెణకు
కండ్లనురిమి చూచినమాత్రంబున గరుగు గర్భమన్న
పండ్లు పటపటని కొరుకునంతలో పరువెత్తుదువన్న
దుడుకడు రాజితసింహం బనఁదగు తోండ్రమల్లన్న
కడిమిని దేసింగుని యెదిరించుట కార్యముఁ గాదన్న
అనవిని తోండ్రమల్లో జప్పుడు యేల యింతమాట
అనవచ్చునె నాముందర శేఖుమహామ్మదు నీ విచట
వినెదవుగా నే చెంజికిపోగా వీనులపండువుగా
కనెదవు నీ వీ మార్గంబుననే కదలిరాగ బాగా
పట్టిప్రతాపము లేటికి పోయి వచ్చెద మిదె వేగా

{ తోండ్రమల్లోజి తిమిరికోటనుండి ఆరణికిపోయి రణభేరీవేయించుట. }

అట్టె దండు నడిపించెద నంచును ఆరణిమార్గముగా
పోయి యారణిపొంతకు జేరి పొసఁగ భేరిమ్రోయ
మాయురె యీధ్వని యేమియటంచును మనమున దిగులొలయ
రయమున వేంకట్రావును శ్రీధర రావును నచ్చటను

నయమున శ్రీనివాసరావుతో నట చదు రుండియును
పిడుగురీతి నున్నది యీనాదము పెల్లుఘోరముగను
గడగడవడఁకెడు కాళ్లుచేతులును కడుభయ మొందెదును
కారణమేమో తెలిసియు వేగమె కట్టాయత్తముగా
బారహజారుల గొనితెం డిప్పుడె పటురయమున బాగా
అని యి ట్లారణి వేంకట్రాయులు తనపరివారముకు
చనునటు లాజ్ఞ యొసర్చియు తాను నరగున కోటమహాల్కు
శ్రీధరరావు మొదలగువారితో శీఘ్రంబుగ నెక్కి
యీాధర బగులగ భేరివ్రేయుచు యేపుమీార నిక్కి
చూచుచు దిక్కులు పిక్కటిల్లఁగా సొంపుతోడ నపుడు
యేచివచ్చు సేనలధైర్యంబున జూచి వార లపుడు
పఠాయిరా జిదె వచ్చెను కోట పైకి చూడుఁ డనుచు
పరాకులేకను బారహజారుల బిరాన తెం డనుచు
అప్పుడంపలును తమతమగుఱ్ఱము లలవున నెక్కియును
తెప్పున బలములు తాము గూడుకొని తేకువ నడువగను
పదివేల్ రౌతుల గూర్చుక బందోబస్తిగాను తాను

—ఆరణివేంకట్రావు తోండ్రమల్లోజీని పొడగాంచుట.—

కదసియు వేంకట్రాయులు తనచే కత్తిమెఱయగాను
ఎదురుగబోయి తోండ్రమల్లుని యేమరకను జూచి
యిదియేమీా యిటు రా కారణ మని యిపు డనుచును జూచి
తుదమొద లేమో మీావచ్చుటకును తోండ్రమల్లోజీ
నదయత జెప్పుము సంగతు లెల్లను చయ్యన మల్లోజీ
అనుచును వేంకట్రావునమస్కారంబు చేయఁగాను
వినయముమీారఁగ తోండ్రమల్లుఁడును వేగమె యంతటను

బదులు నమస్కారము తాఁ జేసియు కుదిరికెతోడుతను
చెదరక నిల్వఁగ వేంకటాద్రియులు ముదమున నిట్లనెను
నిన్నటివఱకును లెక్కలు తీర్చియు నేను బంపినాను
ఎన్న నేటిపైకంబు మల్లెయును నేఁడేపంపెదను
ఇటుల నుండఁగా భేరీవ్రేయఁగ నేమికారణంబు
తటుకున దెల్పుము తోండ్రమల్లన దాఁచకను నిజంబు
తోరంబుగ నాతనికి ట్లనియెను తోండ్రమల్లోజీ
వేరే మేము వచ్చినవిధము వేంకటరావోజీ
చెప్పెద వినుమ నే సవిస్తరంబుగా చెంజికోటలోను
వొప్పుగ పండ్రెండేండ్లపైకము వున్నది యచ్చటను
కట్టలేదు దేసింగుఁడు మనకు కాస్తైనను యిపుడు
మట్టుమీరి యున్నట్టివాని దగు మదగర్వము నేఁడు
చూచి పైకమును దెచ్చుటకై నే సొంపుగ పోయెదను
నీచుఁడైన దేసింగుని బట్టియు నిటకు దెత్తు నేను
ఆమాటలు విని వేంకటాద్రియులు నాతనిచర్యలును

తోండ్రమల్లోజికి ఆరణివేంకట్రావు దేసింగురాజు ప్రభావమును దెలుపుట.

సామాన్యం బని యెంచఁగదగ దిఁక చయ్యన చెప్పెదను
తల్లిదండ్రు లేడెనిమిదియేండ్లకె చెల్లిపోయినారు
పిల్లవాని పినతండ్రియు సాకి పెండ్లిచేసినారు
ఇరువదిరెండు యేండ్లవాఁడయూ యిప్పుడు దేసింగు
సరియగుదురె సుందరమున భువిలో చక్కదనాల్ రంగు
గరిమెతో వానిపరాక్రమముల నీకెఱుఁగజెప్పెఁదేను
ఇరవుగ దేసింగునకును సరిశూరులెవరు లేరు యిఁకను
పదివేల్ తులములయెత్తు కత్తిచేఁ బదిలంబుగ దాల్చు

పదపడీ యెనిమిది వేలతులంబుల బాలా ధరియించు
మూఁడుమణుంగుల షేష్కబ్జా తన మొలధట్టిని జెక్క
గాఢం బగు వుక్కజిరా దొడుగుక షూషిగాను నిక్క
ధరగల వస్త్రాదులలోపలను తనరుమేటివాఁడు
అరుదుగ దేశాధీశుల కెల్లను అరయ పోటుగాఁడు
ధిక్కరించి చూచినమాత్రంబున నుక్కగుండ్లు పగులు
చక్కగ నిలిచిన పూఁవులగుండెలు వ్రక్కలుగా నొగులు
దేవలోకమం దుండి వచ్చిన తే జతనికి గలదు
ఆవిధమంతయు చెల్పెద నెచ్చట నేవిన కనలేదు
గోగుపక్కీరీ ఢిల్లినబాబుకు గుఱ్ఱము కొనితెచ్చెఁ
బాగుగ నాగుఱ్ఱం బిగిలించిన తూఁగి సేనవిచ్చెఁ
వాచ్ఛా వప్పుడు మూర్ఛ తెప్పిరిలి పక్కీరినిజూచి
అచ్ఛాబహాదర్ ఘోడాతుంకోఁ అనఁగ వాఁడు లేచి
సలాంమహారాజ్ పాచ్ఛా యిదిగో సలాముయ్యా నీకు
హాలేమాఁ తుచ్ఛెచ్చెద బహుమతి యూనతేయు మాకు
రహీమీరఁగ బహుమతి పక్కీరికి రాజలింగబాబు
సహజంబుగ నిప్పించి వేష్కతో సరగున పనిచెనబాబు
వాసిమీరిన గుఱ్ఱము నెక్కను రాజలింగబాబు
దేశాధీశుల బిల్వబంపుము రాజలింగబాబు
అని యిటు పాచ్ఛా వానతియ్యగా రాజలింగబాబు
పనిచెను హర్కారుల దేశములకు రాజలింగబాబు
అప్పుడు వచ్చిరి పాళెగారు లాహాయమును జూడఁగను
వొప్పుమీరగా వచ్చియు వా రా మెప్పులగుఱ్ఱమును
తప్పక చూచియు దానిగర్జనకు తగ భయంబు జెంది
చొప్పడ దీగుఱ్ఱము మా కెక్కను యిప్పు డనుచు గుంది

మొగములు వెలవెలబారఁగ నంజలు మోదంబులు దరిగి
వగలబొగలఁగా రాజలింగబా బగణితముగ నెఱిఁగి
పదిలుఁడైన దేసింగుని తండ్రిని పరఁగఁ బిల్వఁబంప
కదలెను ధరణీసింగునిగూడి కడుమునము జనింప
చేరి ఢిల్లిలో తేజినిజూచి చేరియెక్కలేక
వారిరువురు ఖైదునపడి రైదువత్సరములవఱకు
తెంపుతోడనై దేండ్లబాలుఁడోయ్ దేసింగ్ మహారాజు
సొంపుమీఱ తేజీపై నెక్కెను చోద్యముగా రాజు
లందఱు జూడఁగ మటుమాయంబై యైదుదినంబులకు
పొందుగ దవుడాయించియు నలసట పొంది కనల నటకు
తనకులదైవం బగురంగేశుని దలఁచియు రాఁగాను
చనువున స్వామియు ఢిల్లిలో తేజితో చక్కఁగ విడువఁగను
ఉన్నబాలుని చోద్యము మదిలో నెన్నుచు తేజీని
పన్నుగ పాచ్ఛా యినామిచ్చి తా బంపెను రాజీని
ఆగుఱ్ఱముపై నెక్కియు దేసింగంత చెంజిజేరి
భోగంబున దేవేంద్రునితీరై పొంగినాఁడు మీఱి
దుడుకందాగుఱ్ఱముపై నెక్కిన తొంత్రమల్లన్న
గడగడవడఁకును యీజగమెల్లను కదలవలవదన్న
ఉసురువున్న వుప్పమ్మవచ్చును వూరికిపోవన్న
రసికుఁడయిన యాదేసింగునితో రచ్చలు వలదన్న
ప్రత్యక్షంబుగ రంగనాయకుఁడు పలుకుచుండునన్న
నిత్యము తిరుమణిధారులఁ గన్నను నీతివినయుఁడన్న
తోడనె యామాటలు విని నవ్వెను తొంత్రమల్లోజీ
వేడుక యయ్యెను నీమాటలచే వేంకట్రావోజీ
తిరుమణి నేను ధరియించుకొని దేసింగుని గాంచి

వెరపులేక వానిని యిటదెచ్చెద వేగమానగించి
పోయివచ్చెదను చెంజికనుచు తా ప్రేయించెను భేరీ
పాయ కతిత్వరితంబుగ చెంజిపట్టణంబు జేరి

—తోండ్రమల్లోజీ చెంజికోటనుజూచి విస్మృతినొందుట.—

కోటలు ప్రాకారంబు లగడ్తలు గోపురంబులును
వాటమైన మహాడీలును మఱియు మేటిపడగలును
రచ్చతిన్నెలు చలువచప్పరాల్ రాజవీధులును
హెచ్చుగ బ్రహ్మక్షత్రవైశ్యులు మెలమిని శూద్రులును
ఠీవిమీరఁగా వీథులఁదిరుగు విటీవిటజనములను
భావమురంజిలఁజేసెడి వేశ్యాభామాజనములును
దేవాలయములు దివ్యతీర్థములు తేజరిల్లఁగాను
కోవిదు లచ్చట శాస్త్రాగమముల గోష్ఠిసల్పఁగాను
ఘాటిమీరు నుద్యానవనంబులు తేటతటాకములును
పాటిగ శుకపికకలరవములును పారావతములును
తేజమలర నవరత్నపుకాంతులు దీటుగ వెల్గఁగను
రాజధాని యొప్పుగ విలసిల్లెను రంజితంబుగాను
చటులతరం బగు దుర్గంబును తా నటుగని తలయూఁచి
తటుకున వేంకట్రావుదెల్పిన దాఖల్ మది నెంచి
ఇటువిలసిల్లెడు కోట జూచి తా నెచ్చుగ గొనియాడి
పటుతరముగ నేవిధమున సాధింపఁగల నెవరి గూడి
దండును దేవనూరిదగ్గఱ నుండగాను బంచి
ఖండితముగ దేసింగునితోడను కదసిపల్కవెఱచి
కుయ్యక నాలుగుదినములదాకా నయ్యెడనుండియును
చయ్యన బోవుటకును తా నంతట సందేహించుచును

భేరీవేయించెను మరునాఁడా భేరీశబ్దమును
సారెకు నప్పుడు పాతచెంజికిని చయ్యన వినఁగాను
తనయక దేసింగుని పినతండ్రి ధరణిసింగుఁ డపుడు
గడగడ కాళ్లును చేతులు వణఁకఁగ కడుమోసము నేఁడు
ఎప్పుడు లేనీ భేరీశబ్దము యిప్పుడు నిచ్చటను
తప్పక కలిగిన విధమేమో యని తడబడుచును తాను
సూటిగ మోర్దా పై నెక్కియు తా జూచి యంతలోను
యేటిగట్టున దిగినదండును యేర్పడ గనుఁగొనెను
త్వరితంబుగ తన తనయునియొద్దికి తర్లివచ్చు వేళ
గురుతరముగ దేసింగుఁడు రంగని కోరిపూజ చాల
చేయుచుండె శ్రీహరినారాయణ శ్రీశపద్మనేత్ర
తోయజనాభ జనార్దన కేశవ కామజహరమిత్ర
భావజజనకా పరమపురుష హరి పార్థమిత్ర శౌరీ
సేవిత మానిజనావన మురహర చేదినాథహారీ
అనుచును తనపాలిటి రంగేశుని మనమలరఁగ నతఁడు
ఘనముగ ప్రార్థనజేయఁ జూచెను పినతండ్రియు నపుడు
తనయుఁడైన దేసింగునిజూచి తాను బల్కినాఁడు

తోండ్రమల్లోజీ దండెత్తివచ్చిన సమాచారము దేసింగునకు
ధరణిసింగు తెలుపుట.

అనఘా పుత్రక విను మొకవింత కనులుదెఱచి చూడు
కనుఁగొనప్రళయంబుగ నున్నది యీకరణిజూడ నేఁడు

....

పనిబూనియు నీపూజ లేమిటికి బాలుఁడ దేసింగు
మనము యేమరి యుండినందునను తనయా దేసింగు
ఘనకోటకు నిపు డపాయమువచ్చెను తనయా దేసింగు

అనయము రంగని నర్చింపఁగ ఫలమేదయ దేసింగు
దేవనూరిలో భేరీశబ్దము ధింధిమియనుచును
దావాదంబుగ నబాబుదండు దడయక వచ్చియును
మునుకొని నాలుగుదిక్కులదండు ముట్టడివేసెను
మన మిప్పుడు యేమరియుండుట యిది మర్యాదా యనెను
బహుపూజలు సేయుచు విని నప్పుడు బాలుఁడు దేసింగు
సహజంబుగ కనుదెఱచిజూచెను చాలగ దేసింగు
రామురాము రే దేవా నీకు రాం తండ్రిగారు
రామురాము రే తండ్రీ మీరు యేమిఁజెప్పినారు
ఇందుకు నేను భయపడనయ్యా యిపుడు తండ్రిగారు
సందేహము మీ కేల నిప్పుడు చాలతండ్రిగారు
అనుచును పకపక నవ్వి పలికెను అంతట దేసింగు
ఘనసింహమువలె గర్జనజేయుచు కనుఁగొని దేసింగు
మన్ననతో నామనవి వినవయా పిన్నతండ్రిగారు
పన్నెండేండ్లపైక మిక్కుటను పిన్నతండ్రిగారు
పన్నెండేండ్ల గుండుమందును పిన్నతండ్రిగారు
పన్నెండేండ్లుగ పెరిగినకసువు పిన్నతండ్రిగారు
పెంపుగ రంగేశుని కృపగల్గగ బెదరనేల మీరు
ఇంపుగ రంగేశుని పూజించుచు యిపుడు తండ్రిగారు
రామరామ యను నంతకాలము రాజ్యమేలుదాము
ఈమహీ రాజకులాగ్రణి శూరత నిపుడు హెచ్చినాము
తగున నబాబు దండుతీసుకొని తాను వచ్చినాఁడా
తగవుబెట్టుకొని నన్నెదిరించెడి మగవాఁడైనాఁడా
పొందగు వాని పరాక్రమమెల్ల భూమిపాలుగాను
ఒందజేసెదను క్షణములోన మీ రందఱు జూడఁగను

పులినోటనుబడి బ్రతికినవా రీభువిలోనున్నారా
తలగక మదనాగముతో పోరీ తప్పిపోయినారా
పట్టుగ పట్టి కట్టైన నిప్పుడు దిట్టముగను వాని
మట్టుమీరినను యిట్టటుకదలక కొట్టించెద కాని
కదలనీక వానిని యెదిరించెద ఖండితంబుగాను
ఇదిగో నాబల మెదిరిబలంబును యిక జూ డంతయును
కాని నబాబు నెచటికి నిప్పుడు కదలనీయ నయ్యా
పోనీయను యూర్కాటికి నిప్పుడు పొందుగ పిన్నయ్యా
పారెకు యుద్ధంబును జేయుట కే సందేహము లేదు
నూరులో చావు నారులో చావు తీరి తేను విడదు
ఘడియవకాశముచేయుడు కదలిపర్కాద నంతయును
తడయక దేవరపూజకు విఘ్నము తగదు చేయఁగాను
అని దేసింగుఁడు రంగనాథుని కర్చనజేసియును
ఘనముగ ధూపదీపాదులకు కడువడి నొసఁగియును
సరసంబుగ నైవేద్యము లొసఁగియు హారతు లిచ్చియును
పరమభక్తి నుపచారములన్నియు పరఁగఁగఁ జేసియును
పట్టుసరిగె బల్ జామానీమా బాగుగధరియించి
దిట్టముగా జల్తరుపేటందు ధట్టిగట్టి లేచి
సరిగెబుట్టా ల్పాగా బాగా శిరమునందు బెట్టి
కరముల నవరత్నంబులు జెక్కిన కంకణములు బెట్టి
వెలలేనిరవలంటుజోళ్లను వేడ్క చెవుల మెఱయ
చెలువుమీరఁగా రత్నహారముల్ సరసకాంతి నొరయ
పచ్చలకల్కితురాయి దాల్చె దా నచ్చుగ శోభిల్ల
ముచ్చటవేళ్లకు నుంగరములుబల్ హెచ్చుగవిలసిల్ల
శృంగారించుక దేసింగుఁడు బల్సింగమువలె నపుడు

మంగళకరమగు బారికత్తిని మరియుదాల్చినాఁడు

—— హర్కార్ల ద్వారా దేసింగు తోంద్రమల్లుని పిలిపించుట. ——

తనకొలువులోనుండెడి హర్కార్లను తప్పక జూచియును
కనులెఱ్ఱగజేయుచు కోపంబున కదసిబల్కె నటను
ఏమోయ్ హరకార్లారా మీరు యిప్పుడు వినరోయి
నామీఁదికి దండెత్తివచ్చిన యాతఁ డెవ్వఁడోయి
పోయి శీఘ్రముగ వానిసంగతులు పొసఁగ దెలిసిబాగ
నాయెదకును దోడ్కొని తెం డన్నను నంత వారు వేగ

—— హరకారులు తోంద్రమల్లోజిని బిలుచుట. ——

చని ధీరతతో తోంద్రమల్లును చయ్యన నటుజూచి
ఘనుఁడగు దేసింగుఁడు మిము చెంజికి గ్రక్కున రాఁబనిచి
వచ్చినార మిఁక రెండుతెం డని వారు బల్కువేళ
అచ్చట నిలబడి గడగడవణఁకుచు నదరుచు నట చాల
పలుకకయుండిన తోంద్రమల్లును పరుషంబున జూచి
నిలువఁగూడ దిక చలోభాయి యన నేర్పుతోడ లేచి

—— తోంద్రమల్లోజి దేసింగురాజుకడకు వచ్చుట. ——

ప్రాని యెంగిలి యుమిసి సున్నమున పొసఁగ నామమేసి
యేనుఁగనెత్తురు నడిమినామముగ మానితముగ వేసి
భయముతో చెంజికి పోయెను తోంద్రమల్లోజటువేగ
ప్రియముతోడ రంగేశుని మనమున పెంపు దలఁచి బాగ
తొందరతో యేనుఁగుపై నెక్కెను తోంద్రమల్లోజీ
కందుచు మనమున జాలిజెందుచును కడువడి మల్లోజీ
వెడలెను దేసింగునికొలువునకు విహితరీతిగాను
తడయక నచ్చట దేసింగుఁడును తటుకున ప్రియమునను

దేసింగు తనకొలువునందువారలఁ బిలిపించుట.

పొందుగ గొందఱ హర్కారులను పరువడి రప్పించి
అందుమీఁదటను వారినిఁజూచి యరసి మీరు మించి
జయరాం గంగేరాముని తెండిక జల్దిగ కొల్వుకును
రయముగ పిల్వఁడు గోపాల్‌సింగును రత్నసింగులాను
రాముసింగు లక్ష్మణసింగులను రమ్మను కొల్వుకును
ప్రేమమీరఁగా హీరాదాసును పిలుచుకరం డికను
ధరణిసింగును మానీసింగును కరుణసింగులాను
త్వరలో లక్ష్మణదాసుహుసేనుని తడవుసేయకాను
పేటసిపాయి మహమత్ఖానుని పిన్నయ్యను వేగ
ఆటంకముసేయక తెప్పించుడి అరనిమిషములోగ
అన్నంతట హారకారులు నేఁగియు నందఱి బిల్వఁగను
విన్నంతట వారందఱువచ్చిరి వేడ్క కొలువునకును
కొలువవచ్చిన జమేదార్లును కోటను బేదార్లు
చెలువంబగు దేసింగురాజునకు చెంతజేరి వార్లు
రాంరాంరాంరాంరాంరాంరాంరాం రాజా దేసింగు
మేం రాగలయీకార్యము నెరవుము మేలగు దేసింగు
సామజవరదుండగు శ్రీరంగస్వామియు దేసింగు
ప్రేమతో నీతోపలుకు నందుకు పెంపుగ దేసింగు
అనఁగా వారలకెల్లను రాంరాం అనియెను దేసింగు
తనమది గనలుచు నట్టుచూచెను తనరఁగ దేసింగు
దుడుకున నేనుఁగ నప్పుడు దిగియెను తోండ్రమల్లయ్య
గడగడవడఁకుచు రంగేశా నను కలసి బ్రోవవయ్య
కమలనాభ శ్రీహరి నారాయణ కంజనేత్ర శౌరి
అమరవందితా అనాథరక్షక యనుచు మదిని కోరి

ఉన్నవాఁడను నన్నుబ్రోవుమో పన్నగేంద్రశయన
కన్నతల్లి తండ్రివి నీవే నా కెన్నగ నెప్పుడన

దేసింగు తోండ్రమల్లోజిపై కోపముచేయుట.

పొంగుచు తోండ్రమల్లోజిని దేసింగురాజు చూచి
రంగువీర మా కోటమీఁదికి రానేల మదించి
ఎన్నఁడు నీ వీ దారియెఱుఁగ విపు డేలవచ్చినావు
నిన్నెవ్వఁడు పంపించినవాఁడు నేరక నెవ్వఁడవు
సబాబుదండిటు రానేమిటికి నాదు కోటపైకి
సబబుజెప్పుము నిను జంపుదునే సబబుజెప్పకున్న
ఇదిగాకను రణభేరివ్రేయఁగా నేమికారణంబు
పదరకదెల్పుము బ్రతుకవలసినను పరఁగ నీనిజంబు
పదువెఱుంగకను పలువతనంబున బవిశిమాలి నీవు
తరమెఱుంగకను చెడుతలంపుగొని తప్పుచేసినావు
అరనిమిషంబున నీతల దునుముదు నంచితంబుగాను
సరగున నిన్నట పంపినవానికి బలము గ్రుంగఁగాను
అని దేసింగుఁడు ఘనకోపంబున కనుల నిప్పులొలుక
కనుఁగొనియును నా తోండ్రమల్లుని కదసి యంత నలుక
గర్జనతో కత్తియు ఝళిపించిన గడగడవడఁకుచును
మర్జితెలిసియు రంగేశుని తా మరిమరి పొగడుచును
ఈకరణిని నాపై కోపము నీవిట్లు సేయ మున్ను
సాకినవారలు చెప్పినపనులను జరుపక నెట్లగును
రామరామ నా మనవివినవయా రాజా దేసింగు
నామీఁదను కోపంబుసేయకను ప్రేమదయ నొసంగు
కొంచెము నామాటలను వినుము నీ వెంచగ నిప్పుడును

మించి నబాబుకు నూటయెనిమిది మేటిపాళెములును
కిస్తిరూకలు కొదవలేక ప్రశస్తత నందఱును
సుస్తిచేసి యీ చెంజికోటలో దస్తునిలుపగాను
మెండుగబాకీ రూకలు యిరువదిరెండేండ్లవి కలవు
దండిగపాత చెంజికిపో యీ తడయ కిపుడు నీవు
బాకితెమ్మని సాదుల్ఖానుఁడు పంపినాఁడు నన్ను
తేకువచెడి నీమరుగుఁజొచ్చితిని దేసింగుఁడ నేను
సింగమువలె కనుబొమలుకదలఁగా చీదరగొట్టుచును
బంగరువోరపై చెక్కినరత్నాల్బిగువడి మెఱయఁగను
తెగువమీఱిన కత్తిసిదూసిన దేసింగుని చూచి
తగవుమాని యా తోండ్రమల్లుఁడు తప్పకపుడు లేచి
శరణు శరణు ననుకాపాడుట కిది తరుణము మహారాజ
గుమసటంచు నీ మరుగుజేరితిని ధరణిసింగురాజా
అనుచును ధరణీసింగునిమరుగున కరుగఁగాను జూచి
పినతండ్రిని శరణంబువేఁడెనని పెనుకోపము నడఁచి
దుర్బుద్ధిని నిటు బల్కఁగదగునా తోండ్రమల్లన్న
నిర్భయంబుగా నెదుటను నీవు నిట్టులాడుచున్న
తోఁషరిచంపక గాపాడుదునా తోండ్రమల్లన్న.
తోఁడిబడ మాపినతండ్రిమరుగు జన తోండ్రమల్లన్న
చావక బ్రతికితి వీసమయంబున చక్కఁగ వినుమన్న

దేసింగు సాదుల్ఖానునికి జాబువ్రాయుట.

నీవలె సాదుల్ఖానుఁడు వచ్చిన నేఁడు చచ్చునన్న
సావకాశము వలదు నబాబును చక్కరమ్మనన్న

....

ధైర్యముగలిగిన మానవుఁడైతే తర్లిటు రమ్మనుము
శౌర్యముగలిగిన సిపాయియయితే జల్దిగ రమ్మనుము
మీాసముగలిగిన మగవాఁడైతే వాసిమీారమనుము
దేసింగునికత్తిమొన రూకలు తీసుక పొమ్మనుము
కినిసినచేసల నమ్మెడిలబ్బెకు కిస్తికట్టవలెనో
మొనసుబేదార్లేకడనైనా ముల్లెలంపగనెనో
ఈసారియు పోయినసా రారికె యెలమి పండినాది
తీసుకపోవచ్చును యీాకసువు వాసిగనున్నాది
కోటకువెలపటి గుండురాళ్లను గొంచుకబొమ్మనుము
ఏటియిసుక వున్నది వొంటెలపై నెత్తుకపొమ్మనుము
వరదవచ్చి నప్పుడు యీాయేటిలో బురదనిలిచె మెండు
వరుపున కవి దగ నెండిచెక్కలై పడియున్నవి తెండు
వరుసగ యెత్లను గోనెల మోపుల నొప్పుగగొని తెండు
పెరికెలు నిండించుకపోవచ్చును పరువడినే తెండు
అనిపలికియు కలకలమని నవ్వుచు అప్పుడు దేసింగు
పనివడిజాబటు వ్రాసియిచ్చెను పటుగతి దేసింగు
దుడుకునవ్రాసిన జాబుతీసుకొని తోంద్రమల్లుఁడును
గడగడవడఁకుచు మూార్ఛజెంది యక్కడను శవమువలెను
పడి మూార్ఛిల్లియు తెప్పిరిల్లుకొని బహుళభీతితోను
విడిచి యిచటనే నెప్పుడు నేగుదు పుడమీాశుని కడను
కనలుచున్నదేసింగునిమోమును కనుఁగొని యంతటను
మనమలరఁగ శ్రీ రంగేశాచ్యుత మాధవ యిప్పుడును
రక్షించిననే బోయెద గదలి రంగనాథస్వామీా
లక్షవిప్రులకు నన్నముబెట్టెద రంగనాథస్వామీా
రంగుమీార గోదానము లిచ్చెద రంగనాథస్వామి

అంగముతో నార్కాడు జేర్చుము రంగనాథస్వామి
శృంగారంబగు వస్త్రము లిచ్చెద రంగనాథస్వామి
మంగళకరమగు భూషణ మిచ్చెద రంగనాథస్వామి
త్రాణలుడిగె నిర్జీవమాయెను రంగనాథస్వామి
ప్రాణములను కాపాడు మిప్పుడు రంగనాథస్వామి
ఇటు ధ్యానించిన తోంద్రమల్లును గనె సంతట పేర్మి
పటుగతి పకపకనగి దేసింగుఁడు పల్కె నపుడు కూర్మి
మకరాంకుని జనకుని దలంచఁగ నిను మనిచె తెలియు మనేను
యింక నొకమాట నేను చెప్పెదను యింపుమీరఁగాను
నీవు వచ్చినటు నబాబువచ్చిన నే పోనివ్వనురా
కావున వానికి నేభయపడరా కానీ రమ్మనురా
నీతిరుమణికి భయపడితివిరా నిన్ను నేను యిపుడు
మొత్తికాలు పట్టీడ్చి వేతురా నెత్తిపగల నేఁడు
జోకతో రంగస్వామిని దలంచఁగ సొక్కి నిలిచినారా
లేకుంటే నీప్రాణము తీతును ప్రాకటముగ పోరా
అమ్మాటలు విని తోంద్రమల్లుని కప్పుడడఁగె పొంగు
రాంరాం రాంరాం రాంరాం రాంరాం రాజాదేసింగు
రయమున నాపై కోపగించకు రాజాదేసింగు
భయమునుజెంది యున్నానయ్యా బలియుఁడ దేసింగు
పోయెదనయ్యా కోటవిడిచి యింపొందగాను వేగ

— తోంద్రమల్లుఁడు చెంజీనుంచి యార్కాడుకుపోవుట. —

ఆయెడనున్న జమేదార్లతా నంతజూచి బాగ
ఏనుఁగపైని గుఱ్ఱముపైని యెక్కలేను సుమ్మి
మానక నార్కాటికిపోవుటకై పాలకీని తెమ్మి

వరుసగ మూఁడుదినాలపైనమై నస్తిమి చెంజికిని
దురుసుగాను బారారాత్రికి నార్కా డురవడి గనమేని
ఒప్పదు నాచది త్రిప్పులబడియెడి నోరలజొచ్చె మేను
ఇప్పుడె ప్రాణము వెడలునటం చని యెన్నవలసె నేను
పన్నిగ నాతం డంతట వడిగా పరువిడదొడఁగఁగను
క్రన్నన సాయంకాలంబునకును కదలిన సేనలును
వన్నెమీర నార్కాడుచేరెను వరుసగ నంతటను
సన్నుతమగు నార్కాడుచేరఁగా జరచిరి భేరియును
ఆభేరీశబ్దము విని నంతట నబాబుసాదుల్లా
తా బంగారు నాయని జూచియు తనమది విలసిల్ల
వరువడి చెంజీ నూకలు వచ్చెను బంగార్నాయఁడా
పరిపించుము చదురపుజముకానా బంగార్నాయఁడా
పరగ నరాబును బిల్వఁబంపుము బంగార్నాయఁడా
పరికింపఁగ దీపా ల్వెట్టింపుము బంగార్నాయఁడా
అనఁగా బంగార్నాయఁడు కడువడి నట్టై యొనర్పఁగను
తనమిత్రులతో గూడుక ప్రియమును తగువేషముతోను
చదువుతీరి కూర్చుండె నబాబు సాదుల్లానుఁడు

—తోండ్రమల్లోజి నబాబువద్దికి వచ్చుట.—

కదసి తోండ్రమల్లోజి వచ్చి యటు నెదుర నిలచినాఁడు
తోడనె సలాము జేసె నబాబుకు తోండ్రమల్లన్న
వేడుక బదులూ సలాముజేసెను వెలయ నబాబన్న
వులవలుదంచిన రోకలివలెనే యూరక నిలుచున్న
తలఁచినకార్యం బేమాయెను యిఁక తప్పక బలుకన్న
చెంజిగూకలు యేమి జేసితివి చెలువుమీర నిపుడు

పంజరమైన దేసింగుం జేమని పలికినాఁడు నేఁడు
చెప్పుము వేగమె తోండ్రమల్లినా చెలువుమీర నేఁడు
తప్పక మీఁదటి కార్యము నేను తలఁచెద నీకఁజూఁడు
రూకలు లేదు కానులు లేదు రూఢిగాను నచట
తేకువతో దేసింగుని సరియౌ ధీరులు లేరెచట
నూటయొనిమిదిపాళెగాండ్రను నేటుగఁజూచితిని
పోటరియగు దేసింగుచే భంగపాటును గంటిని
భళిభళి యనుచుని చెప్పుదు చచ్చి బ్రతికివచ్చినాను
తులువయైన దేసింగుని చేతను తొందరబడినాను

—తోండ్రమల్లయ్య నవాబుకు జాబిచ్చుట—

జాబువ్రాసె నీపేర నిదేమో నవాబు సాదుల్లా
బాబువారిగా జూడఁగఁ దెలుసును నవాబు సాదుల్లా
దుడుకున నిట్లని జాబుయిచ్చెను తోండ్రమల్లోజీ
బడేకర్ణము రంగపిళ్లను తడయక పిలిచి ఖాజీ
వ్రాసియిచ్చిన జాబు జూడవోయ్ రంగనాథపిళ్ల
వాసిగ జాబును చదివిచెప్పుము వరుస నర్థ మెల్ల
అన విని కడువడి రంగపిళ్ల తా నపుడు జాబుజూచి
కనలుచు తోడనె తలవంచుకొని తనదుమేను మఱచి
ఇటువలెనుండిన రంగపిళ్లను యొలమితోడ గాంచి
తటుకున దెల్పుము జాబుసంగతిని దాచవలదు మించి
రెండుగడియలకు లోపల చెంజిని పిండిగ జేయింతు
దండిమైన దేసింగుని పట్టి తల తెగ నఱికింతు
అంతఃపురకాంతల నేఁబట్టి యట చెఱ వేయింతు
పంతంబున నా పోటరులను నే బద్ధులగావింతు

జాబునవుండే వర్తమానముల సవిస్తరంబుగను
బాబురే తెల్పుము రంగపిళ్లయిఁక పటుతరంబుగాను

రంగపిళ్ల జాబునవుండు సంగతులు వివరించుట.

అనిన నబాబుతో రంగపిళ్ల తా నప్పు డిట్టులనియెఁ
విను మిక జాబునగలవృత్తాంతము విశదంబుగ ననియెఁ
నీవు వచ్చినటు నబాబువచ్చిన నింక బ్రతుకఁడన్న
సావకాశ మిఁక వలదు నబాబును చక్కరమ్మనన్న
ధైర్యము గల్గిన మగవాఁడైతే తర్లివేగ రమ్ము
శౌర్యముగల్గిన సిపాయివైతే జల్దిగ నిటు రమ్ము
మీసముగలిగిన రోసరివైతే వాసి మీర మనుము
దేసింగుని కత్తిమొనరూకలు తీసుక దగ బొమ్ము
కినిసిన చేపల నమ్మెడిలబ్బైకు కిస్తికట్టవలెనో
మొనసుబేదార్లెక్కడనైనా ముల్లెలంపిచుకునో
ఈసారియు పోయినసాగారికె తెలమిని పండినది
తీసుకపోవచ్చును యూకసువు వాసిగనున్నయది
కోటకువెలపట రాళ్లగుండ్లను కొనివేగమె పొమ్ము
పటియిసుకవున్నది పాంటెలపై నెత్తించుక పొమ్ము
పెరికెలు నింపించుక పోవచ్చును సరగున వచ్చినను
స్థిరముగ నున్నది ఖూపదార్థములు చింతలేల కొనను
ధీరతలేని యాఁడదివైతే ఢిల్లికిబోపొమ్ము
వారక యీభావము నాజాబున వ్రాసినాను రమ్ము
అచ్చుగ నామాటలు వినినాఁడా నబాబుసాదుల్లా
హెచ్చినకోపముతోడ మండుచును నచ్చటివారెల్ల
వినఁగా బంగార్నాయనిఁజూచి కనుబొమ లదరఁగను
కనులనెఱ్ఱఁగను కావి గప్పఁగను కడువడి పదరుచును

తనమది కోపము తారసిల్లఁగా తా నపు డిట్లనెను
వినవోయ్ బంగార్నాయఁడ యిప్పుడు వేగిరంబుగాను
అనికివలయు పను లెల్ల నిప్పు డాయ త్తముతోడఁతను

....

పరిగ గుఱ్ఱముల రౌతుల దెమ్మను బంగార్నాయఁడా
బరువడి ఢంకా వేయిఁగ బంపుము బంగార్నాయఁడా
రంగుగజండా యెత్తు మిప్పుడే బంగార్నాయఁడా
ప్రాంగణంచెదను దేసింగుని నే బంగార్నాయఁడా
అని యిటు బల్కుచు నబా బప్పుడు అతివేగముతోను
ఘనమగు కోపము కడువి స్తరమై కారుగ్రమ్మఁగాను
అంతట క త్తిని దూసిపట్టి దగ నబాబు సాదుల్లా
పంతముతో మీసం బొడవేసెను భయపడ ప్రజలెల్ల
పటపటపటయని పండ్లుకొరికెను బరువడి జనులదర
చటులకోపమున కన్నులనిప్పులు చటచట మని చెదర
ఆసమయంబున బంగార్నాయుం డతనిచెంత జేరి
వాసిమీర నే యేయేపాళా ల్వారిబిలతు మీరి
నూటయెనిమిదిపాళేగార్లను నేటికొల్వునకును

-- బంగార్నాయఁడు పాళేగార్లకు జాబువ్రాయుట. --

పటుముగా బిల్పించు వేగమే ధాటిమీరగాను
అనవిని బంగార్నాయఁ డప్పు డా హర్కారెల్లఱను
పనిచెను బొమ్మని నూటయెనిమిది పాళయమ్ములకును
నిమిషములో హర్కారులు పోయి నెఱిఁగించఁగ వేగ
క్రమమున జాగీర్దారు లప్పుడు కదలిరాగ బాగ
తప్పక మందును గుండు దండును తయారుతోడఁతను

తెప్పునవచ్చిరి ముల్లపాళెగా ర్లప్పుడు కొలువుకును
చేతిపట్టుయేల్ గంగేరామటు చేరెను కొలువుకును
యాతిరుణాముల సుబంగిదారతా నప్పుడు కొలువుకును
తిమిరికోటయేల్ శేఖుమహమ్మదు క్రమముగ కొలువుకును
నమరినవాల్ కోటబ్దుల్ కాదర్ నడిచెను కొలువుకును
ఆరణివెంకటాద్రియుం దప్పుడు వచ్చెను కొలువుకును
వార కరిబులూ ర్పెద్దధోరయును వచ్చెను కొలువుకును
చెంగల్పట్టు సుబేదారుఁడు చేరెను కొలువుకును
మంగళపేట జమీన్దారుఁడు మరియువచ్చె నపుడు
అచ్చినాయఁడు బొమ్మినాయఁడు వచ్చిరి కొలువుకును
ఎచ్చుగ నగరా ర్పాళెగాడును వచ్చెను కొలువుకును
మరియునుగల యాపాళేగారులు వచ్చిక మీరఁగను
తరియొటింగి తా నప్పుడె యార్కా స్పరగ జేరఁగాను
పెంపుగ ధణధణ ధణధణ యనుచును ఫిరంగ్రేయఁగాను
సొంపుగ నబాబు విని నాశబ్దము నింపుమీరఁగాను
వచ్చినవారిని గనుఁగొని యప్పుడు నపనగ కొలువెల్ల
నచ్చికంబున తేనగ ముదమున నబాబు సాదుల్లా

నబాబు బంగార్నాయని సేనలనున్ను రస్తులనున్ను తయారుచేయుమనుట.

మచ్చుటమీరఁగ బంగార్నాయని ముందుగ రప్పించి
ఎచ్చుగ మందును గుండును మూడా నెలలకు నిప్పించి
తడయక రస్తు జమీన్దార్లకును తయారు జేయించి
వడిగల యార్నూర్ పిరంగీలను వరుసగ నెత్తించి
ఎనబై వేల బారుతుపాకుల యిప్పుడు తెప్పించి
ఘనముగ నందుకు మందూ గుండూ గ్రక్కున నిప్పించి

సరగున యేనూ ర్జమీన్దార్లకును సంగతి దెల్పించి
బరువడిరస్తు సుబేదార్లకును భక్తిజేయించి
శీవిగవచ్చుని తెల్లనివన్నియు డేరా లెత్తించి
లావుగ నెనబై వేల సిఫాయిల నీవిటు రప్పించి
లెక్కలేని కాల్బలముల నెల్లను చక్కఁగ బిల్పించి
నుక్కువ యిరువై వేలేనుంగుల నిక్కడ జేర్పించి
లక్షగుఱ్ఱముల పదివేలొంటెల లక్షణంబుగాను
నీక్షణంబునను హాజర్జేయుము యింక వేగమునను

బంగార్నాయఁడు దండును తయారుజేసితెనని నబాబుకుచెప్పుట.

ఆమాటలు విని బంగార్నాయఁడు అడ్డిసేయకను
సీమామూలపు బలముల నెల్లను జేర్చి శీఘ్రముగను
బంగార్నాయఁడు సలాము జేసి నబాబు కిట్లు లనెను
సంగతు లన్నియు సెలవుచొప్పునను జాగ్రతయున దనెను
ఇంతమాటలు సాదుల్లాఖాను డింపునిూర విని తా
అంతలోన జల్దిజ ద్దనుచును అంతిపురము జని తా
జామానీమా దొడిగినాఁడయా సాదుల్లాఖానుండు
సాముగపట్టు ధట్టిగట్టెను సాదుల్లాఖానుండు
జరీబుటేదా శ్యాగాజుట్టెను సాదుల్లాఖానుండు
జరీబనారసు పచ్చడమందెను సాదుల్లాఖానుండు
సరవిగ కల్కితురాయి దార్చెను సాదుల్లాఖానుండు
సొరుగ పట్టాకత్తిని బట్టెను సాదుల్లాఖానుండు
అప్పుడు పట్టపుటేనుఁగు దెచ్చెనె నబాబు సాదుల్లా
తెప్పున తెచ్చెను మాష్టీవాఁడును తేజముల్లసిల్ల
శృంగారంబగు యేనుఁగ నంతట జూచి సంభ్రమునను

బంగారంబారీపై యెక్కెను రంగుచెలంగఁగను

నబాబు సకలసేనాసమేతంబుగా చెంజికి యుద్ధమునకుఁబోవుట.

పాళెగార్లను గూడి చెంజికిని పైనంబా వేళ
చాలఁగ భేరీ వ్రేయించుటకై సాటె రిపులదూల
భీకరంబుగను ధణధణధణమని భేరిమ్రోయఁగను
ప్రాకటంబుగను ధగధగమెఱసెను పట్టాకత్తులును
కణకణకణ కణకణమని తంబుర గ్రక్కున మ్రోగఁగను
పనివడి దబబబ మని గుఱ్ఱములు బారుతీరగాను
సరిగున ఝుల్లరి తాచాతన్మట సన్నవాద్యములును
దునుసుగ బూరుగ కాహాళములును తోడనె చెల్గఁగను
అరుదుగ నబాబు దండునిలిచె పదియామడ పరువునను
గరిమెతో నబాబు యేనుఁగు నెక్కి గ్రక్కున రాఁగాను
ముందుకటికము ల్బరాకనుచును మొనసిపొగడి నింప
అందును వింజామరలు కుంచెలు నంది వీచు చుండ
పట్టుగొడుగులు సరిగెలు పడిగెలు దిట్టముగా రాఁగ
చుట్టును బేదా ర్లందఱు యెంతో మట్టుమీరి బాగ
రాజితముగనూ గింజ వేసినను రాలదు దండునను
భూజనులందఱు జేజేయనుచును పొగడఁగ నడువఁగను
పెంపుగ తిమిరీకోటదగ్గఱను భేరీవ్రేయించి
తెంపునవచ్చి డేరా వేసి దిగినదండు జూచి
నయముతో బంగార్నాయని జూచి నబాబు సాదుల్లా
ప్రియముతో దండకు రస్తుకట్టుము పేర్మివారికెల్ల
అనిన నప్పుడె బంగార్నాయుం డందఱికిని వేగా
పనిబూనియు నడిపించెనురస్తు బాహాటము గాఁగా

అంతట కడువడి బయలుదేరె దం డారణిమార్గముగా
కొంతదూరమున కేగియు డేరా కొట్టిరి యటు వేగా
ఆరాతిరి యచ్చటనుండెను దం డంతట మరునాఁడు
భేరీవ్రేయుచు దేవనూరిదరి జేరివిడిసినాఁడు

{ నబాబు బంగార్నాయనికి దేవనూరి యేటిగట్టున దండును నిలుపనలసినక్రమము దెల్పుట. }

ఏటిగట్టునను డేరావేసి అంతదండు దించి
పాటిగ సాదుల్లాఖానుం డప్పుడు బంగార్నాయని జూచి
సరగదండునకు సంభారంబులు బంగార్నాయఁడా
మరిదురస్తు జేయించు మిప్పుడు బంగార్నాయఁడా
పటాళముల పచటచట నిలుపుము బంగార్నాయఁడా
పటాణిరౌతుల నొకచో నిలుపుము బంగార్నాయఁడా
రంగుగగుఱ్ఱా ల్డేరాచుట్టను బంగార్నాయఁడా
సంగతిదెలసియు నిల్పు భద్రముగ బంగార్నాయఁడా
పాగాచౌకీ లేరుపఱచుమికఁ బంగార్నాయఁడా
భారీజండా లెత్తించుము మరి బంగార్నాయఁడా
నూటిగబాయూ తుపాకికత్తులు మేటిరౌతులాను
వాటముగా నందందు నిల్పుము తేటమీరఁగాను
హెచ్చైన ఫిరంగుల మోర్చా లెత్తించుము యిపుడు
మెచ్చువచ్చున ట్లెల్లబలంబుల మెఱయఁ జేయు మనుఁడు
బంగార్నాయఁడు పటుజాగ్రతతో పాళెపట్టులెల్ల
రంగుగనొకచో మొనలుదీరియు రయముగ శోభిల్ల
ముచ్చటతోడను మొనగాండ్రందఱు ముందరగా నిపుడు
అచ్చట కడుజాగ్రతతో మీఁదు యెచ్చరికలు గనుఁడు

అనుచును బంగార్నాయఁడు మొనలను ఆరసి నేర్పునను
కనుఁగొను పగరకు కడువెర పొడవగ కావించెను త్వరను
ఇటుల నబాబు పాళెంబులను యేరుపఱచి యంత
తటుకున భేరీ వ్రేయించెను దండణమని యాచెంత
భేరీశబ్దము పాతచెంజికిని సారెకు వినఁగాను
కారుబారుగని ధరణీసింగుఁడు గడగడ వణఁకుచును
వింత లిదేమో కలిగెనటంచును వేగమె బురుజెక్కి
అంత నబాబు దండునుజూచి చింతచేత సొక్కి

—ధరణిసింగు దేసింగునకు దండొచ్చియున్న సంగతి దెల్పుట.—

తడబడుచును దేసింగునివద్దికి కడువడి బడిరాఁగా
కడువేడుక దేసింగుఁడు రంగని యడుగుల పూజకునేగా
ధరణీసింగుఁడు రంగనాథుఁడు తనరు నాలయముకు
పరువడి నేఁగి తదేకనిష్ఠుఁడయి భక్తియొప్పుటకు
పాయక నారాయణ హరి కేశవ పద్మపత్రనయన
తోయజనాభ జనార్దనాచ్యుత దుష్టగర్వహరణ
మాధవ దైత్యవధూగళసూత్రసుబాధితశస్త్రకరా
శ్రీధరణీధర శార్ఙ్గధనుర్ధర సేవకసౌఖ్యకరా
అని రంగేశుని పూజయొనర్చుచు వినుతులు సేయుటకు
మనమున గుత్సించుచు దేసింగుని ఘనతను మెచ్చుటకు
ఒప్పక నిట్లనె ధరణీసింగుఁడు యిప్పుడు సుకుమారా
డెప్పర మొదవెను దేవర పూజలు తీర్పఁగ తరియేరా
ఈపూజలచే ఫలమే యిప్పుడు యెన్నఁగ సుకుమారా
ఏపున పొదలుచు శత్రుసైన్యములు యెదిరించె కుమారా
చేరె నబాబు దండును దేవనూరిపేటవద్ద

ఊరకె కన్నులు మూసుక పూజలు సలుపువారు కద్ద
చాలుచాలు బాగాయెను పూజలు బాలుఁడు దేసింగు
ఏల యింక యీదేవుని పూజలు చాలుర దేసింగు
పిట్ట పిడుగు బడ్డట్టుల దండిదె చుట్టెర దేసింగు
కట్టిపెట్టుమీ దేవరపూజలు ఘనమతి దేసింగు
తలక్రిందికి గుండాయె నబాబు తనయా దేసింగు
ఎలమితోడ మన మేమరియుండుట వలవదు దేసింగు
అనియిటు బల్కిన తనపినతండ్రి వచనములు తా వినెను
కనులువిచ్చి యా ధరణీసింగును గనుఁగొని యిట్లనెను
పెంపుదూలి భీతిల్లఁగనేఁటికి పిన్నయ మీకిపుడు
ఇంపుగ దేవరపూజకు విఘ్నం బీవు సేయ కిపుడు
ఈయెడ నొకక్షణ మిచ్చుట పూజ సేయవలయు నేను
పాయక దండును భేదించెదను పదరక పొమ్మనెను
పిఱికితురకలను జూచి మీర లిటు బెదరు జెందవలెన
నఱికెదనిపుడా తురకలనందఱ నాకు జెప్పవలెన
సంగతి దెలియక యిటుల బెదరుటలు సాహసమునుగాదు
కొంగలగుంపును జూచి బెదరునా కొదమసింగ మనుదు
చింతనొందఁగా దగ దిప్పుడు మీ రెంతయు ధైర్యమును
సంతోషంబును జెందుడీయనఁగ సంతసమలరఁగను
సంగతి దెలిసి యూరకుండెను సరగ ధరణిసింగు
మంగళకరమగు నని పూజించెను రంగని దేసింగు

—:o:— సుబంగిదొర నబాబును దేవనూరిపేటను కొల్లయిఃవ్వమనుట. —:o:—

నబాబుదండులో తిరుణామలయేల్ సుబంగిదొరగారు
నబాబుతోడను యిట్లని పలికెను సుబంగిదొరగారు

ఇచ్చుటిదండుకు కొల్ల దేవనూరిప్పించఁగవలెను
ఎచ్చుగ సేనకు సంతోషంబును నేరుపఱచవలెను
అన్నను సాదుల్లాఖాను డుత్తర మప్పుడివ్వఁగాను
మిన్నుబెదరఁగా భేరీవ్రేయుచు మేటివీరులాను
సొంపుగ సుబంగిదొరనటుగూడి తెంపుతోడలేచి
గుంపులుగూడి దేవనూరిలో కొల్లపెట్టఁదలఁచి
కొంతసొమ్ములు కొంతవస్త్రములు కొల్లబెట్టిరపుడు
కొంతరొక్కముల్ కొంతరత్నముల్ కొల్లబెట్టిరపుడు
కొంత ధనములును కొంతధాన్యము ల్కొల్లబెట్టిరపుడు
కొంతపశువులు కొంత పేయలును కొల్లబెట్టిరపుడు
చొరఁబడి స్త్రీలను చెరలుబట్టెను సుబంగిదొర యపుడు
చొరవెతిఁగియు మరి వీరుల దరిమెను సుబంగిదొర యపుడు
సరగున పురిలో కాపులందఱును పరువులెత్తిరంత
పరువడిగా దేసింగుని గనుఁగొని మొరబెట్టిరి కొంత

కాపులు దేసింగునిగాంచి మొరబెట్టుట.

రాంరాం రాంరాం రాంరాం రాంరాం రాజాదేసింగు
రాంరాంమనవిని వినగదవయ్యా రాజాదేసింగు
దేవా వినుమదె నబాబుదండు దేవనూరిలోన
యావత్తునుదగ కొల్లబెట్టిరి అరయమనికి దగున
కొంకక ధనరాసులును రత్నముల్ కొల్లబెట్టినారు
శంకలేక భూషణవస్త్రాదుల సంగ్రహించినారు
పట్టిరి స్త్రీలను పురుషులనెల్లర పెట్టిరి చెఱలోను
ఇట్టటు కదలక కొంపలన్నిటుక కట్టి వేయఁగాను
ఏమని జెప్పుదు మయ్యా మేము యిప్పుడు దేసింగు

నేమము పూజలు సల్పను సమయం బిపుడా దేసింగు
కన్నులుమూసుక పూజలుజేయను కాలము కాదయ్యా
ఎన్నఁగ పూజలు రాజ్యముకలిగితె యెన్నో కలవయ్యా
ఇంతబ్రతుకు బ్రతికిపుడవమానం బెంతపడితి నయ్యా
ఇంతవచ్చుటలు తెలియకపోయెను యేమి సేతు మయ్యా
అన్నను కన్నులు దెఱచి కాపులను మన్ననతో జూచి

-దేసింగు కాపుల నాదరించుట.-

తిన్నఁగ బల్కెను వారలతోడను దేసింగుఁడు మించి
కాపులార మీరలు యీచెంజిలో కదలకుండు డోలి
ఏపుమీర రంగనికిపూజనే నిపుడు జేసి కదలి
వచ్చియుండెడి నబాబుదండును నెచ్చటపోనియను
విచ్చలవిడినే వారల ద్రుంచెద హెచ్చుశౌర్యమునను
ఒక్కదేవనూ రొక్కళ్ల బెట్టినా రిక్కడ తురకలును
చక్కఁగ నబాబు రాజ్యముకొళ్ల సరగున నీకొను
ఇప్పించెదమీ కేలభయపడఁగ నిపుడు కాపులార
ఒప్పించెదమీ సొమ్ములునేను పొందు కాపులార
అనియిటు కాపుల సమ్మతిపఱచి యంతపూజ సేయ

-దేసింగువద్దికి ధనసింగు వచ్చుట.-

ఘనుఁడగు దేసింగుని దాయాదగు ధనసింగుఁడు డాయ
వచ్చిజూచి దేసింగునితోడను వదలక నిట్లనియెఁ
ఎచ్చుపూజలు యేమిటికయ్యా యింక నన్న వినియెఁ
కొళ్లబెట్టియూ దేవనూరిలో కొళ్లగాక యిపుడు
మళ్లివచ్చి మనకోటకెక్కె నబాబుదండు నేఁడు
రంగనాయకుని దేవళంబులో రంతు జేయుచుండ

పొంగుచు తురకలు కోటను ముట్టడి పొసఁగ వేసెదండు
కన్నులుమూసుక యూరకయుండుట ఘనులకు దగవగున
పన్నుగాను నీ విప్పుడు కదనము పన్నివారిసేన
బడలువడంగను బొరిసమరి యట బలుకీర్తిని గనుము
జడునిపోలికను యిట్లుండుటలు కడుదీసత వినుము
అని యిటు ధనసింగుఁడు తా బల్కఁగ మనమున గోపించి
ఘనుఁడగు దేసింగుఁడు రంగేశుని కడువడి బూజించి
కన్నులు జెఱచటు ధనసింగునితో కనలుచు నిట్లనెను
ఇన్ని చేసిన నబాబుదండును యిఁక విడువను నేను
పొందుగ తురకలు గుళ్లో జొచ్చిన పూజ లింక నేల
అందు నబాబును నఱికి పూజనే నిందు జేతు చాల
అనుచు విచిత్రపు శాలకువచ్చెను అప్పుడు దేసింగు
పనివడి కాలికి షరాయిదొడఁగెను బాలుఁడు దేసింగు
నిలువంగీలు దొడిగినాఁడయా నేర్పున దేసింగు
జలతరుపట్టు ధట్టిగట్టెను జల్దిగ దేసింగు
సరిగెబుటేదారుమాలు జుట్టెను చక్కఁగ దేసింగు
పనువడి బుటిసాశాలుపగప్పెను బాలుఁడు దేసింగు
కల్కితురాయిని కట్టెను నెత్తిని గ్రక్కున దేసింగు
చిల్కతాళి హారమ్ములు వేసెను శీఘ్రము దేసింగు
పదివేల్తులముల యెత్తుకత్తి చే పట్టెను దేసింగు
ఇదిగా కేడ్వే ల్తులములబాలా యెత్తెను దేసింగు
మూడుమణుంగుల ఢేష్కబ్జాను మురమున దేసింగు
గాఢంబుగ దట్టీలో జెక్కెను కదలక దేసింగు
సింగమువలె కూర్చుండె నప్పుడు సిఫాయి దేసింగు
పొంగుచు యుద్ధము గల్గెనేఁడని పొంగుచు దేసింగు

సంగతిహరకార్లను తా జూచి చయ్యన నిట్లనెను
రంగుమీర సర్దార్ల నెల్లను రమ్మను కొలువ్వకును
పిన తండ్రైన ధరణిసింగుని బిరబిర కొలువ్వకును
పనివడి రత్నసింగును యట గోపాలసింగుతోను
రాముసింగు నాలక్ష్మణసింగును రయమున కొలువ్వకును
రాముదారిని లక్ష్మణదారిని రమ్మను కొలువ్వకును
మానిసింగును గిరీషుసింగును మరిమరి కొలువ్వకును
సేనజేర్చుకొని రమ్మను డిప్పుడు శీఘ్రము మీరంగను
అనఁగా హరార్కా ల్లామెయినంతట నప్పుడు బిల్వఁగను
పనిబూనియు వారందఱు సేనలు మునుకొని వచ్చియును
రాంరాంరాంజయసీతారాంరాం రాజాదేసింగు
రాంరాం యనఁగను బదులుకు రామనె రాజాదేసింగు
జమేదారులను కన్నులఁ జూచెను జల్దిగ దేసింగు
తమాషచేతను పకపకనగియెను తడయక దేసింగు
మనవి వినవయా యని దేసింగుఁడు పినతండ్రిని జూచి
వినయముతోడుత నిట్లనె నప్పుడు వేడ్క చేయిసాచి
ఎనభై వేల గుఱ్ఱాలున్నది యిచట నబాబుకును
అనయము లక్ష సిఫాయిలు గలరు కనఁగ నబాబుకును
మున్నూ ర్గుఱ్ఱము లున్నది మనకు పిన్నతండ్రి యిఁకను
మన్ననగల్గు సిఫాయీలేనూర్గుంది గలరు యిటను
చాలుచాలు మీ నబాబుగెల్వను చాలు తండ్రిగారు
ఏల యింక నీ సేనతో గెల్చెద చాలతండ్రిగారు
మలకనూరిలో వున్నాఁడయ్యా మహామత్ఖానుండు
పిలుపింపుము నిమిషములోపలను పిన్నయ్యా నేఁడు
మరిజల్దిగ పంపుము మూడామడ మలకనూరు యిటకు

త్వరలోఁబంపు మటన్నను జూచి ధరణిసింగుఁ డటకు

—దేసింగు తనయిష్టసఖుండగు మహామత్ఖానుని బిలిపించుట.—

అంతట హర్కారులచేతను జా బపుడు బంపఁగాను
గంతుతో మలకానూరిలో మహామత్ఖానుని జూడఁగను
మంగళకరముగ పందిటిలోపల మహామత్ఖానుండు
శృంగారంబుగ పెండ్లిపీఁటపై సొగసుగ నున్నాఁడు
నాగస్వరములు మృదంగములును వంత్రఝల్లరులును
బాగుగ భేరీనవబత్తులును పరగ మ్రోయఁగాను
చేతను కంకణ మప్పుడు కట్టుక చెలువుమీరఁగాను
చేతుల మంగళసూత్రము నెత్తి చెలఁగి కట్టఁగాను
అల్లారే యల్లారే యనుచు నపుడు కట్టువేళ
ముల్లాశాస్త్రపద్ధతిగాను మొనసికట్టువేళ
గోవిందా గోవిందా యనుచును కోరికట్టువేళ
ఆవేళలో హరకారు లప్పుడు వతనిజూచి చాల
ప్రేమలరఁగ హితుఁడగు దేసింగుఁడు పిలువఁబంపినాఁడు
యేమివ్రాసినాఁడో యీజాబున నింపుతోడ జూడు
జల్దిజల్ది మహామత్ఖానుఁడ జల్ది లేచి రమ్ము
జల్దిగరమ్మనె దేసింగుఁడు నీకు జల్దిగాను లెమ్ము
అప్పుడు మహామత్ఖానుఁడు జాబును విప్పిచూచినాఁడు
తప్పక మంగళసూత్రముతట్టలో తాను బెట్టినాఁడు
ప్రాకటంబుగను మహామత్ఖానుఁడు పకపకనవ్వుచును
తేకువమీరఁగ చెంజికిపోవలె తెప్పున నీయెడను
నాకతిమిత్రుఁడు దేసింగుఁడుతా నలమట జెందుటకు
ఈకంకణము పెండ్లికికాదు యొన్న కదనమునకు

యుద్ధమునందు శత్రుల గెలిచి యూరటనొందియును
శుద్ధం బౌకీర్తిని నే పొందియు నూటిగ పెండ్లికను
చేసికొందునని మహామత్ఖానుఁడు చెలఁగి మోహరించి

మహామత్ఖానుఁడు చెంజికి పోవుటకు బంధుజనులను సెలవొసంగుఁడని యడుగుట.

వాసిగ తన బంధువులనెల్లను వడిగ నపుడు జూచి
తగినకొలందిసలాములు చేసి తగయక సంగతికి
తగవుమీరఁగా తనమాటలువిన తనివిపుట్టి యునికి
తెలిసి వారలకు మహామత్ఖానుఁడు ధీరతతోడుతను
బళిరే మీరలు సంతోషముతో బంపవలయు నన్ను
అన్నలార తమ్ములార మీ రరసిపెద్దలార
పన్నుగమీ రిచ్చట నుండుండో పఠాణీదొరలార
నేనొకమనవి చేసెద వినుఁడిది నిమ్మళంబుగాను
పూని నబాబుతో యుద్ధముఁ జేయఁగ పోయిట వచ్చెదను
పగవాఁడైన నబాబు చెంజికిని బలములతోరాఁగా
తగదిక నిక్కడ నుండుట నాకును ధర్మము చెడిపోఁగా
ఎదిరియైన నబాబు దండులో నిపుడు నేను జొచ్చి
తుదమొద లిది యని తోఁచఁగనీయక దునిమెద నెద మెచ్చి
అచ్చాబహాదర్ మెచ్చితి నిన్ను తుచ్ఛసైన్యములను
కచ్చపరూపుఁడు కడలిగలంచిన కరణిని యప్పుడును
కలచితివౌరా యని మీరనఁగను కడువడి శూరతను
ఇలగలవారలు నెల్లరు మెచ్చఁగ నిటుల సేయఁగాను
మహిలో నెవ్వరు చాలరంచు మీ రందఱు ననఁగాను
విహితంబుగనే బోయివచ్చెదను వేడ్కలుప్పతిలను
అనియిటు మహామత్ఖానుఁడు వెడలఁగ నావృత్తాంతమును

వానితల్లి విని వడిగా వచ్చెను వలవడుడుగు మానెను

—— మహమత్ఖానుని తల్లి పోవలదని ప్రలాపించుట. ——

ఎదురుగవచ్చి కుమారుని ముద్దిడి యేరా సుకుమారా
ఇది యుద్ధమునకు తఱియగునే యీప్రొద్దు నిల్వ గదరా
పదిమాసంబులు మోచికనిన నను బాలుండ విడువకురా
అది మొదలుగ నిన్నెంచినదానిని నన్నడలంగ విడువకురా
బుద్ధిమంతుండని నామదిలోను పొంగుచుంటి గదరా
యుద్ధముసేయంగ బోవ్వకు నామన మొప్పదు సుకుమారా
గంధముబూసుక యుద్ధముచేసిన కత్తినరుకు తగులు
సుందర మగుకంకణముతో బోరిన సూటిగుండు తగులు
పసుపువస్త్రముల ననికి ననిపినను పరగ గుండు తగులు
పసివాండవు నీకేల నబాబుతో పరమవిరోధములు
పెద్దలమాటలు విని నీ విప్పుడు పెండ్లికోరత దీర్చి
సిద్ధంబుగ నీ బంధులతోడను జేరి విందొనర్చి
బహుమతులను బహుమతులగుబంధుల బలుమన్నన జేసి
సహజంబుగ వారల నమయాళ్లకు సరగ ననుపంజేసి
ఈదిన మిచ్చట నుండియు నీవును యిరవుగాను రేపు
క్రోధముతోడ నబాబుదండును కూల్చి మాపు మాపు

—— మహమత్ఖానుండు తల్లిని సమాధానము చేయుట. ——

ఆమాటలు విని మహమత్ఖానుండనెను తల్లితోను
ఏమమ్మా నీ విటుల పల్కెదవు యిపుడు చెంజిలోను
నన్నేలిన దేసింగువ్రాసెను నాకు జాబు నేడు
నిన్న నబాబటు దండునుగూడుక నెదిరించినాండు

ఈవేళకు నా చెంజిదుర్గము యేమాయెనోక్షణాకు
నానకాశము చేయకహాషదిక చయ్యాన నే ప్రాని
రెండుగడియలకు లోన నబాబు దండు నజికి వేసి
ఖండితముగ నార్కాడుకోటను కాల్చిపాడుచేసి
చెంజిరాజుకు పట్టముకట్టెద శీఘ్రముగా నేను
రంజితముగ సాదుల్లానుక్కాతుర రయముగ నేలెదను — లేక
దంచిన గుండు తగిలి నీల్గినను నిండుపదవి కద్దు
మెండుగ ముంచరిపోటునబడితే దండిపదవి కద్దు
పోరుగ భువిలో పుట్టినయప్పుడే చావు నిశ్చయమ్ము
పోరజయించిన శాశ్వతకీర్తిని పొసంగ గందు నమ్ము
కినిసి దండులో పోరి తెగినను కీర్తిగలుగునమ్మ
వెనకడుగులు బెట్టుదు రేపోకులు వింతలు కాదమ్మ
అని యీవిధమున తల్లికినస్తుతి గనంబడబల్కి యును
చనియెంద నిప్పుడు చెంజికి జననీ చాలదీవెనలును
ఒసంగు మటంచును మహామత్ ఖానుం డొప్పుగ నప్పుడును
పసగలసొమ్ములు పట్టువస్త్రములు పరువడి దొడుగుచును

మహామత్ ఖానుఁడు నీలవేణియను గుఱ్ఱము నెక్కి చెంజికిపోవుట.

మరిమరితల్లికి సలాముచేసి మహామత్ ఖానుండు
త్వరలో గుఱ్ఱపులాయంబునకును తానునచ్చినాఁడు
మున్నాళ్ళగుఱ్ఱంబులలోపలను ముఖ్యంబౌదవఁగను
వన్నెకెక్కువగు నీలవేణియను నాగుఱ్ఱము నటను
గట్టిగకట్టిన యుగాశ్వపిచాడిని ఖడ్గంబుననజికి
దిట్టముగను పురజనులను గనుఁగొని దీవెన లిమ్మని పలికి
జల్దియనుచును నీలవేణికిని జాగ్రతదెల్పుచును

జల్దిగ నబాబుదండులో జొరబడి జయమునొందవలెను
పొందుగ జనుమని నీలవేణికి పోషాకిచ్చియును
ముందుగనడువుము నీలవేణియని సందేహించకను
అల్లారే యల్లారే యనుచును అట ధవుడాయించెగా
ఎల్లవారు జూడంగను చెంజికి నల్లన నేతెంచెగా

మహమత్ఖానుఁడువచ్చుచుండఁగా నబాబు సేననుపంపి యడ్డగించుట

ఆసమయంబున నబాబుసేనలు నతనిజూచి వేగ
మోసము యెవఁడో వొంటిగుఱ్ఱమును వేసుకవచ్చెనుగా
శూరుండితఁడని తోఁచుచున్నయది చూడగాను యిపుడు
సారస్యముగా దికని ట్లుండుట సరగునరం డిపుడు
కొందలమందుచు వారలుమున్నా గుఱ్ఱములను దెచ్చి
సందులేక నడ్డముగానిల్చిన చయ్యన కోపించి
గిరగిరమనుచును నీలవేణితో కినిసి తిరిగితిరిగి
పరువడి మారిచుసంగినరీతిని బల్లెంబట్టి పెనఁగ
చురుకుచూపులను సేనలఁజూచి యొరనుకత్తి బెఱికి
కరుకుకరుక్కని హయముల నెల్లను గజిబిజిగా నఱికి
పన్నగదిరుగగ గుఱ్ఱములెల్లను భయమునొందె నటను
వున్నసిపాయీల్ కన్నులపడకను క్రన్నన పాఱియుచు

మహమత్ఖానుండు దేసింగును జూచుట.

మహమత్ఖానుఁడు చెంజిలో రాజామహలు కేఁగి లోన
సహజంబుగ దేసింగునిజూచి సలాంసలా మనిన
బదులు సలాము చేసెనప్పుడు బాలుఁడు దేసింగు
అదిగని మహమత్ఖానుఁడు మదిలో సంతట నుప్పొంగు
చొనుచు నబాబు సంగతి నిన్నటిదినము దెలిపి తేను

మొదల నభాను జేసి దండును మొత్తివిడుతు నేను
ఇత్తఱి యుత్తర వైతే నఱికెద తుత్తుమురులుగాను
సత్తలేనికార్యం బిది యెంతటి దిత్తఱిచూడఁగను
అని యిటుపల్కిన మహమత్ ఖానుని మనసెఱింగి తెగువ
తనరఁగ పెండిలిపీటవిడిచి మొనదాక నచ్చుటకు వగవ
ఆమాటలు యింకేమి యిప్పుడు అన్నా దేసింగు
నామాటలు విను నబాబు నిప్పుడు నఱఁచి వానిపొంగు
దండు హల్లకల్లోలంబుగను తాఁ జేయుట గాక
చెండుచు నార్కాడెల్లను పాడుచేసిన యటువెనుక
చెలఁగిన బాబుకొమార్తెను పెండ్లి చేసుకొనెద జూడు
చెలువుతో మీరు పెండ్లికి రావలె సిద్ధముగా నపుడు
అన దేసింగుఁడు మహమత్ ఖానుతో నప్పు డిట్లు లనెను
చని మనమిద్దఱు నబాబు నిప్పుడు చంపఁగవలె నిఁకను
సావకాశమును చేయఁగూడ దిఁక సంగతి జెప్పెదను
దేవుఁడై నరంగేశు నుత్తరవు దీసుకరావలెను
నగరుకేఁగి నా రాణినిజూచి తగవుబలికి నేను
పగవాఁడైన నబాబును మనము పరఁగ గెలుత మిఁకను

దేసింగు పినతండ్రితో తనభార్యను జూడవలెనని యడుగుట.

నగరికేఁ బోవుచు పినతండ్రితో తా ననియెను యిట్లనుచు
పగ నబాబుతో గలిగెను గావున తగవును నే గనుచు
పోవలె యుద్ధంబున కటుగావున పొందుగ నా కిపుడు
యీవలె నుత్తరు విప్పుడు తడయక యీవలయును నేఁడు
పోయి రాణిని జూడగని నేను పోయెద దండుకును
యీయెడ నాలస్యము చేయఁగరా దెన్నఁగ మనమునను

ఆమాటలు విని ధరణీసింగుం డపుడు వ్యసనమునను
యేమిర నాయన నీవిటుపల్కిన నేమిసేతు నేను
తనయా నీవు శుక్రవారమున తగ జనియించినది
ఘనముగ రాణియు శుక్రవారమున తనరంగ బుట్టినది
నీదుగుఱ్ఱమును శుక్రవారమున నెప్పుగ వచ్చినది
యీదండును నాశుక్రవారమున నెలమిని వచ్చినది
వసుసగనీకును రాణికి హయమునకు వచ్చిన నేనకును
పరికింపంగను జన్మవారములు వొకటిగ నుండుటను
సరవిని శుక్రునివారం బెన్నగ సామిగ వినవేడు
సరిగాదినుగుట కనసంబునకును చక్కంగాను జూడు
నేడంతయు నోర్చుక రే పయుగును నెప్పవిరారంగాను
ఘోడా నెక్కి కుజనులు బెదరంగ కొడుకా నీవనెను
సమ్మతి నొందక దేసింగుండుబల్ వాహసంబుతోను
ముమ్మరముగు సాత్వముతోడను మొనల నలంపంగాను
తలంచిన పనికిని తిరమౌలుంగక తాకుమాపగాను
పలికెను ధరణీసింగుం డటంచును కలకనొందంగాను

—ధరణిసింగు దెసింగునకు భార్యను చూపి పంపవ దనుట.—

తెలిసి యప్పుడా ధరణిసింగుండు దేసింగుని గాంచి
పలుకరించెద నొకరహస్యము బాగుగ నూహించి
అదివిను మేమున నొకటి యున్నది యే జెప్పెద తనయా
సదయులయిన పెద్దల శాస్త్రంబులు చక్కంగ వినుమయ్యా
భరణిపుబ్బ యాశ్లేషయు మొదలగు దురితపురిక్కలను
విరిబోడులు ఋతుమతు లయినను కొఱవేనని యందఱును
చెప్పుచునుందురు గావున నీసతి చేటుగల్గు దినము

దెప్పరమగు నీభరణితారను తెలియఁగాను వినుము
మొదటిపాదమున మొదటి రజస్వల ముచ్చటగా నయ్యెగా
అదికారణ మీ వికె నార్నెలలు నతివ జూడ రాదయ్యెగా
నామాటలు విని కొంత దినంబుల నయముగాను గడను
నీమది దోఁచిన కార్యము రేపు నెలపుము మదివెలను
పుట్టుచున్నది నాదుకుమారక పొసఁగ వినుము మాట
పట్టపురాణిని చూచుతలంపును మానుము యిచ్చోట
అన నామాటను విని దేసింగుఁడు నతికోపముతోను
తనపినతండ్రిని జూచి యిట్లనెను నయముగ నంతటను
కామాతురుఁడను నేమవర్జితుఁడు ఘనదుర్వర్తనుఁడను
సోమసూర్యు లున్నంతకాలమును చొక్కు నరకమునను
నీమాటల నటు లుంచఁగనిమ్ము నిజముగాను తండ్రీ
నేనుము న్నెప్పను కదనంబునకును నేనుబోదుతండ్రీ
ముందుబెట్టిన యడుగును నేను మొనసి వెనక నిడను
యిందుకు యోచన వేరే లేదు సందేహించకను
నాకొసంగుము సెలవు వేగమే న్యాయముగా తండ్రీ
యీకార్యమునకై యిపు డభ్యంతర మొనయనీక తండ్రీ
ఈరీతిగ పలికిన యాతనయుని యేపుమీరఁ గాంచి
తీరుగ నీకును రాణికి నడుమను తెరమరి కట్టించి

—దేసింగుం డంతఃపురమున కరుగుట.—

మాటలాడవచ్చుర తనయా యన మది సంతోసముననను
తేటగ రాణినగరుకు వచ్చెను దేసింగుం డటను
వచ్చిన కార్యము హర్కారులతో వదలక చెప్పినను
అచ్చటి యంతఃపురవాసులతో నమరఁగ దెల్పఁగను

దాదులుపోయి రాణితో బల్కిరి తడయక సప్పుడును
వో దేవి నీ ప్రాణనాథుఁ డిదె వొప్పుగవచ్చెను కనను
రమ్మనుమని సెలవిచ్చెను వేగమె లెమ్ము రాణి యనను
సమ్మతించి సంతసమున లేచి కమ్మనిజలమునను
స్నానముచేసి చలువదుకూలము చక్కఁగ సవరించి
మానుగ పట్టు జిలిబిలిరవికెయు మమతతో ధరియించి
పన్ని రత్తరు గూర్చిన కలపము బాగుగాను నలఁది
కన్నులకాటుక ముఖమునతిలకము తిన్నఁగాను దిద్ది
కరకంకణములు కాళ్లగజ్జెలును కంఠసరంబులును
సరిపెణలును మెడనూలు రాగిడియు జడనుకుచ్చులును
బొగడలు కమ్మలు జుమికీల్ బేసరి బులాకునత్తులును
నిగనిగ మెఱసెడి యొడ్డాణంబును సొగను మెట్టెయలును
మొదలగు నాభరణంబు లన్నియును ముదమువిూర దొడిగి
పసపడి సొంపులు గులికెడి సొగసున పరిఢవిల్లి కడఁగి
పొసఁగ మల్లెలు మొల్లలు కొప్పున పొందుగానుముడిచి
ముసిముసినగవుల తోడసఖులునగు ముదితలతో వచ్చి
తెరచాటున ఘల్ఘల్లని నిలిచిన దేసింగుం డటను
వరసతిగూరిచి నాసిగ సిట్లనె పరమసృథంబుగను
మరువకవిను నాప్రాణనాయకీ పౌరుషవిషయమును
సరసతలేక నబాబుసేనలను చయ్యన గూర్చియును
దండు చెంజిపై దెచ్చి యిప్పుడు దలపడి యుండఁగను
ఖండితముగ నే నబాబుతోడను కయ్యముచేయఁగను
తెంపునబోవలె నిన్నుజూచుటకు సొంపుతోడ నేను
యింపుగవచ్చితి నీక క్షణమేనియు నిల్వఁగరాద దిటను

—రాణి దేసింగుని యుద్ధమునకు పోవద్దని సంవాదము సేయుట—

అన దేసింగునితోడ రాణి తా నప్పుడు గ్రక్కునను
ఘనమగు వ్యసనముతోడ బల్కెను తనమది బొగలంగను
నబాబుతోడను యుద్ధమువలవదు నాదుప్రాణనాథ
జబాబు సరిలేదని కోపించకు స్వామి మనవి బాధ
కలుగు నటంచును తెలిసి చెప్పితిని యలసట నొందకను
వెలయుముదంబున నేను చెప్పితిని విస్తరంబుగాను
ఆదరింపఁగావలె నాపలుకులు భేదము దలఁపకను
ఆదిదేవుఁ డౌరంగని ధ్యానం బరసిచేయు మీఁకను
కోటకువెల్పట యుద్ధము చేయఁగ వాటముగా దిపుడు
సాటిగాదు తురకలతో యుద్ధము స్వామి మనవి యిపుడు
జయకాలము మన కిపుడు లేదిది ప్రియనాథా వినుము
నయముమీరఁగా సంధిక్రియలను ప్రియమున నొనరుపుము
ఇటువలె జెప్పిన రాణిని గనుఁగొని యిట్లనియెను నపుడు
పటుతరమగుదం డెల్ల కోటపయి పనివడి రానిపుడు
కృపణత నూరక నేనుండిన నక్ష్ట కృపణుఁడనరె యిలను
అపకీర్తియు లోకాపవాదములు నరయఁగ నాకగును
అన దేసింగునితోడ రాణి తా నప్పుడిట్టు లనెను
మనమున గుందుచు పరితాపంబున తహాతహా నొందుచును
స్వామి మీరు న న్నగ్నిసాక్షిగా చయ్యన చేపట్టి
ప్రేమను సుఖముల ననుభవించకను పెనఁకువ తలపెట్టి
తెగువకు జొరగా తగవగునా మీ మగఁటిమి జూపఁగను
తగుతఱి యిదిగా దని తోచెను నాదగు మనమందునను
ఇటుజెప్పిన తనరాణితోడ దేసింగుం డిట్లనెను
పటుతరముగ నే నంతమున జొరబడి పరుల జయించినను

తటుకునవచ్చి నిన్నేలెదనే తప్పకయిప్పుడును
చటులధైర్యమున శత్రులద్రుంచెద సత్యంబుగ నేను
రాక దండులో నీల్గిన స్వర్గము ప్రాకటముగగలదు
చేకొని జయమును జెంది వచ్చినను చిరకీర్తియుగలదు
అన దేసింగునితోడ రాణి తా నప్పుడిట్టు లనెను
ఘనవిక్రమమున దండునజొచ్చి గ్రక్కున మీరలును
ముందునటుకునను పుడమిని బడినను ముఖ్యంబుగ నేను
సందేహము లేకను జేసెద విను సహగమనము తగను
వెన్నుపోటుచే ధరగూలిన మిము కన్నులతో గనను
పన్నుగాను నే కట్టీడ్పింతును పాతచెంజిలోను
అనిచెప్పిన యారాణితో దేసింగపుడు యిట్టు లనెను
ఘనతరమగు నీ వాక్యము నాకును కడుముద మొదవంగను
ప్రీతియొనర్చెను సొంపుగల్గెను పిఱుతివియక నేను
ఖ్యాతిగ యుద్ధము చేసి బిరుదులతో కడునడి వచ్చెదను
నాదుపరాక్రమమునకును దగినది నీదగు ధైర్యమును
నీదుపలుకులకు సంతసించితిని నే నికపోయెదను
అనంగా రాణియు నతిహర్షముతో నపుడు చెలుల బిలిచి
ఘనతరవస్తుయుతంబుగ వీడెము మనసులరంగ దెప్పించి
ఆరసి శత్రు జయింపంగ తాంబూలంబు నిచ్చునపుడు
తీరుగ నాతని చెయిశృంగారము తెలియంగుచూచి ధవుండు
పాటవమున సేనలనెల్లను తా బడలుపరచునంచు
మేటివిలాసముతోడ శత్రులను మృత్యువు నొందించు
అని సాముద్రికశాస్త్రము దెలిసిన ఘనమతిగావునను
తనమది నిశ్చయ మాదరించెను తరుణీమణి తాను
నాథుని శృంగారము జూచుటకును నాకు ప్రాప్తిలేదు

నాథుని కూటమి లేదని బ్రహ్మ నాకు వ్రాసె ముందు
కన్నులనీరు నించుచు తన ప్రియకాంతునిచె య్యటను
కన్నులనొత్తుచు నేడ్వఁగ చెయి తా గ్రక్కున వెనకకును
తీసుకొనియును తెప్పున నాతఁడు తెలివిని విలసిలుచు
వాసిగ గుఱ్ఱము నెక్కుట కప్పుడు పరువడితో జనుచు

—దేసింగు చోపుదారిని గుఱ్ఱమును శృంగారించి తెమ్మనుట.—

పవపడి గుఱ్ఱపులాయంబునకు పటుగతి నరిగియును
అదలించియు చోద్దారిని బారాహజారి దెమ్మనెను
అప్పుడు బారాహజారి నటచోద్దారి తేగజూచి
తప్పక శృంగారించుట తెమ్మని యప్పుడు సెలవిచ్చి
రంగులపళ్ళెము బంగార్ జీనియు రంజితంబుగాను
శృంగారంబగు రికాపులను బల్ సొంపుతో వెలయఁగను
చిల్కతురాయి శిరమునందును చెలువుమీర బెట్టి
తళుకులబంగరుబిళ్లలదండలు దనర మెడనుగట్టి
పట్టుకుత్తినీ పచ్చడంబుబల్ పై కప్పనుగప్పి
దిట్టము బారాహజారి చోద్దార్ దెచ్చి మనవిజెప్పి
నంతట దేసింగుఁడు తన బారాహజారి నటుజూచి
సంతోషంబున సుబేదార్లను సరగజూచి లేచి
బారాహజారి దగ్గఱకొచ్చి పయినచెయ్యివేసి
ఏరాబారాహజారి నేను యీా నబాబుగెలిచి
వచ్చినరత్నాల్ భూషణముల నీ కిచ్చెద వేడుకను
హెచ్చుధైర్యమున దండులొ నీవు జొచ్చి తిరుగవలెను

—బారాహజారి వ్యసనము జెందుట.—

అన్నను బారాహజారి కంతట నతివ్యసనము దోచి

కన్నులనీరటు కారుచుండ తన కాలు దిగువరాచి
ధైర్యమువిడిచియు తోకనెత్తికొని తల నేలకు వంచి
శౌర్యము దూలి నోట నురుగురా చప్పుళ్లను వైచి
ఉన్నగుఱ్ఱమును దేసింగుఁడు గని కన్నులెఱ్ఱజేసి
యెన్నడు నిట్టుల నుండవు బారాహజారి నినుడాసి
కాపాడితి నను మోసముజేయుట గలదె సమయమందు
సాపుగ మేతకు ఐదివేల్ వరహాల్ చనియె ఖర్చులందు
పెంపుగ వులవలు వలదని సెనగలు పెట్టిస్తినె నీకు
తెంపుతో లేఁత కసువుమోపులను తెప్పిస్తినె నీకు
నీళ్లకుబదులుగ నారాయ్ తెచ్చియు నీకును పోయిస్తి
వొళ్లికిమెత్తగ దూదిమెత్తలు వొనరగ పఱిపిస్తి
కళ్లెముమొదలుగ నవరత్నములతో ఘనపోషాకెపుడు
చెల్లముగా చేయిస్తినె నీకు చెలఁగి మోస మిపుడు
యేలచేసెదవు తెలివిలేక నీఁక నేజెప్పెద వినుము
చాలఁగ భువి యీ జన్మమెత్తితివి మేలుకీర్తిగనుము
ఆరులోచావు నూరులోచావు అది నిశ్చయముగను
ధీరత యుద్ధములో జచ్చినను చేగుదుపరమునను
పుట్టినప్పుడే చావునిశ్చయము పుడమి నందఱికిని
గట్టిగ యిదినీ మనసున నిల్పుము కదుధైర్యముపూని
అన విని బారాహజారి యంతట నతిధైర్యముతోను
ఘనముగు దేహము ఝుళిపించంతట గర్జన జేయుచును
ఉన్నగుఱ్ఱమును దేసింగుఁడుతా నొప్పుగానుమెచ్చి
సన్నుతుఁడగు నారంగనాయకుని సన్నిధి యట జొచ్చి

దేసింగు రంగనాథుని వద్దికిఁ బోయి యుద్ధము చేయుటకు సెలవడుగుట.

తిరుమంజన సామానుపుష్పములు దివ్యవస్త్రములును
వరమణియుతభూషణములు గంధము వాసనద్రవ్యమును
పరిపరివిధముల నైవేద్యంబులు బహుదీపాదులును
రంగనాథుని సన్నిధిజేర్చి రంజితంబుగాను
బంగరుపువ్వుల బూజించియును భక్తియుక్తముగను
రంగనాయకుల కెదుట నిలువఁబడి పొంగు మనముతోను
రంగుమీరఁగా దేసింగుఁడు శ్రీరంగని ధ్యానించి
శృంగారంబుగ పూజలుజేయుచు చెలఁగి నివేదించి
వాసిగ నాదేవునికిని మొక్కియు పరమభక్తితోను
యీసమయంబున గాపాడగదే శ్రీశ ప్రేమతోను
నారాయణ శ్రీరంగ కేశవా ఘోరకలుషహరణా
వారిజాక్ష వైకుంఠనివాసా శూరదనుజ మదనా
తల్లివినీవే తండ్రివినీవే దాత భ్రాత నీవే
యెల్లలోకముల కాధారంబగు యాదికర్తవీవే
కాచినత్రోచిన నాచెలికాఁడవు బ్రోచుదైవమవును
ఓచక్రధరా నీవేయని నే నుల్లము లోపలను
నమ్ముకనున్నాఁడను యీతఱినే నెమ్మదిలో నెంచి
కమ్ముకవచ్చు నబాబుదండును కడువడి ఛేదించి
జయమునొసంగుము జలచరరూపక జలజపత్రనయనా
జయజయ శ్రీహరి శత్రుహారి భుజంగరాజశయనా
అని వేవిధముల బొగడియు తనమది నపుడు శ్రుతముగాను
ఘనమగు భక్తిని మఱిమఱి మ్రొక్కుచు వినయముతోడుతను
బారాహజారి పైనెక్కియును బలిమిని దేసింగు

తా॰ రమ్యముగా జనసెంచియును తటుకున దేసింగు
పూని నబాబుతో యుద్ధము సేయఁగఁ బోవుచు నున్నాను
మానక జయమును కలుగజేయుము మరువగవల దనెను

—దేసింగు రంగనాథునియెడల దుర్భాషణములు గనుట.—

తటుకున ధారుణి గిరగిర తిరిగెను తారుమారుగాను
ఒటునగు దేవుని మెడలో హారం బటు తెగి భువిపడెను
పటపటమని గోపురశిఖరంబులు పడెను భూమియందు
చటులతరంబుగ రాలెను చుక్కలు తటుకున పగలందు
చుట్టుచీకటులు క్రమ్మె నప్పుడు జూచువారికెల్ల
అట్టి యఖండము లారెను దేవుని కణఁగె తేజమెల్ల
గ్రక్కున స్వామియు ముఖమును పడమటిదిక్కు ద్రిప్పె నటను
అక్కడ దేసింగుఁడు రోషంబున ననెను స్వామితోను
యేమిర రంగా నీ విప్పుడు న న్నిటుల సేయనగునా
స్వామియనుచు నిను నమ్మినందు కిటు జేయ నీకు తగునా
గొప్పదేవళము ప్రాకారంబులు నిప్పుడు కట్టిస్తి
తప్పక బంగరుధ్వజ స్తంభము నిప్పుడు చేయిస్తి
కల్కితురాయి కంఠసరంబులు కనకవైరముడులు
చిల్కతాళియు హారంబులు మంజీరకంకణములు
నిత్యపడితరము దీపారాధన నిత్యోత్సవములును
ప్రత్యేకంబుగ పంచపర్వముల బ్రహ్మోత్సవములును
అరయఁగ నీకొక తక్కువలేకను నడిపించితినేను
యిరవుగనాకు సదుత్తర మిప్పుడు నియ్యక నుండినను
ఇచ్చిన పోయెద నింకమీఁద నీ వేమిజేసినాను
యిచ్చను ధైర్యము దొలఁగదు నాకు నెన్నికమీరఁగను

అని యటనిలువక చనిమోడిరాజుతో నంత రంగుఁడనెను
వినునాపలుకులు దేసింగుఁడ నీవిపుడు ప్రియంబునను
ఘనతరబలముల గెలువఁగజనుము కడువడి దేసింగు
వెనకదీయకను వైరులగెలువుము వేగమె దేసింగు
మనమున నీకును కొదవయు నలదు బాలుఁడ దేసింగు
పనిబూనియు నొకముహూర్తమాత్రమె బాలుఁడ దేసింగు
నీపాలిట నేనుండెక దండున నేర్పుగ దేసింగు
సాపుగ నటికియు సంహారింపుము చయ్యన దేసింగు

దేసింగు యుద్ధమునకు జనుట.

అనఁగా సంతసమున రాజంతట హాజారి నెక్కకొని
తనసహాయులౌ సుబేదారులను తా నట బిల్వమని
చెప్పిన రాంసింగ్ లక్ష్మణసింగుల తెప్పున నప్పుడును
తప్పక హీరాదాసు లక్ష్మణదాసుల నంతటను
ధరణిసింగును మానిసింగును కరుణసింగులను
నరహరిసింగు నారణసింగు మురారిసింగులను
రత్నసింగు గోపాలసింగును రాజాసింగులను
అతిత్వర పేటశిపాయా మహమత్ ఖానుల నప్పుడును
రమ్మనిచెప్పిన దూతలుఁజని నా రందఱు విడుదులకు
సమ్మదమున జని తెలియజెప్పఁగను సాలుగ యుద్ధముకు
తనుతమగుఱ్ఱము లెక్కి కత్తులు దాల్చి వార లంత
అమితబలంబుల జేర్చుక నప్పుడు అట నిలచిన నంత
సేనలఁగనుఁగొని సంతసమున దేసింగుఁడు పొంగుచును
తానటు భేరి వేయించెను ధంధణధణమనఁగాను
కరుకున దేసింగుఁడువచ్చుటను యొఱుకసేయుకొఱకు

పారెకు నప్పుడు బంగార్నాయుఁడు జేరి నబాబునకు

—బంగార్నాయుఁడు దేసింగు వచ్చువిధంబు నబాబునకుదెలుపుట.—

సలామయ్యవో సలాముసీకు సాదుల్ ఖానుఁడా
బలేశూరుఁడై దేసింగుఁడు బహుబలములతో గూడ
సింగమువలెనే దేసింగుఁడును చెలఁగివచ్చె నిదుగో
అంగము లదరఁగ పులిచొప్పున దేసింగుఁడెదిర్చెను యిదిగో
మదపుటేన్గువలె దేసింగుఁడును మరివచ్చెను నేఁడు
కదసి కృష్ణసర్పమువలె నిప్పుడు కదలివచ్చె జూడు
యిదె దేసింగుని దండువచ్చెను యేమిచేయఁగలము
చెదరియున్నదే మనదండెల్లను యిది మనమున గనుము
ఇప్పుడు యోచన సేయఁగ నాకును యేమితోచలేదు
చెప్పెద నొక్క యుపాయం బున్నది తప్ప వేరె లేదు
మఱ్ఱిచెట్టు మునిగున్నది నీళ్లను సులయనూరిచెఱువు
మిట్టుగతాయా నూరిచెఱువులో మేటినీళ్లుగలవు
చెఱువులు రెండును కొట్టి శంకరాభరణమేటిలోన
బరువడివిడిచిన దాటఁగూడదు మనుజులందులోన

నబాబు బంగారునాయనికి చెఱువులుతెగఁగొట్ట నుత్తరు వొసంగుట.

అనిచెప్పిన బంగారునాయని యాననంబుజూచి
ఘనమగుచెఱువులు తెగఁగొట్టుమని కడువడి సెలవిచ్చె
నంతట బంగార్నాయఁడు వేగమె నన్నాటికి జనుల
కొంత జేర్చుకొని రెండుచెఱువులను కొట్టిన నీళ్లెల్ల
నిండి శంకరాభరణమేటిలో మెండుగ పొర్లుచును
చెండుచు బుసలుగొట్టుచు వచ్చెడి సర్పంబులవలెను
వడిగా కొండల పొర్లించుకొని వచ్చుచున్నవేళ

తెడయక బంగార్నాయఁడు దండును దనరఁజూచి చాల
వ్యూహముచేసి దండునెల్లను వొప్పుజేయవలెను
మోహరమున కనములు యేర్పఱచి ముందు నిల్పవలెను
అనుచు నబాబుతో బంగార్నాయం డపుడు చెప్పఁగాను
విని నబాబు యిదె యుత్తరమనుచును వేగ జెప్పఁగాను

బంగార్నాయఁడు బందోబస్తుగా వ్యూహముకట్టుట.

మొదటికనములో సుభంగిదొరను ముఖ్యంబుగ నుంచి
గతియం చబ్దుల్ ఖాదరు రెండవ కనములోన నుంచి
ఘనముగ దావుత్ ఖానునిమూడో కనమును నిల్పియును
మనమలరఁగ ఖాజ్ నాయబు నాల్గో కనముయందు నిడెను
అరయఁగ గండికోటసుబేదార్ నైదో కనమకును
గుఱుతుగ నాఱవకనముకు కలవకోటసుబేదార్ను
యెన్నఁగ నారణివెంకట్రావును యేడవకనముకును
పన్ని యెనిమిదవ కనముకు చెంగల్పట్టుసుబేదార్ను
దురుసుగ తిమిరీషేకుమహమ్మదు తొమ్మిదో కనముకును
అరయఁగపదియవ కనముకు సాదుల్ ఖానుని నిల్పియును
ఈరీతిగ బంగార్నాయఁడు యేర్పాటటు గావించి
సారెకు తానును వ్యూహముచుట్టును స్వారిచేసివచ్చి

దేసింగు తనసేనలకు దిట్టపఱచుట.

ఉన్న నచ్చటను దేసింగుఁడు తా నున్న సుబేదార్ల
కన్నులఁగనుఁగొని యిట్లని పలికెను కదసి వారికెల్ల
ఆలుబిడ్డలు బంధులమీఁదను ఆనగలిగియున్న
చాలఁగ ధనధాన్యంబులపై నాసలు మీకిపు డున్న
పొం డిండ్లకును ధైర్యశౌర్యములు పొసఁగ లేనివారు

రందుప్రాణముల మీఁద దృష్టి లేకుండువారు మీరు
యుద్ధములో దెగిపడ్డవారికి నొప్పుపదవి కద్దు
యిద్ధరలోపల గెలిచినకీర్తులు నెక్కువగా కద్దు
అని దేసింగుఁడు పల్కుచు బారాహజారి గదలించ
మొనసి సుబేదార్లంత గుఱ్ఱముల ముందుగ నడిపించ
వచ్చి శంకరాభరణముగట్టున వరుసగాను నిలిచి
యచ్చట వచ్చెడి పినతండ్రిని తానంత తిరిగి చూచి

—పినతండ్రిని దేసింగు వెళ్లున యెచ్చటనుండి వచ్చెననుట.—

ఇంతకుముందుగ నీళ్లులేవు యీ యేటియందు ముందు
గంతులు వేయుచు వచ్చుప్రవాహము గంటి నిపుడు యిందు
అనిపల్కిన దేసింగునితోడను పినతండ్రియు ననియెఁ
గనముగ బంగార్నాయుని సేనల తనయా యిటులయ్యెఁ
తాయములయనూర్చెఱువులు రెండును తెగ తెగగొట్టిపుడు
పాయక శంకరాభరణ మేటిలో పరగవిడిచినాఁడు
తెప్పున రెండుఘడియల లోపలతీసిపోను వినుము
తప్పక నప్పుడు యాగట్టునకును దాటవచ్చు మనము
అన విని దేసింగుఁడు పకపక నగి యయ్యవినుము నేఁడు
మనకును భయపడి చెఱువులు ద్రెంచిన మతినిలుతున చూడు
పన్నెండంకులు గలిగినట్టి యీ బారహజారియును
ఉన్నతమైన గుఱ్ఱముతోనే నొప్పుగ దుముకుదును
అని యప్పుడు తా బారహజారిని తనరఁగ తట్టుచును
ఘనధైర్యంబున దేసింగుఁడు తా కదువడి దుముకఁగను
రామసింగుఁడు లక్ష్మణసింగుఁడు రత్నసింగుఁడును
రామదారియును లక్ష్మణదారియు నంత గుఱ్ఱములను

మానిసింగుఁడును పేటసిపాయి మహామత్ ఖానుఁడును
పూనిగుఱ్ఱములతోడ నప్పుడు పొందుగ దుముకఁగను

సేనలు యేటిలో దిగి ముప్పదిగుఱ్ఱములతో యానలి గట్టు చేరుట.

గుబగుబగుబగుబగుబగుబయంచును గుఱ్ఱంబులు దుముక
తపతపడ నీదుచు నీరును నోట తీసి యుమిసెబాగ
రెండుఘడియల దూరమున్న యా నింక యేటిమందు
కొంపలుడొల్లిన యట్టుల కొన్ని గుఱ్ఱంబులు నందు
పోయెపోయెనని యేటిలోనఁబడి పోయిరి కొందఱును
ఆయెడ యేటిలో దిగకను కొందఱు పోయిరి యూళ్లకును
చిక్కిన ముప్పదిగుఱ్ఱము లప్పుడు యెక్కిరి గూకడను
తక్కినవారలు యెందఱుపోయిరో లెక్క లేదు వినను
సలాము సేయుచు నిలబడియుండఁగ సరదార్లందఱును
బలేహోష్యుతో మహామత్ ఖానుఁడు బల్కె రాజుతోను

దేసింగును మహామత్ ఖానుఁడు యుద్ధము చేయుటకు ఉత్తరవిమ్మని యడుగుట.

మనవి వినుము నుహరాజా నేనొకమాట చెప్పుకొనెద
చనినబాబుతో మొదటియుద్ధముకు సై యని నే జనెద
పోవుటకును నొకఘడియవు త్తరవు పొసగ సియ్యవలెను
దేవరవారలు సెలవొసంగుటలు సావకాశమేను
క్రమముగ కనములు గొట్టి దండులో గ్రక్కున నే జొచ్చి
నిమిషమాత్రములోన నబాబును నేను నఱికివచ్చి
మనవిజేసెదను వుత్తర మొసగుము మన్ననతోడుతను
అని యడిగిన నా మహామత్ ఖానుని యపుడు జూచి యనెను

మహామత్ ఖానుని దేసింగుఁ డొంటిగా యుద్ధమునకు బోనద్దనుట.

పకపకనవ్వుచు మహామత్ ఖానుని బహుశక్తికి మెచ్చి
యొకడేకొడుకవు తల్లికి నీవు వొప్పదు యిట వచ్చి
పసుపువస్త్రములు కంకణంబుచే పరగదాల్చి యిటను
పసివాఁడవు వొంటిగ యుద్ధంబును పొసఁగదు చేయఁగను
నేను నీవును గూడి యిప్పుడు నెరయ దండులోను
పూని యుద్ధము నబాబుతోడను పొసఁగఁ జేయఁదగును
అనవిని మహామత్ ఖానుం డప్పుడు అనియె రాజుతోను
మన మిద్దఱమును గూడి నబాబును మడియించిన నిలను
నీకబ్బును చిరకీర్తి విశేషము నెచ్చుగ దేసింగు
నాకేకీర్తియు గలుగనేరదు నయముగ దేసింగు
అన విని నవ్వుచు దేసింగుం డా మహామత్ ఖానునితో
చని ముందుగ నీ విప్పుడు యుద్ధము సలుపుమనఁగ. నెంతో
శౌర్యంబున నా నీలవేణిని చయ్యన తాటించి
ధైర్యంబున నా నబాబుదండును తాను జూచి మించి

మహామత్ ఖానుఁడు ముందు సుభంగిదొర నెదిరించి యుద్ధము సేయుట.

పటుపటుపటుఁయని ధవుడాయించెను పరగ నీలవేణి
చటులపరాక్రమమున తా నొప్పెను చయ్యన నటు పూని
వ్యూహము జేసుక నుండుదండు తా నొప్పగాను జూచి
మోహరంబున సుభంగిదొరను ముందుగ నటు గాంచి
చాలఁగ చిమటూ యిచ్చె నప్పుడు నీలవేణికిని
మేలుగ యెడమకాలి కిచ్చెను నీలవేణికిని
ఇచ్చిన బిరబిర నీలవేణియు జొచ్చె దండులోన
చొచ్చిన జూచి సుభంగిదొర తా నచ్చట వేగమున

మూఁడువేలగుఱ్ఱంబుల దెచ్చి మోహరంబు జేసి
తోడనె తా నొక యేనుఁగు నెక్కక తొడిబడ నట డాసి
నిలిచిన మహామత్ ఖానుం డప్పుడు నీలవేణికిని
చెలువంబుగ బొమ్మని సెలవిచ్చిన చయ్యన నటువూని
చొఱబడి గుఱ్ఱంబుల రౌతులను తఱిమి తఱిమి యటను
కఱుకుకఱు క్కని సొరకాయలను నఱికిన తీరునను
గిరగిర మనుచును కత్తి ద్రిప్పుచును కినిసి దండునెల్ల
సరగున నఱికిన మొండెంబులు ధర నరుదుగ బడి డొల్ల
ముందు నఱుకునకు మున్నుగుఱ్ఱము లందంబుగ దెగియెఁ
కొందలమందగ వెనకవి నఱుకు కొన్నిగుఱ్ఱములు పడియెఁ
యేనుంగుల గుఱ్ఱంబుల భటులను హెచ్చుగ రౌతులను
మానక మహామత్ ఖానుం డప్పుడు మడియఁ జేసి యటను
తొడిబడ పేటసిపాయి సుభంగిదొర నప్పుడు చూచెఁ
తడయక నీలవేణికి సైగలు వడిగ దిరుగనిచ్చెఁ
వచ్చెడి మహామత్ ఖానుని యెదురుగ వైరులు బెదరఁగను
యెచ్చుగ నిసుమూఁడ్వేలగుఱ్ఱముల నచ్చట నిలుపఁగను
నీలవేణిని ధవుడాయించి వేలసంఖ్యలైన
చాలఁగ కత్తితొ తుండ్లుతుండ్లుగా కూలనేసి పైన
ఢీకొనివచ్చెడి దండునెల్లను తెగువతొ నఱకఁగను
మోకరించుకొని పడి రంతటను మొకటికనములోను
ఉన్నసుభంగి దొరను కనుఁగొని కన్నులెఱ్ఱఁజేసి
యెన్నఁగ గుఱ్ఱముతోడను దాని యేనుఁగుపై గదిసి
మహామత్ ఖానుఁడు సుభంగిదొరను పరినఱికెద ననఁగా
తహతహబడుచును కాళ్లుబట్టుకొని పనవేఁడె వేగా

—ఈఈ మహామత్ ఖానుని సుభంగిదొార చంపుద్దని వేడికొనుట. ఈఈ—

అన్నా మహామత్ ఖానుఁడ నీవు నన్నువిడువవన్న
మన్నన జేయుము నీతమ్ముఁడను నన్నుగావు మన్న
తెలియక యుద్ధంబునకు వచ్చితిని చలము వలవ దన్నా
కొలిచెద ని న్నిప్పుడు దైవంబుగ కొట్టవలవ దన్నా
తల్లియునీవే తండ్రియునీవే దాత భ్రాత పిన్నే
యిల్లు నిలువు నే పిల్లలవాఁడను యిచట దిక్కునీవే
అనిన సుభంగిదొార నొకచెయ్యి నంతట బట్టుకొని
ఘనముగ బలికెను మహామత్ ఖానుఁడు కనును గ్రతపూని
పోటరివలె యుద్ధంబునకొచ్చి పొంకము చెసి యిపుడు
మాటలాడితే విడుతునె నిన్ను మడియింపక నేఁడు
యింతపిరికిబంటయితే నీవును యింటనుండ వలెను
కొంతసేనగొని యుద్ధంబునకును గొనకొని వచ్చినను
విడువనంచు యేనుఁగుపైనుంచి వేగ దిగుచద్రోసి
కడువడి క త్తితొ కుడిభుజంబును కఱుకని తెగవ్రేసి
చంపఁబూనిన మహామత్ ఖానుని చయ్యన సటుజూచి
చంపవద్దని యొతము చేతితో సలామనుచు వగచి
గోడుగోడని సుభంగిదొార పడి యేడ్వఁగ తా నపుడు
వీడు కోసయని మహామత్ ఖానుఁడు విడువ నంత వాఁడు
పరువడి నొక్క చెయ్యితో వాఁడు పరుగెత్తెను నంత
తిరిగటు నీలవేణికి చిమటా మరియిచ్చెను కొంత
బిరబిర దండులొ జొరబడి క త్తిని గిరగిర ద్రిప్పుచును
తఱుముచు నఱుకుచు నుఱుకుచు బలముగ తడబడఁజేయుచును
పదివేల్ గుఱ్ఱంబుల నొకసారిగ పట్టియు తుండించు
గదియించియు నాసేనల నెల్లను ఖండితముగ ద్రుంచు

పక్కలు పిక్కలు చెక్కలు ముక్కలు వ్రక్కలుగావించు
అక్కడి వీరుల చక్కఁగఁబట్టియు డొక్కలు వెస జించు
దండిగుఱ్ఱముల మొండెంబులుగా ఖండంబులు జేయు
చెండుచు నేనుఁగు తొండంబులను తుండ్లుతుండ్లు జేయు
మెడలు తొడలును కాళ్లు చేతులు కడువడి నఱుకుచును
వడిగలశూరుల కడువడిబట్టి మడియఁగ జేయుచును

మహామత్ ఖానుఁడు శేఖుమహమ్మదుతో రెండవయుద్ధము సేయుట.

వెయ్యేనుఁగులతో శేఖుమహమ్మదు వెలయుచుండ గాంచి
యయ్యెడకును యీ మహామత్ ఖానుం డెటుబోవఁగఁదలఁచి
చాలగ మహామత్ ఖానుఁడు చిమటా నీలవేణికిని
మేలుగ యెడముకాలి కిచ్చెను నీలవేణికిని
యిచ్చిన నీలవేణి యప్పుడు నచ్చట నిలువకను
పశ్చిమదిక్కున శేఖుమహమ్మదు పరగ దండులోను
వడిగా దూఱుచు మహామత్ ఖానుఁడు వదలక యేనుఁగుల
కడువడి కండలు ప్రేవులు కుప్పలుగాఁ జేయుచు చాల
యేనుఁగగుంపులు గొండలువలె బడ నిలపొర్లగ సేసె
-పీనుఁగు పెంటలు గాఁగను మహామత్ ఖానుఁడు తెగఁగొసె
ఇటులనుండ నా శేఖుమహమ్మదుఁ జేనూరేనుఁగుల
పటుతరంబుగా ముందుబంపఁ గని పటుకోపము లీల
వచ్చునేనుఁగుల మహామత్ఖానుఁడు వడిగా జూచుచును
హెచ్చినశౌర్యము తోడ నప్పుడు నచట కత్తితోను
యెగబడనఱుకుచు తెగబడిపోవుచు యేనుఁగు లన్నియును
ధగధగమెఱిసెడి కత్తిని ఝుళిపుచు తెగువతో విసరఁగను
విఱిగినకాళ్లు తఱిగినమెడలును వ్రాలినముండెములు

వెరగుబడియునే తెరవుగానకా తటినిలిచిన భటులు
బిరబిరబారగ నలుకులు బడియును ధరగూలెడివారు
పరువులిడుచు నా మహామత్ఖానుని తిరిగిచూచువారు
యుద్ధము జేయుటకును రాలేదని యెదిగి చూచువారు
బుద్ధిలేకవచ్చితి మయ్యా యని పొగలునట్టివారు
నిక్కంబుగ మము జంపఁగవలదని మ్రొక్కివేఁడువారు
యెక్కడబోదము యేది దిక్కు యని యిటుల వగచువారు
యీరీతిని నుండఁగ దండెల్లను తారుమారు సేసి
వారకనీలవేణికి చిమటా వడిగా నపు డిచ్చి
కదలిచి హాయమును శేఖుమహమ్మదు కడకు బోవనిచ్చి
యదలించిన నా నీలవేణియును నంత చౌకళించి
యేనుఁగుతలనిరాఁడను తనకాళ్లను యెగిరిపెట్టఁగాను
తానటు మహామత్ఖానుఁడుగ్రుఁడై దనఁగఁగ బట్టియును
కత్తిదీసుకొని హుంకరించినను కనుఁగొనివాఁడంత
నెత్తికిసరిగా మహామత్ఖానుని నేయతప్పకంత
పూని కోపముతో మహామత్ఖానుఁడు వానితలను చేత
మూనక కత్తితో వేయఁదలఁచినను మరివాఁడును కొంత

—శేఖుమహమ్మగు మహామత్ఖానుని చంపవలదని వేఁడుకొనుట.—

లేయుచు గడగడ వణఁకుచు మరిమరి వేఁడుకొనుచు నేను
పోయెద విడిచిపెట్టిన హాజరత్ ప్రోవుమి స న్ననను
కావుమనుచును కాళ్ళుబట్టుకొని ఘనముగ నేడ్చుచును
సేవకుండను నీకును నేను కావుకావు మనెను
ఇల్లునువిడిచి బిడ్డలవిడిచి యిల్లాలినివిడిచి
వెళ్లివచ్చితిని పూరికె నిప్పుడు వేడుకగాఁదలఁచి
వచ్చితి యుద్ధము జేయవచ్చిన వాఁడగాను నేను

యిచ్చట ప్రాణము బోగొట్టక సన్నిపుడు విన్నవత్తైను
తల్లిదండ్రినీవని నే నిప్పుడు దనరంగ వేడెదను
అల్లాసామివి నీవేయనుచును అరసికొలిచెదను
సలామయ్యావో మహామత్ఖానుఁడ సలాముయ్యానీకు
బలేశూరుఁడని నిన్నుజూచుటకు మరినచ్చితినిటకు
ఇటువలె బలికిన శేఖుమహమ్మదు నటుజూచియు వేగ
పటుతరమైన వాక్యంబులచే బలికె నపుడు బాగ
ఇంతశూరుఁడవు యుద్ధానికి నీ వేలవచ్చినావు
వింతలయిన నీమాటల నిట నీ వెందుకు పలికెదవు
అనుచును శేఖుమహమ్మదు నప్పుడు అంత కత్తితోను
తునకలుగా తెగవేసెను యేనుఁగుతొండ నరుదుగాను
అలసి నిలువఁగా నీలవేణి యా మహామత్ఖానుండు
చల్ చల్ అనుచును చూపుమేరలో చెంజిజూచినాఁడు
అని యీ తెలుఁగున నారదమునివరుఁ డానతియ్యగాను
విని సురనాథుఁడు విస్మయమందుచు వేగ నిట్లు లనెను
మునినాయక యీమహామత్ఖానుం డెన్ని యేండ్లవాఁడు
ఘనముగుజగడమునందు శూరుఁడై కడగి నిలచినాఁడు
పిమ్మట యేమి యొనర్చె దెల్పుము ప్రియముగ మునినాథా
సమ్మతితో విను చెప్పెద నిప్పుడు చయ్యన సురనాథా
మరిపదునెనిమిది యేండ్లవాఁడయా మహామత్ఖానుండు
స్థిరముగ యుద్ధము నిదివఱకెన్నడు జేయలేదు వాఁడు
యెనిమిదివేల గుఱ్ఱంబులను హెచ్చుగాను నటికి
పనిబూనియు వెయ్యేనుంగులను బాగుగాను నటికి
మరలి తనదు హయమును గని వేడుక పౌరుషజన్మమునీది
పరమముదంబున దేసింగుని గన నరుగుము యిట మీఁది

వృత్తాంతంబే నొనరఁగ దెల్పెద మెత్తబడఁగ నేల
క్షత్త్రమాశ్వమా జరుగుమటంచని తత్తరమున చాల
తనరఁగ దెలుపుచు తిరిగెడు మహామత్ఖానుఁడు వేగమున
మనమున దేసింగుని చూచుటకై పరువిడుసమయమున

{ మహామత్ఖానుఁడు దేసింగుని వద్దికిఁబోఁగా
బంగారునాయఁడు పోనియక యుద్ధము చేయించుట. }

చూచెను బంగార్నాయఁడు తనదగు సేనలు విచ్చుటను
యీచెడు మహామత్ఖానునివల్లను వచ్చె ననుచు వగను
చేయటువీచుచు గుఱ్ఱపురౌతుల చేర్చి గుంపుగాను
పాయక ముట్టడివేయుఁడు కొట్టుఁడు పట్టుఁడు పరుగునను
అని తనసరదారులకు దెలుపుచును అట్టె తాను వడిని
యినునికై వడిని చురచుర మనుచును మొనసిన బొమముడిని
వేయుచు యేనూర్ గుఱ్ఱపురౌతుల వెలయఁగాను దెచ్చి
ఫయరుఫయరనుచు వారికి బంగార్నాయం డుత్తరువిచ్చి
మొనలకు చుట్టును తనగుఱ్ఱంబును మోదంబున ద్రిప్పి
కనుఁగొని సేనల బారఁగనీయక కాపుజేసి దప్పి
గొనినవారలకు కైపువస్తువులు గోరినట్టు లిచ్చి
మొనలో ధైర్యము విడుచుట తగునా మనకని సెలవిచ్చి
దండనాయకుల గనుఁగొని పలికెను దాడిచేసి మీరు
కండక్రొవ్వుచే తిరిగెడు మహామత్ఖానుని వడి మీరు
చంపిన మీమీ జీతములెల్లను చాలహెచ్చు జేసి
పంపునటుల నే మనవిచేసెద నబాబుతోడ వ్రాసి
మీరఁగ యుద్ధము జేయుండని వారల నెల్లను మెచ్చి
కార్యతంత్రములు మీ రెఱుంగరే కాల్చుఁడు దురమున జొచ్చి

మందుగుండులను కాల్బలంబులకు ముందుగ నిప్పెనను
కొలదలనుండఁగ నిబ్బరంబునను కీర్తిగనుం డనెను
అని తను సేనానాయకుఁడగు బంగార్నాయుఁడు తెలుప
మనమలరఁగ సేనలు దెలివొందెను మానుషంబు గొలుప
తోటాలెత్తిరి రౌతులందఱును పటుధైర్యంబునను
పటాలనుచును సంకగొటికిరి పౌరుషంబుతోను
తుపాకులలో పోసిరి మందును తురగపురౌతులును
సిపాయిబిడ్డలము మేమని వీరాలాపము లాడుచును
సనియనుగొని గట్టించి తుపాకుల నాయత్తము జేసి
మొనలో సరదారు త్తరవునకై మోపుజేసి నిలచి
ఉండగతంబుర వాగెనుముందర జండా లటువెనక
రెండుక్రోశముల దూరము దెలియఁగ యెత్తిరి బలుకడక
ఫయరుఫయ రనుచు సిగ్నల్ జూపెను పరువడి మేజరును
వాయరొవ్వయ రనుచు యెత్తిరి చెవ్వులను వాయఁబుమీరఁగాను
పటపటపటపట పటపట యనుచును వడిగా శబ్దములు
చటచటచటచట చటచటయంచును చెలఁగెను మిణుఁగురులు
గుప్పుగు ప్పనుచు ధూమం బెసఁగెను ఘోరంబుగ నంతట
చెప్పశక్యమా సురపతి యిప్పుడు తప్పక విను మంతట

మహామత్ఖానుఁడు రెండవతూరి యుద్ధముఁజేయుటకై గోసను గొనుట.

మహామత్ఖానుఁడు తుపాకిశబ్దముల మట్టెం తని యెంచి
యహా మడంచెదను తురకల నిప్పుడు నది యెంతని మించి
నీలవేణి గుఱ్ఱంబును ద్రిప్పెను నీటుమీరఁగాను
కాలముదీరెను వీరి కనుచును కడుకోపముతోను
బారుతుపాకుల శబ్దము విని యా పౌరుషంపుహాయము
వైరులచే దప్పించదలఁచి యా వన్నెమిగులు హాయము

ముట్టికాలు తా వేసుక నిలిచెను ముదముమీరఁగాను
పట్టుతువాకుల గుంగ్లరవలు తను తలపై నెగురగను
లేచెను గుఱ్ఱము నడిచెనుకోపము రెపరెప మనఁగాను
కాచెనురౌతును బ్రోచుకొనెను తను రాచెను కాళ్లటను
నాదొరయగు మహామత్ఖానుని గొని ముదమున మొనసొచ్చి
కదనంబున నాకడక జూపెదను గాకను మది నెంచి
పొంచెను మించెను బలుయుక్తులు దలంచె నీలవేణి
వంగుచు లేచుచు వ్రాలుచు దుముకుచు వచ్చె నీలవేణి
బిరబిర నడుచుచు నాటలాడుచును బారుదెంచె నపుడు
సురసుర చూచుచు స్రుక్కుచు నిలుచుచు సారిదినడిచె నపుడు
ఇటువలె గుఱ్ఱము నిమిషమాత్రమున పటురయంబుగాను
చటులతరంబుగ నబాబుదండులో నీటుగ జనఁగాను
గుఱ్ఱపురౌతులు తోటాలెత్తుక గొలుకునంతలోనా
పుఱ్ఱెలదరఁగను మహామత్ఖానుఁడు బోరిగొనియెను తన్నా
రౌతులు జూచెడి యంతలోపలను రయము మీరఁగాను
మోతుబరుల పది వేవుర నఱికెను ఖ్యాతిమీరఁగాను
కఱుకు కఱుక్కని శబ్దము వినఁబడు నిరుప్రక్కలయందు
తఱిగిన కూరాకులవలె ప్రోవులు తలలు బడియె నందు
తలలులేని మొండెంబులు నిలఁబడి తాండవంబులాడు
మొలలూడిన తల లాడుగ ఱచుచును మగ్గక నడయాడు
అప్పుడు కత్తిని ఝళిపించుచును మహామత్ ఖానుండు
కుప్పించుచు తనగుఱ్ఱము వైరుల కొప్పించక మొండు
కోపంబున ఖడ్గంబునువిసరఁగ కూలుజనులులెక్క
యాపద్మాక్షున కలవియె చెప్పఁగ నాపదాతిస్రుక్క
మహామత్ఖానుఁడు చేసినయుద్ధము మఱిచెప్పెద కొంత

యీమాహానుబుద్ధికి తోఁచినంతలో హెచ్చుగ వినుమంత
కత్తిచేతఁగొని మహామత్ఖానుఁడు కాలుఁనివలె నిలచి
మొత్తెను మున్నూర్వేల గుఱ్ఱముల మూలమూల లరసి
సుబేదారులను జమేదారులను మేజర్ సుబేదార్ల
బాబువారిగా బిరుదులుగలిగిన బాబుసుబేదార్ల
యేబదియాఁగుమందిని జంపెను యిభములు నేనూరు
కబళం బిచ్చెను తనదుకత్తికిని కసిమసంగి వారు
తుపాకిమొనలను ముమ్మొనదీరిన తోరపుఁ బాకులతో
యీపాతకుని పొడిచెద మనుచును వే పరుగిడ నెంతో
కోపముతోడను నీలవేణినపు డాపురుషుఁడు డిగ్గి
యాపదాతులను పదివేవురను యపుడు సమరి యగ్గి
దగిలిన దూదికొండలవడువున ధారుణి గూలఁగను
పగరెట్టింపఁగ పట్టపగటిరవివలె తా మండుచును
యిరుచేతుల కత్తులనుబూని యా పరసైన్యంబులను
పరుగిడనివ్వక కఱుకు కఱుక్కని వారియంగములను
చిదురుపలై భువి గూలఁగ నేయుచు నీలవేణిఁ జూచి
వదలక నా వెన్నంటి రమ్మనుచు పౌరుషమునుగాంచి
దేసింగుని జూడఁగఁబోవుద మని వానిమీరఁగాను
గాసిజెందకను మనము బయలుగాఁజేసి నిలువఁగాను
చూచెను బంగార్ఖాయుం డప్పుడు శూరవరునిచేత
పూచిన మోదుగచెట్టురీతి తనపోట ట్లుండుటచేత
గనుఁగొని యరవై ఫిరంగీలను పెనుపొంచఁగ దెచ్చి
వొనరగ విడువక కాల్చుండనుచును యుత్తరవుల నిచ్చి

మహామత్ఖానుఁడు దేసింగునిజూడ బోవుచుండఁగా ఫిరంగీలచే కాల్చుట.

ఈసన్నాహము బంగార్ఖాయుం డేరుపఱుచుచుండ

వెసనేమహామత్ఖానుండప్పుడు వీరుఁ డగుచు కొండ
పైదీపంబై వెలుగుచునెక్కెను పరగనీలవేణి
నదెపదమున రాజును జూడగ నని కదనమపుడుమాని
శంకరాభరణమును నదియొప్పున పొంకముతో విడిసి
జంకక మహామత్ఖానుం డసిలో శంకలేక వెలసి
దేసింగునిజాశను గోరుచుబలు తెంపుతో పరాగా
యాసేనను ఘంఘంమునశబ్దము వెసవినఁగను బాగా
ఫిరంగీల శబ్దంబులటంచును పేర్మిని పేటసిపాయీ
తురంగమునుగని దురంబునకు నవసరంబుగను ఖాయీ
జల్దిగదిరుగుము దండుదిక్కునను సాఫుచేసి మసము
యొద్దికజనుగ మటంచనిదెల్పఁగ తద్దయు నాహాయము

—మహామత్ఖానుఁడు గుండుతగిలి స్వర్గంబున కరుగుట.—

గిట్టనిదిరుగ నబాబుదండులో ఫిరంగీకాల్పనట
యొట్టగథమ్మని గుండొక్కటిపడి వీరుఁడొమ్మునాట
బ్రతుకికలేదని తెలుసుకమహామత్ఖానుండటు వేగ
పతినిగనుట ప్రాజ్యం బీతనువుతో మదినికగుండుట బాగ
అనుచును గుండు తగిలిన రంధ్రమునందు గుడ్డలను దురిమి
కనుఁగవ కెంపులు చెదర నప్పుడు కనలుచు హయమును తరిమి
చంపె నయిదునూర్వేలరౌతులను సంకోచింపకను
బొంపిరి బోసని ధీరశౌర్యముల బారిసమరె నటను
గుఱ్ఱంబులు యేనూరు మడిసె నా గురిపోటరి చేత
మిఱ్ఱుపల్లములు సమంబులాయెనా మెదడుప్రోవుచేత
ఈరీతిగ నొకగడియలోపల ననేక ప్రజలనటికి
వీరుఁడు జీవము విడువఁదలఁచి తా వెసగుఱ్ఱమును నటికి

పశ్చిమాభిముఖుఁడై కూర్చుండెను పాశంబుల నడఁచి
నిశ్చలముగ మది తనదైవంబును నిలిపి మోహమడఁచి
చేరెద దేవునిసన్నిధానమని శీఘ్రము కన్నులుమూసి
పారెడిమనమును పట్టినిలిపి తగు భద్రం బటుజేసి
కురానులోఁగల కొన్నివాక్యముల ఘోషింపుచునుడివి
కరుణాకర నీపదముజేర్చుము కాలమాయెనని పలివి
అల్లారే అల్లారే యనియుతం తల్లననప్పుడును
తల్లడమున దేసింగుఁడు గుంపగ తాజనె స్వర్గమునకును
అంతట అలరులు గురిసిరిసురలు అతిమోదముతోను
వింతవిమానము వచ్చినిలిచెనా వీరునిగొనిపోను
నక్షత్రకాంతి దివ్యంబగు నొకతేజము నతనితనువు వెడలి
తత్తరమందుచు ప్రజలజూడగను తర్లెవిమానంబడలి

—నబాబు మహమత్ఖానుని గుఱ్ఱమును పట్టుకరమ్మనుట.—

మహమత్ఖానుఁడు పడిననబాబు మదిలోహర్షించి
సహజంబుగ నాబంగార్నాయని చయ్యన నటజూచి
బంగార్నాయఁడ మహమత్ఖానుఁడు మరినీల్గెనునేఁడు
శృంగారంబగు నీలవేణిని సొంపుతోడయిప్పుడు
పట్టుకరమ్మా వేగమెపొమ్మా బంగార్నాయఁడా
పట్టుపడునో పడదోమనకిప్పుడు బంగార్నాయఁడా
మూడువేల గుఱ్ఱంబుల దీసుక మోహరంబుగాను
గాఢంబుగ గుఱ్ఱమునుపట్టుకొని గ్రక్కునరమ్మనెను
వేగమె బంగార్నాయఁడు నాలుగువేలగుఱ్ఱములతో
తెగువతో నీలవేణినిబట్టుక జాగ్రతగానెంతో
పోయిచూడఁగను నీలవేణియును పొందుగ నచ్చటను

పాయనిశౌర్యము తోడగుఱ్ఱముల పరువడి జూచియును
కనలుచు గర్జన జేయుచు నెగరుచు కడువడి దిరుగుచును
తనబలమున గుఱ్ఱంబులనెల్లను తన్నుచు కఱచుచును
గిరగిర దిరుగుచు బరువిడి దుముకుచు కినిసియు నాడుచును
చొరబడి గుఱ్ఱపుగుంపులో దూఱుచు మరిమరి చంపుచును
కమ్మినకాల్బలముల నెల్లను తన కాళ్లతో తన్నఁగను
దుమ్ములు యెగరగ గుఱ్ఱపు గుంపులు తుత్తుమురులుగాను
మిఱ్ఱుగ నిలచిన గుఱ్ఱంబులను మెడలనపుడు కొఱికెగా
విఱ్ఱవీగి వచ్చినగుఱ్ఱంబుల వేగముగా నఱికెగా
అంతట నాలుగువేలగుఱ్ఱంబుల వింతచావుజూచి
చింతతో బంగార్నాయఁడు దొరతో చెప్ప వెసనువచ్చి
కనిగుఱ్ఱము మనకలవిగాదని మనమున నెన్నుచును
ఘనుఁడగు మహామత్ఖానుని కేసరి గాఁ యున్నయెడను
ఇటులొనరింపఁగ నెవ్వనిచేనగు తటుకున చూడఁగను
కటకట యేమనవచ్చునుదీని పటిమయటంచనను

—దేసింగు నీలవేణి చచ్చుటజూచి వ్యసనము నొందుట.—

నీలవేణియును వ్యసనముచేతను నిలిచిచూచి వగచి
చాలదుఃఖముతో రాజువద్దికిని చక్కరాగజూచి
యేమిచేసితివి మహామత్ఖానుని యిపుడు నీలవేణి
యేమాయెను నాప్రాణసఖుం డత డిపుడు నీలవేణి
యెచ్చట మహామత్ఖానుఁడు బడ్డా డదియు జూపుమనిన
నచ్చటికిని యానీలవేణియును అరయగ రమ్మనిన
పోయిశీఘ్రముగ మహామత్ఖానుని పొగలుచు తామించి
పోయె పోయెనా ప్రాణసఖుండని పొగడియు నటుగాంచి

వాసిగ నప్పుడు దేసింగుఁడు బల్ వ్యసనముతోడుతను
యీాసున నినునే విడిచి యొంటిగా నెటుల నుందునేను
నీవు ముందు జని నాకొకజాగా నేరు పరచవయ్యా
సావకాశ మిక లేదు నబాబును చంపివత్తునయ్యా
అనుచును గుందుచు నిట్టూర్పు బడుచును నిలబడి పొగ్గుచును
కనుఁగొని యేడ్చుచు కన్నులుమూయుచు కడువ్యసనముతోను
మహామత్ఖానుకు గోరీయచ్చట మరియు కట్టుటకును
బహుశా పల్లము త్రవ్వించెను నా పట్టున చయ్యనను
పల్లములోనా మహామత్ఖానుని పట్టియుంచఁగాను
యెల్లవారలును జూచుచుండఁగా నెంతో తెగువతోను
వచ్చియు గుంట చట్టు చుట్టుచును వడిగ నీలవేణి
యచ్చట నిలబడి కన్నీరుంచెను నంత నీలవేణి
కనుఁగొని యప్పుడు దేసింగుఁడు తా ఘనశోకముతోను
మనమున గుందుచు నీలవేణిని మహామత్ఖానునితోను
పనుపుట లెస్సని ఖడ్గము గొని తా పరగ నఱికి యంతా
ఘనముగు తేజిని స్థలంబునను కడగిచేర్చి కొంతా
గోదానంబులు భూదానంబులు కోటిస్వర్ణములును
భూదేవతలకు సంతోషంబుగ పొందుగ నిచ్చియును

—దేసింగుమహారాజు నబాబుతో యుద్ధము చేయుట.—

తప్పక దేసింగుఁడును తనజమేదారుల నటుజూచి
యిప్పుడు పల్కెడ నన్నలార మీారందఱు విన మించి
మహామత్ఖానునితో సగబలమును మఱిదగ్గెను నాకు
సహజంబుగ నాకేమిబలమును చయ్యన లేదిటకు
చయ్యన నిప్పుడు నాబలంబుతో జేరి దండులోను

వాయ్యనజొచ్చి నబాబునుపట్టి నేనును చంపెదను
జాగ్రతతోడను రండు మీరలును జమేదారులారా
ఆగ్రహంబునను దండునమీరును జమేదారులారా
చొరబడి శూరుల పట్టిచంపుడు గరిమెతో వారలను
నలుకుడు యేనుగు గుఱ్ఱములను మఱి యతిధైర్యంబుగను
పరుగిడువారల పసువిడిమీరలు పట్టనలదునుమీ
జరిగిన వారల జడిసిన వారల చంపనలదు సుమీ
యేమరియుండిన వారలమీరలు నెదిరించగవలదు
మైమఱచియు లాహిరిచేనుండిన వారిజంపవలదు
అనుచును దేసింగుడు తన బారాహజారి నటుజూచి
ఘనముగ పండ్రెండంకెమ్ములుగల ఘన తేజిని గాంచి
చెలువుతో నెక్కి మీసముదీటి చేతకత్తిబట్టి
చల్ చల్ బాబా యని నడిపించెను గుఱ్ఱము చేదట్టి
సింగమువలె గర్జనజేసెను దేసింగుం డంతటను
రంగుగ పులివలె రొప్పెనపుడు దేసింగుం డంతటను
నబాబు కనుగొని బంగార్నాయని నంతలోన బిలచి
దబాలు వరుసగా ఫిరంగీలను తయూరు జేయించి
మనదండెల్లను నొక్కచోటను మరిమోహరముగను
ఘనముగ బెట్టుము బంగార్నాయడ గ్రక్కున నిప్పుడును
శూరుడయిన దేసింగుడు వచ్చెను జూడు మిపుడు వాని
బారహజారి నెక్కుకవచ్చెను బరువడినిటపూని
అటులనుండిన దేసింగుండును యూదండులో జొచ్చి
పటుతరంబుగను చిమటా యిచ్చెను బారహజారిని మెచ్చి
యిటుల హజారిని చిమటాయిచ్చిన పటపట పటయనుచు
పటుతరముగ నిటువచ్చిన గనుగొని వరుస ఫిరంగీలిడుచు

ఒక్కపళీతా ఫాంఫా మనుచును యుక్కడకాల్చంగను
చక్కగవచ్చియు గుండుసందులో గ్రక్కునదూరగను
శాంరహజారితోడను పాగలో బడివడిదూరుచును
మారే మారే మారని దేసింగుండునడి జేసెనటకంగాను

దేసింగుడు దావుత్ఖానునితో పోరుట.

చేపట్టు దావుత్ఖానుడు చెచ్చెర జొచ్చియును
ఘాత వేయుచును పెద్దఫిరంగుల కడునడి కాల్చుచును
నంత రేకలాఫిరంగీలను గొంతకాల్చినపుడు
సంతవెనక యేనూరు గుఱ్ఱంబుల నమరించిపినాడు
మందు పోటుకును గుండు పోటునును సందేహించకను
సందునబడి దూరుచు పై కెగరుచు సరగున హయములను
గిరగిర ద్రిప్పుచు నెగర వేయుచును కరకరి సేయుచును
పరగున దండు తండంబుల సవ్యాపసవ్యములుగాను
తఱుముచు నఱికెను దేసింగుండును కఱుకు కఱుకు మనుచు
మరి గుఱ్ఱంబుల తుండ్లు తుండ్లుగా నఱికి నఱికి వైచు
అరటి కంబముల నఱికిన కరణిని యంత దండునెల్ల
పొరకాయల తెగనఱికిన కరణిని పొరదిసేనలెల్ల
జొన్నదంట్లు తెగవేసినతీరున చొరబడి దండునను
వున్నవారి నటుచాపకట్టుగా నుక్కడంచుచును
ఇటుల జేయగా దావుత్ఖానుడు చటులకోపమునను
పటుతరమగు పదివేలఫిరంగుల పదిలపఱచి యటను
ఒక్క పళీతా తీర్చినాడయా వుద్దండంబుగను
చక్కగ పెట్ పెట్ పెతాలనుచును శబ్దంబులతోను
వచ్చెడిగుండుకు పైకి నెగసెను వొప్పుగ గుఱ్ఱమును

అచ్చటి పొగకును పైకినెగసెను చెచ్చెర గుఱ్ఱమును
చిక్కినవారిని గ్రక్కునమారెను పెక్కు విధంబులను
నెక్కడజూచిన దేసింగునివలె నెక్కడ నుండఁగను
మరుగు జేరుచును పరుగులెత్తుచును తిరిగిచూచుకొనుచు
విరిగిన దండును దావుత్ఖానుఁడు వెనను జూచి వగచు
దండునెల్ల నొకచోటనునిల్పి ఖండితంబుగాను
మెండుగ ముప్పది వేలతుపాకుల మేటిశబ్దములను
ఒక్క ఫళీతా తీర్చిన గుండ్లను వెక్కసంబుగాను
పెక్కు విధములై మండెడి మంటలో పేర్చియు గుఱ్ఱమును
యెగిరిదాఁటుచును పొగలో దూఱుచు యిటునటు దిరుగఁగను
దిగువ బడిరి యానబాబు దండు తెరలు మంటలోను
వేయు గుఱ్ఱములు నొక్కసారిగా వేగరాగజూచి
నాయెడ బారా హజారిదాఁటెను సంతదానిమించి
ఒక్కక త్రిప్పె వెయ్యికత్తులు వొక్కసారి రాగా
వెక్కసంబులేకను దేసింగుఁడు విరిచె నన్ని వేగా
చాలఁగ దావుత్ఖానుండును పదివేలగుఱ్ఱములను
మేలగురౌతులతోడను బంపెను మిక్కుటంబుగాను
వచ్చినగుఱ్ఱంబుల దేసింగుఁడు వరుసగాను జూచి
యిచ్చెను చినుటా బారహజారికి యెంకకుకాలిమించి
పటపటపట యని ధవుడాయించెను బారహజారియును
చటులకోపమున దేసింగుండును దావుత్ఖానుఁడును
యెదురుగ బారాహజారిద్రిప్పెను హెచ్చుశౌర్యమునను
అది గనుఁగొని యాదావుత్ఖానుఁడు మదపుటేనుఁగులను

{ దావృత్ఖానుఁడు మదపుటేనుంగుఁ సమూహములను దేసింగునిపైఁ గదియ బంపుట. }

అఱువదివేల మూవటీలతో నెచ్చుగాను వచ్చి
సరగున తొండంబున రోకండ్లను చక్కఁగాను దాల్చి
విసరుచువచ్చెను నలుదిక్కులను వెసను జనులు బెదర
కసరుచువచ్చి దేసింగునిపై క్రమ్మికొండ లదర
ఘీంకారింపుచు తొండము లెత్తుచు గిరగిరదిరుగుచును
శంక లేక రోకండ్లను ద్రిప్పుచు చాలఁగ వచ్చినను
చూచి యప్పుడు దేసింగుండును చోద్యం బందుచును
యోచింపక నాయేనుఁగగుంపులో నొప్పఁగ గుఱ్ఱమును
కదిలిచి కనలుచు తా వడి జొచ్చి కడునాగ్రం డగుచు
పదిలముగా తనచేతను బాలా పట్టి విజృంభించు
తొండంబుల నెల్లను వడినఱికెను తుండ్లు తుండ్లుగాను
గండస్థలముల గ్రుచ్చియెత్తెను కండలు రాలఁగను
మొండెములుఁగ తెగనఱకెను యాబల్ తండంబుల నెల్ల
మెండుగ నెత్తురుయేరై పాఱెను మేటిదండునల్ల
పరువడి కుంభస్థలములు పొడియై బడె నప్పుడు కొన్ని
నఱికినంతలో రెండుతుండ్లుగా నటగూలెను కొన్ని
కాళ్లుచేతులు తోకలు విరిగి కదసి కూలె కొన్ని
వొళ్లెల్లను చిల్లులపోటులుబడి వొరిగె నంత కొన్ని
పేగులుకండలు వేరువేరులై మూఁగి గూలె కొన్ని
సాగిలఁబడి పొర్లింతలుబెట్టెను చయ్యన నట కొన్ని
ఆకీకెని. తార్ తార్ తార్ జేసెను అప్పుడు దేసింగు
బారహజారికి చిమటాయిచ్చెను బరువడి దేసింగు
దావృత్ఖానుం డుండెడుతావుకు తడయక ద్రిప్పగను

దోవలేక యాపీనుఁగు వెంటఁ ద్రొక్కుచు నంతటను
యేనుఁగుపై నంభారిలో దావుత్ఖాను నంత జూచి
మానక దేసింగుండును చిసటా బారహజారికి నిచ్చి
యెడమకాలికి నివ్వగ నప్పుడు యెగిరియు దుముకుచును
తడయక దావుత్ఖానుని యేనుఁగ దగ్గర నిలువఁగను
చెలరేఁగియు తనబారహజారిని చేత తట్టఁగాను
నిలచి ముందరికాళ్లను యేనుఁగ నెత్తిన పెట్టగను
కడుకోపముతో మావటివానిని కదసి చేతఁబట్టి
వడిగలకత్తిని ఝుళింపిం చప్పుడు వానితలను గొట్టి
ఉగ్రుఁడగుచు యాదావుత్ఖానుని వొడిసి పట్టఁగాను
నిగ్రహింపలేకను దేసింగుని నెనసి పొగడుటకును

{ దావుత్ఖానుఁడు చంపఁబడని వేఁడుకొనగా దేసింగు
నబాబు వీఁడే యని నిశ్చయించి యమపురి కనుపుట. }

అప్పుడు మనమున నిశ్చయించి వో యన్నా దేసింగు
తప్పక నే నీకాళ్లకు మ్రొక్కెద దనరఁగ దేసింగు
విడిచి పెట్టినను పసుపత్తైనను వేగమె దేసింగు
బడే సూరుఁడవు దయ నన్నేలుము శాలుఁడ దేసింగు
అనవిని దేసింగుఁడు దావుత్ఖానుని వేగమె జూచి
ఘనుఁడగు నబాబు వీఁడె యనుచును కడునడి మదినెంచి
బాలా వేసిన దావుత్ఖానుఁడు బడి నీలిగెనప్పుడు
చాలఁగ నబాబు దండులో నందఱు సరగ పాఱిరపుడు
కొందఱు బాఱుచు నేలఁగూలుచును కొందల మందుచును
కొందఱు దాఁగుచు తిరిగిచూచుచును కొందఱు వగచుచును
నబాబు కొండల సందున దాగెను నతిభయ మొదవఁగను

నబాబుసేనలు పటాపంచలై నటుచెడి పారంగను
తత్తరపడి పరుగెత్తువారిపై శక్తియెత్తరాదు
సత్తలేక నిలచినవారలపై కత్తియెత్తరాదు
యిరువదియారువత్సరములవాఁడిప్పుడు దేసింగు
సరగున యాభైవేలగుఱ్ఱముల జంపెను దేసింగు
రెండువేలయేనుంగులగుంపును దండిగ దేసింగు
మెండుసేనలను జంపె నప్పుడు మేటిగ దేసింగు
యిరువదినాలుగు ఝండాలన్నియు బిరువడి దేసింగు
సరగున పెటపెట ద్రుంచివేసెను చయ్యన దేసింగు
అప్పుడు దేసింగుఁడు చెయ్యలసి నపుడు తాను నిలచి
యొప్పుగ నెత్తురు గాలువుడుపులను కప్పినంత జూచి

దేసింగు దావుత్ఖానునిజంపి శంకరాభరణనదిగట్టున గూర్చుండుట.

ఇంకనేల యానబాబు చచ్చెను శంకలేక నేను
శంకరాభరణ నదిలోపలనే స్నానముజేశెదను
పోయెద ననుచును నయిదుగుఱ్ఱముల పొందుగానుగూడి
ఆయెడ బారాహజారి నెక్కియు నంతనచటజేరి
వచ్చి శంకరాభరణముగట్టున నగలక తానిలచి
అచ్చట బారాహజారి దిగ్గియంత నీళ్లజొచ్చి
ఉడుపులగడుగుక కత్తిసికడిగెను నొప్పుగ దేసింగు
బడలిక దీరఁగ స్నానముజేసెను బాలుఁడు దేసింగు
మూడుదోసిలి నీళ్లనుద్రాగెను మురియుచు దేసింగు
నీడనుజేరి కూర్చునె నప్పుడు నిజముగ దేసింగు
సహాజము నబాబును చంపితిననుచును సంతోషించుచును
మహామహత్ఖానుఁడు పోయె ననుచును మరిముదిగుందుచును

ధనసింగుఁ డనుదాయాది దేసింగునివద్దికివచ్చి నబాబు నీచే జావలేదని తెలుపుట.

యిటులనున్న దేసింగునివద్దికి తటుకున నప్పుడును
పటుతరముగ ధనసింగుఁడువచ్చి పల్కె నతనితోను
రాంరాం సీతారాంరాం రాంరాం రాజా దేసింగు
రాంరాంరామనె బదులుకు నప్పుడు రాజా దేసింగు
సరగున వచ్చిన పనియేమిర నాసామీ దేసింగు
యిరువుగ యుద్ధము విడచివచ్చితే మిప్పుడు దేసింగు
ఆమాటలువిని దేసింగుఁడు తా నప్పుడు నిట్లనెను
యేమియున్న దిఁక నబాబుచచ్చెను యింక యుద్ధమునను
ధనసింగుఁడు నామాటలువిని తత్తఱపడి యిట్లనెను
దనరగ నీచేఁజచ్చినవాఁడును దావుత్ఖానుఁడును
సగముబలముపోయి నతనిగుండుచు సంకటమందుచును
వగచెడి యుద్ధము చేయలేమికని పొగలిన బాబటను
కొండలసందున సాదుల్లానుఁడు కోరిదాగినాఁడు
దండెల్లను నీదాడికోర్వకను దాగియున్న దిపుడు
శత్రుశేష మింతయునను నిల్వగ జనదిక దేసింగు
మిత్రుఁడవని నే నీకు దెలిపితిని మేలగు దేసింగు
జల్దీజల్దీ బయల్దేరుమీ జలదిగ దేసింగు
వలదు నిలపగను నబాబుకూల్చుము జలిదిగ దేసింగు

వంగనాథుఁడు దేసింగు యుద్ధమున సుద్యుక్తుఁడై నంతట బోవలదని బుద్ధులు గఱపుట.

అతనిమాటలు విని తా నలరుచు నంతట దేసింగు
మితిమీరినసంతసమున బొదులుచు మీరెను దేసింగు

బారహాజారిని దగ్గిర తెమ్మనె బరువడి దేసింగు
శూరత్వంబున కత్తినిబట్టెను సొంపుగ దేసింగు
నారాయణ శౌరీ యని యెక్కెను బారహాజారిపైని
ధీరుం డాగ్గురునరదారులతో తెంపున గూడుకొని
వెడలఁగ తనపాలిటిరంగేశుఁడు వెనక నిలువఁగాను
కడువడి దేసింగుఁడు రంగేశుని కనులపండువుగను
కనుఁగొని శ్రీహరిపాదపద్మముల కప్పుడు మ్రొక్కుచును
నినునమ్మితి శ్రీరంగనాయకా నన్ను విడుచుటకును
పనిగాదుర యీసమయంబునను పరగ రంగనాథా
అనువుగ నన్నేలక తొలంగినను నపయశస్సుగాదా
అని పలికిన శ్రీకస్తురిరంగం డతని జూచి మెచ్చి
వినరా యుద్ధము యీదినమందున వేడ్కతోడ జేసి
బహుప్రయాసపడి యలసినవాఁడవు బాలుఁడ దేసింగు
సహజంబుగ రేపటికిని జయమగు చయ్యన దేసింగు
బాలుండవు నామాటలు విను మిక బరువడి దేసింగు
చాలుచాలు యీదినమున యుద్ధము చాలుర దేసింగు
మూడుమ్ముక్కాల్ గడియవరకు నే ముదమునొదవఁగాను
తోడుగనుంటిని యీదినంబు నిను కూడ నింక నేను
నీకు సహాయము గాను రేపటికి నిశ్చయంబుగాను
ప్రాకటముగ నే బోయివత్తు నాపల్కులు విను మనెను
ఘనమగు తనశూరత్వము దెలియఁగ కనలుచు రంగనితోను
మొనగాఁడగు దేసింగు రంగని గనుఁగొని యిట్లనెను
ప్రేమతో మీకయ యీగతి నుండఁగ నేమి కొదవ యిఁకను
స్వామీ నామాటలువిను మిప్పుడు సరగున జెప్పెదను
చయ్యన యుద్ధములోన నబాబును చంపెన నదియొకటి
యయ్యెడ నాతనిచేత నసువులును నొయ్యి విడుచు టొకటి

ఆరునూరులో చావులు దప్పదు యది నిశ్చయమయ్యా
ధీరులయినవారికి ప్రాణముపై దృష్టికలుగదయ్యా
దండులోన జయమొందగ నీకృప దయసేయగదయ్యా
దండున నిల్గినవారికి నీడగు దండగదయ్యా

దేసింగుఁడు రెండవతూరి యుద్ధమునకుఁ బోవుట.

పోయివత్తునని బారహాజారిని పొందుగ నెక్కుకొని
పాయక నేసమకాలికి చిమటా పరగ నివ్వ నడిని
పటపటపటయని ధవుడాయించెను బారహాజారియును
తటుకున దండు నుండుతావునకు దగ్గిర బోవఁగను
ఉండు నబాబు దండులోవారును వొప్పుగాను నపుడు
దండియైన దేసింగుఁడు వూరికి తాను పోయినాఁడు
యింకమీద మన కంపఅకును నీవు డేమి భయం బనుచు
శంకలేక మనవూరికి బోదము చయ్యన రం డనుచు
అంత నబాబును గూడి గుంపుగా నచట నుండఁగాను
చెంతకువచ్చిన యీదేసింగుని సరగ నబాబటను
చూచి సింహామును గన్నను దేభము చొప్పున నడఁకుచును
ఆచెంతను పులిగన్న లేడివలె యట్టిటు బెదరుచును
పిల్లినిగన్న చిలుకచందమున బెదరుగ జూచుచును
వల్లదప్పి నలలోఁబడినట్టి వనమృగంబువలెను
అవరిపడుచు నట్టిట్టుజూచుచు పెదవులు దడుపుచును
యిదెవచ్చెను దేసింగుఁడు నీకనే నేమి నేతున నేను

{ నబాబు తోండ్రమల్లునిబిలిచి దేసింగునికడకు సమాధానమునకు సంధికంపుట. }

గడగడవడఁకుచు తోండ్రమల్లుని వడిగ నపుడు బిలచి
తడయక బల్కెను నబాబప్పుడు తప్ప కతని జూచి
తొందరగలిగెను యేమినేతునో తోండ్రమల్లన్న

ముందుగ నాప్రాణములు గాచుటకు ముఖ్యుఁడ వీవన్న
అనిన నబాబుతో తోంత్రమల్లుఁడు నప్పు డిట్లు బలియెుక
పనియేమిక సెలవియ్యుం డన్న నబా బతనితో ననియెుక
దేసింగుఁడు మనవండుల నెల్లను తెగువతో ఛేదించి
భాసురముగ వాఁడూరికేగె నని భయమువిడిచి మించి
ఉంటినియిదె దేసింగుఁడు వచ్చెను వొప్పుగాను వాని
కంటజూచుటకు భయముగనున్నది గట్టిగ నామదిని
ఒక్క కార్య మున్నది నేనిప్పుడు నొప్పుగ చెప్పెదను
చక్కఁగాను నీ వతనికి నాకును సంధిసేయఁవలెను
దొరతనమును నీ కిచ్చెదననుచును తోంత్రమల్లోజీ
పరగుననార్కా ట్వేక్కు నేలుచును చయ్యనమల్లోజీ
పట్టముకట్టించెద నని యతనితో బలుకుము నీవన్న
పట్టుగ నాయార్కాడు నీదియని పలుకుము నీవన్న
నేనుబంటుగా నతని గొలుతునని నిజముగ పలుకన్న
మానక నేనీ దాసుఁడననుచును మరిమరిపలుకన్న
యిటులనబాబు తోంత్రమల్లులతో పటుతరంబుగాను
తటుకున దెలుపఁగ మది భయంబుగొని తడబడి లేచియును
సలాముచేసి తోంత్రమల్లుఁడు చయ్యన నిటువచ్చి
బలేషూరుఁడగు దేసింగునికి మరి యెదురుగవచ్చి

తోంత్రమల్లోజి దేసింగునికి సంధిజేయుట.

రాంరాంరాంరాంరాంరాంరాంరాంరాజా దేసింగు
రాంరాంరామనె బదులుకు నప్పుడు రాజగు దేసింగు
భయముజెంది నేవచ్చినానయా బాలుఁడ దేసింగు
దయతోఁ ధృత నామనవివినుమయా తడయక దేసింగు
చెలువుమీరఁగా నబాబుమీతో సంధిసేయుమనెను
చలము సేయకను వినుఁడు జెప్పెదను నవి సరంబుగను

దొరతనమును నీకిచ్చెద నేను బరువడి దేసింగు
సరగున నార్కాడ్వేడ్క నేలుమనె స్థిరముగ దేసింగు
పట్టమునీకే కట్టెదననుచును పలికెను దేసింగు
పట్టుగ రాజ్యము నిన్నేలగమనె బాలుఁడ దేసింగు
నీకు బంటనై నేనుండెదననె నిజముగ దేసింగు
జోకతోడనీ దాసుఁడనేననె సొంపుగ దేసింగు
యిటుల నబాబు సెప్పి పంపెను యిప్పుడు దేసింగు
పటుతరముగ శ్రీరామవాక్యముగ బలికెను దేసింగు

{ దేసింగు తోంద్రమల్లోజితో యుద్ధము జేయుటే యుక్తమనుట. }

అన్ననప్పుడా తోంద్రమల్లుగని యంతనుగ్రుఁడగుచు
కన్నులెఱ్ఱగను జేయుచు పలికెను ఘనకోపుండగుచు
మరియీమాటలు యేలను తోంద్రమల్లోజిప్పుడును
బరువడి యుద్ధముఖంబునబలికెడు పలుకులె యివి యనెను
నాఁడు నీవిటుల సంధికివచ్చిన నప్పుడు వొప్పుదును
నేడిటు పలికిన నాటిబీరములు నేయడవిని జనెను
దనరనబాబుకు హితుఁడగుదావుత్ఖానుఁడు పోవుటను
ఘనుఁడగు నా స్నేహితుఁడగు మహమత్ ఖానుఁడు నీల్గుటను
ఇద్దఱుశూరులు తెగినవెనకమా కింకమాటలేల
యుద్ధముజేసియు మాబలంబులతో నొప్పగ నీవేళ
జూపఁగవ(లె?)యును గాకయింకయూ సంధియేటికనెను
సాపుజేయవలె దండులో తెగబడి చయ్యన నిప్పుడును
శూరులయిన తురకలు మీరింత యధైర్యపడఁగనేల
పిరుఁడయిన నబాబుకిప్పుడు వేరెమాట లేల
పకపకనవ్వుచు దేసింగుండిటు పలికె యతనితోను
యిక నొకటున్నది తోంద్రమల్లు నే నిప్పుడె జెప్పెదను

చెలఁగినబాబుకు బలముగలిగితే చెంజినేలునునుము
బలము నాకు గలిగిన నార్కాడు ప్రబలముగ నేలెదను
యీవిధములుగా కిప్పుడు వేరే యేమిలేదు వినుము
నావిధమంతయు మీనబాబుతో నరయబలుకు పొమ్ము
జల్ది జల్ది మీనబాబు నిప్పుడు జలిదిగ రమ్మనుము
జల్దిగ నేనిదొ వచ్చెద నీవును జలిదిగానుపొమ్ము
మరి మరి సలాము జేసియు తోండ్రమల్లుం డప్పుడును
తిరిగి నబాబుకు విశదంబుగ నీ తెఱఁగెఱిఁగించఁగను
అదరిపడియు బంగార్నాయని తా నంతలోన జూచి
పెదవులు దడుపుచు పలికె నప్పుడు పెంపుదప్పి లేచి
యేమిసేయుదును బంగార్నాయఁడ యేమితోచలేదు
యేమిచేసినను నీదేభారము యేమర కికమీఁదు

-- { బంగారునాయఁడు దేసింగునిమీదికి వేంకట్రావును సేనాసమూహముతో యుద్ధమునకుఁ బంపుట. } --

అన విని బంగార్నాయం డప్పుడు అతిధైర్యంబునను
ఘనుఁడగు వేంకట్రావును జూచి కడువేగంబునను
శంకలేక యేనూర్ గుఱ్ఱములను వేంకట్రాయుఁడా
యింక తీసికొని రమ్మిటు జలిదిగ వేంకట్రాయుఁడా
దేసింగునికిని యెదురుగబొమ్ము తెగువతోడ నిపుడు
వాసిమీరఁగను యుద్ధముచేయను వదలక జను నేఁడు
సరగున యబ్దుల్ఖాదరుఖానుసాయబు దండునను
బరువడి కొలుముత్ఖానుఁడు నీకు మరిసహాయముగను
వచ్చెద రిప్పుడు వేగమె బొమ్ము వారిగూడి యనిన
నచ్చట నందఱు దండుగూర్చుకొని వచ్చి నిలచియున్న
దేసింగుం డటు బారహాజారిని తెగువతో నెక్కుకొని

వాసిమీరఁగను చిమటాయిచ్చెను వదలక నటుపూని
దడ దడ దడమని ధపుడాయించెను దండుమీఁది కపుడు
గడ గడ మనుచును నడఁకిరి దండులో గలవారలు నపుడు
చూచి విభ్రమము చెందిరి కొందఱు పోలిరి కొందఱును
ఆచెంతను నిలువక పరుగిడిరి నందున కొందఱును
మేము యుద్ధమునకును రాలేమని మెలఁగిరి కొందఱును
మోము వంచుకొని చేతులెత్తుకొని మ్రొక్కిరి కొందఱును
కలదండెల్లను జూడగ యట్టిటు కల్లోలంబగుచు
వెల వెల బారుచు నిట్టటు జూచుచు వే మరుగున జనుచు
యట్టులుండి తటి దండునజొచ్చెను చట్టన దేసింగు
పట్టుగ పట్టాకత్తిని కరమున పట్టుక దేసింగు
గిర గిర బారాహజారి నప్పుడు గిర గిర ద్రిప్పుచును
కఱుకు కఱుక్కని తలలనెల్లను కఱుకని నఱుకుచును
గుజ్జంబులగని రెండుతుండ్లుగా గురుతుగ నఱుకుచును
విజ్జ్రవీగు రాతులతల లురులగ విసరుచు నఱుకుచును
రాతుల నెల్లను తలలు కాళ్ళును చేతులు నఱుకుచును
ఘాతవేయుచును యిట్టటు దిరుగుచు కదనరంగమునను
కరములు శిరములు నురములు నరములు మరితెగ వేయుచును
చరణంబులు దేహావరణంబులు నురుములు జేయుచును
తావులుదప్పి ప్రేవులనెల్లను ప్రోవులు జేయుచును
కావు కావుమని వేడినవారల గ్రక్కున విడుచుచును
నీవె దిక్కని నమ్మితి మన్నను నెనరున వదలుచును
సేవకులము నిను గొలిచెదమన్నను చెరపక బ్రోవుచును
యీరీతిని మా ర్తారని బలుకుచు శూరుఁడు దేసింగు
పోరుఁడు పోరుండని రాతులతో పోరెను దేసింగు

అప్పుడు ఆరణి వేంకట్రాయుఁడు వొప్పుగ దండును జూచి
గొప్పయేనుఁగుపై నుండెడివాని నప్పుడంత గాంచి
చెలువుమీర యా బారహజారికి చిమటా యివ్వఁగను
కలకల మనుచును గర్జన జేయుచు కదసిపోవఁగాను
శీఘ్రముగా దేసింగుఁడు తేజికి చిమటా యివ్వఁగను
ఆగ్రహంబునను ముందరి తనకాళ్లంత యెత్తి యటను
యేనుఁగుతలపై బెట్టినంతలో తాను కోపమునను
వాని జూచియును మావటివాఁడును వడవడ వణఁకేఁగను
దేసింగుండును మావటివానిని తెగువతో నఱకఁగను
వాసితప్పి వేంకట్రా వప్పుడు వడవడ వణఁకేఁగను
పట్టుకొనియు తెగ నఱకపూనఁగను బదులుఁలికి తేను
యెట్టులానో యని వేంకట్రాయఁడు నెంతో బెదరుచును
నిలువంగీలను చింపి నడిగ తా జంధ్యము జూపుచును
చలము సేయకుము బ్రాహ్మణుఁడను నను చంపఁగ జన దనెను
చూచి బ్రాహ్మణుని చంపగూడదని సొంపుగ దేసింగు
వాసిమీరఁగను నావలిదండుకు వచ్చెను దేసింగు
యెడమకాలికి చిమటాయిచ్చెను యంతట తేజికిని
కడువేగముతో దేసింగుఁడు ఘన కత్తి చేతఁబూని
దోసకాయలను కోసినట్టుగా తొడిబడ నఱుకుచును
వాసిగ టెంకాయల బుఱ్ఱలవలె వడి తల లటుపడను
మిడిమేలపు మృత్యువువలె బట్టి మొసలటు విఱుచుచును
కడువడి యశ్వుల కాల్చుచువచ్చెడి కాలాగ్నియువలెను
పొడుచుచు నఱుకుచు కత్తియెత్తుచును పొడిపొడి జేయుచును
వడిగల యేనుఁగు గుఱ్ఱంబుల మరి తొడిబడ నఱుకుచును
వాలుకోట యబ్దుల్ఖాదరుని వదలక పట్టుకొని

చాలగ రెండు తుండ్లుగనజికెను సరగ కత్తిబూని
కళ్లకురంజి ఖానుసాయబును ఖండతుండ్లు చేసి
కళ్లికోటయేల్ కొలుముత్తాఖానుని కత్తితో తలకోసి
మధురయేలు మళయాళపువానిని మరితలలగనజికి
యదలించియు వీగుల నటదోలి యావలికిని యురికి
సరగ నబా బటుయున్న పాళెమును చక్కఁగాను జూచి
త్వరలో చినుటా బారహాజారికి మరియిచ్చియు మించి
ధగధగమెఱసెడి కత్తిచేతను తానటు ఝళిపించి
నిగనిగమెఱసెడి బాలా చేతను నేర్పుగ ధరియించి
యేనుఁగుపై నున్నట్టినబాబును తానంతట జూచి
వ్వానిక బారహాజారికి చినుటా పొందుగాను యిచ్చి
నందున బారాహాజారి యప్పుడు నతిధైర్యంబుగను
ముందరికాళ్లటు యేనుఁగుతలపై తోపుగ పెట్టఁగను
అప్పుడు దేసింగుఁడు తనచేతను అంత కత్తిబట్టి
తప్పకమాష్టీకుని చెయిబట్టి తల తెగబడఁగొట్టి

నబాబు దేసింగుని తన్ను విడిచిపెట్టుమని వేఁడుకొనుట.

బాలాచేతను ధరియించినయా నబా బశేనిచూచి
చాలఁగ దేసింగునితో నన్ను మేలుపొగడ దలఁచి
యుద్ధముచేయగ నేరాలేదు వొప్పుగ దేసింగు
యిద్ధరలో నీసమానులెవ్వరు యిప్పుడు దేసింగు
నారాజ్యము నీకిచ్చెదనయ్యా నన్నువిడువు మయ్యా
ధీరత్వంబున యార్కాడిప్పుడు జేరి యేలుమయ్యా
ఒక్కకొళ్ల కేనూరుకొళ్లలు వొప్పుగ నిచ్చెదను
ఒక్కచెరకు నేనూరుచెరలును వొనరఁగ నిచ్చెదను
సీమామూలము నీకునిచ్చెదను స్థిరముగ దేసింగు

మామూల్ శాసనమును నీకిచ్చెద మఱిమఱి దేసింగు
నామీఁదనుదయ చాలా వుంచుము అయ్యా దేసింగు
నీమీఁదను యుద్ధానికి రాలే దిప్పుడు దేసింగు
నన్నువిడిచితే పారిపోయెద నప్పా దేసింగు
చిన్నవాండ్లను విడిచివచ్చితిని చెలువుగ దేసింగు
సలాంజేసెదను నన్నువిడువుము చయ్యన దేసింగు
బలేశూరుఁడవు నిన్ను మెచ్చితిని బరువడి దేసింగు
నిజముగ నాపాలల్లాసామివి నీవే దేసింగు
గజిబిజియాయెను నాప్రాణములు కనుఁగొన దేసింగు

దేసింగుఁడు నబాబుతో యుద్ధము జేయుట.

వెలవెలబోయి నబాబప్పుడు వేమరు పల్కగను
చెలువుతోడ యానబాబు గనుఁగొని కలకలనవ్వుచును
సంధిచేయుటలు నాడేయుండెను సాదుల్ ఖానుండా
యెందుకు యిన్నిమాట లాడెదవు యిచ్చట నాతోడా
మొదట తోండ్రమల్లోజితో చెప్పిన మాటలు మరచితివో
యెదుటనిలువ నను దేసింగుండని యిప్పుడు నెంచితివో—నీకు
నూటయెనిమిది పాళాల్ పైకం బొప్పుగ నుండఁగను
ఘాటిగచెంజీ రూకలులేకను తక్కువాయెనటను
నీకు బలంబులు జమేదారులు నిజముగ నుండఁగను
యీకొలఁదిని బలుకఁగఁ దగునా నీవిప్పుడు చులకఁగను
చెంజిపైకము తీసుకొనుము నాచేతికత్తి యొనను
రంజితంబుగా రూకలుజూడుము రయముగ బాలాయొనను
పట్టుపట్టు రూకలుయిదెవచ్చెను పట్టుమనుచునతఁడు
దిట్టముగా తనచేతనుబాలా పట్టియెత్తియపుడు
తలమీఁదికి యిదొబాలావచ్చెను తప్పించుకొనుము

చెలువుతో కత్తి మెఱయువచ్చెను తలఁగకయిటు నిలువుము
కనిసేనీవు నాతోనికనైనను గెలువుసమరమునను
అని దేసింగుఁడు పలుకుచునుండఁగ నాసమయంబునను

{ ఏనుఁగకడుపుక్రిందగట్టిన తొట్టినుండుమాష్టి
కుఁడు గుఱ్ఱపు వెనకటి కాళ్లు తెగవేయుట. }

ఘనమగు యేనుఁగక్రిందితొట్టిలో గలమాష్టీకుఁడును
కనుఁగొని గుఱ్ఱము వెనకకాలొకటి కత్తితోనఱకఁగను
తెగవేయంగను మూడుకాళ్లతో తెగువతో గుఱ్ఱమును
యెగసి దండుపై పడ నప్పుడతం డెనసి కత్తితోను
పొడిపొడి జేయుచు దండులనెల్లను పోడిమి జేసుచుచును
నడిగకత్తితో తుండ్లుజేయుచును వదలక దిరుగుచును
అప్పుడు దేసింగుండు నబాబును అంతజూచి వచ్చి
తప్పక బారాహజారి కప్పుడు తగుచిహ్నటూయిచ్చి
అంతట గుఱ్ఱము ముందరికాళ్లను అటయేనుఁగుతలను
గం తెవేసి పెట్టిన మాష్టీకుఁడు కడువడితో నుతను
ఘనమగు గుఱ్ఱపుకాళ్లనప్పుడు కత్తిచేత రెండు
తునకలుగా రెంపవకాలును వడి తుండించగ బెండు
పడి వెనకటిపదములు దెగనంతట బారహజారియును
పడిగాగూలిన దేసింగుఁడు గని వాజిని దుమికియును
కనలుచు గన్నులు యెఱ్ఱఁజేయుచును కడుకోపంబునను
తనచేతులకత్తులు దూసుకొని తనగుఱ్ఱము నటను
సరగున రెండుతుండ్లుగ నఱికి చాలనుగ్రుఁడగుచు
బఱువడి దండున పాదచారియై చొరబడి పొగరడచు
గిరగిర దిరుగుచు కత్తులు విసరుచు కినిసియు నఱుకుచును
తరిమివేయుచును తలలుగొట్టుచును దర్పము జూపుచును

పసచెడి కొందఱు పాఱిపోవఁ గని పకపకనవ్వుచును
రసికులయినయా వీరుల దరుముచు రంకెలు వేయుచును
మొండుగ నఱికి కండలుప్రేవులు కొండలపోడువునను
ఖండించిన మొండెంబులు తలలును తండంబులుగాను
వేయియేనుఁగుల నొక్కసారిగా వేమరు నఱుకుచును
వేయిగుఱ్ఱముల నొక్కసారిగా వెసబడ వేయుచును
వేయిరౌతులను నొక్కసారిగా విసరటుకొట్టుచును
నా యెడనున్న శూరులబట్టి చయ్యన జంపుచును
ఒక్క సారి వెయికత్తులురాగ తన యొక్కకత్తితోను
చక్కఁగ పోడిమి చెడి జనులందఱు వెక్కసపడఁగాను
నిబాయించలేకను దం డచ్చట నిలునక బారగను
నబాబు తనపాళెంబునదాగెను నంత భయంబునను
నలుదిక్కుల దేసింగుఁడు జూడఁగ నంతట నందఱును
వెలవెలబోవుచు పాఱిపోవఁగను వేసరి జూచుచును
పారిపోయెడివారిని జంపుట పాపంబనుచును
దాఁకితప్పి చాగిన యెదిరించుట ధర్మముకా దనెను
సరగున న న్నొక శూరుఁడయిన మఱి చంపఁడాయె నిపుడు
బరువడి వొంటిగ నేనెట్టువారికి పరగబోదు నేఁడు

దేసింగు సేనలు శిథిలమైనదిజూచి తనప్రాణము విడుమటకు నిశ్చయించుట.

మహామత్ఖానుఁడు జమేదారులును మఱిపినతండ్రియును
సహాగా బారాహజారిదండుతో సమసిపోయిరికను
రయముగ నాప్రాణములింకేటికి రంగనాథస్వామీ
ప్రియముగ నీపాదముల జేర్చునను రంగనాథస్వామీ
దాసుఁడనన్ను నీదుసన్నిధిని దనరజేర్చు స్వామీ
వాసిగ నిను నెరనమ్మినవాఁడను వచ్చిబ్రోవుస్వామీ

నాక్రమంబునీ కెఱిగించితిని రంగనాథస్వామీ
చక్రము బంపుము వేగమె నాకు త్వరగ రంగస్వామీ
అనుచు ప్రాణములు పోఁగొట్టుటకు నంతనిశ్చయించి
తనమనంబునను రంగస్వామిని తప్పక నప్పుడుంచి
పద్మాసనమున గూర్చుండెను తా బరువడి దేసింగు
పద్మాప్తుండగు సూర్యుని జూచుచు పల్కెను దేసింగు
నేనురంగనికి భక్తుండయితే నిజముగానుయిపుడు
నేను శూరసింగునిసుతుఁడయితే నిజముగానుయిపుడు
నేనుసత్యమును తప్పకయుండిన నిజముగానుయిపుడు
నేను యేకపత్నీవ్రతుఁడయితే నిజముగాను యిపుడు
నేనుశూరుఁడయితే యీకత్తి నిజముగానుయిపుడు
పూనికతోఁ నారొమ్మున నాటి పొసగచంపు నేఁడు
అనుచు కత్తి తా నెగరవేసి రొమ్మపుడు జూపఁగాను
ఘనమగుకత్తియు రొమ్మున నాటి కదసిదూరె వెసను
హరిహరియనుచును ప్రాణము విడిచెను అప్పుడు దేసింగు
సరసిజాక్షుని ప్రాణము విడిచెను చయ్యన దేసింగు
అపుడునబాబు దండుననుండి యతిశీఘ్రముగాను
నిపుణుఁడయిన దేసింగునిపాటు నెనసిచూచుటకును

దేసింగు కళేబరంబునుజూచి నబాబు వ్యసనంబు జెందుట.

దండుతోడను నబాబప్పుడు దగ్గిరికిని వచ్చి
పండితుఁడగు దేసింగుని జూచి బహువ్యసనము మించి
యేనుఁగుపయిన నుండు నబాబు తానటు దిగివచ్చి
ప్రాణముపోయిన దేసింగుని తా భరువడి నటుజూచి
కూర్చుండియు దేసింగునిజూచి కొంతవగచి వగచి
జేర్చి యతనిముఖమున తనముఖమును మూర్ఛపోయి లేచి

బాలుఁడ దేసింగయ్యా నాతో పలుకవేమి యిపుడు
చాలయలసి నిద్దురపోయెదవింతేల వచ్చె నేఁడు
యింతశూరుఁడని తెలిసితె నేను యిప్పుడు దేసింగు
యింతరాజ్యమును యేలుమనుచు నీకిత్తురదేసింగు
చెలగి యింత కార్యంబని తెలిసితె చెంజిపయికమేను
తలచను యెందుకు యడిగితి నిన్ను తగవు మాలి నేను
మాటిమాటికిని ముద్దుబెట్టుకొని మరిమరి వగచుచును
సూటిగ దేసింగుని శృంగారము చూచియు నేడ్చుచును
పాపినైతినే నీవు చచ్చుటకు బాలుఁడ దేసింగు
పాపపునిందలు పడితిని భువిలో బాలుఁడ దేసింగు
లక్షయేనుఁగులు నీచే మడిసెను యీక్షణంబులోను
లక్షణమగు గుఱ్ఱంబులు నాలుగులక్షలు నీచేను
సమసె కోట్లసంఖ్యలు జనములను సరగున నఱికితివే
క్రమముగ నీకర్తికి సరిలేకను కడసియు తిరిగితివే
తడయక నబాబు వగచుచునుండగ దగ్గరివారెల్ల
తోడిబడి మూర్ఛల జెందుచు నందఱు దుఃఖపడుచు నల్ల

{ నబాబు బంగార్నాయనిజూచి బంగారుపల్లకిలో దేసిం
గునుంచి చెంజికి యెత్తించుకపొమ్మని సెలవొసంగుట. }

ఉండ నబాబు బంగార్నాయని యొప్పుగాను జూచి
మెండుగ బంగరుపల్లకి దిండ్లును మెత్తలు దెప్పించి
చెలువుతో దేసింగుని నందుంచి చెంజికిని నేఁడు
జలిదిగ నీవును తోండ్రమల్లుఁడును జమేదారు లిపుడు
పల్లకి నెత్తించుక పొమ్మన్నను బంగార్నాయఁడును
మెల్లగ దేసింగుని యెత్తియు నా పల్లకిలోపలను
పెట్టియప్పుడు బహుజాగ్రతతో నట్టె భుజంబులను
పట్టుపట్టు డని యెత్తుకపోయిరి పరగ చెంజికటను

ముందుగ తోంత్రముల్లనిబంపి యందు రాణితోను
సందడిసేయక సమాచారములు జలిది చెప్పగను నేను
తొందరపడుచును చెంజికిపోయి తోంత్రముల్లుఁడను
అందునున్న దాదులతో జెప్పఁగ నంతట వారలును
దేసింగునిపా టంతరాణితో తెలియజెప్పఁగాను
వాసితప్పి యారాణి యిప్పుడు వారితో సన నేను
ముందుపోటు తగిలితె తెమ్మనుము ముఖ్యముగా నిటను
అందు వెనక పోటై తే తేవల దండె నీఁకుప్రసు నేను
రొమ్ముపోటు తగిలినదని జెప్పఁగ రమ్మని సెలవిచ్చి
సమ్మతముగ తననాథునిజూచి చాలగదుఃఖించి
యున్నవారు పల్లకి నటుదించి యొప్పుగ నందఱును
మన్నన మనప్రాణములతో విడిచితె మనము పోదమటను

రాణి దేసింగునిజూచి చింతాక్రాంతయై దుఃఖించుట.

రాణియంత బహుదుఃఖముతో తన ప్రాణనాథుఁ జేరి
మాణిక్యమా నాప్రాణసఖ్యమా మఱియు నిన్నుఁ కోరి
పెండ్లిచేసుకొని యేమిసుఖంబుల ప్రీతినసుభవిస్తి
కండ్ల నిన్ను జూచుటకే నీకడగండ్లనోము నోస్తి
నావద్దికినీ వొచ్చినప్పుడే వరసి ప్రాణనాథా
పోవద్దని నే నెంతో జెప్పితిని పోసఁగ ప్రాణనాథా
వినకపోతి వీఁకనేమిసేయుదును వెఱ్ఱిని జేసితివే
వెనక నింక నా కెవ్వరుదిక్కు వృథగా జేసితివే
అని తననాథుని పైఁబడియేడ్చుచు తడబడి మూర్ఛిలుచు
ఘనుఁడగు దేసింగుని రూపంబును కనుఁగొని వగఁగొనుచు
జూడవచ్చినవార లెల్లరును జూచి మోదుకొనుచు
తోడువచ్చిన దాదుల జూచుచు గూడఁ జెప్పుకొనుచు
బహువ్యసనముతో దగ్గఱనుండెడి బంధుజనుల జూచి

సహజంబుగ వారలతో బలికెను సన్మానంబు మించి

{ రాణి యగ్నిప్రవేశంబుచేసి దంపతులు దేవ విమానము నెక్కి స్వర్గంబున కరుగుట. }

గుండం బొక్కటి త్రవ్వించుమనె కోరి రాణీయపుడు
దండిగ గంధపుచెక్కలనందులో దనర వేయు నేడు
వాసనద్రవ్యము కర్పూరంబును వరుస నెయ్యిపోసి
వాసిగ మంటలు వేయుమనుచును వారికి సెలవిచ్చి
స్నానముచేసి పసుపుచీరెయును చాలంగ ధరియించి
పూని పసుపుకుంకుమపువ్వులును పొందుగాను దాల్చి
నవరత్నంబుల భూషలుబెట్టి నాథుని మదినెంచి
భువిలోగల భూసురులకునెల్లను పోసగ దక్షిణ లిచ్చి
భాసురంబుగను ముత్తయిదువులకు పరమమునంబునను
వాసిగనెక్కిన చీరలు రవికెలు వరభూషణములును
కుంకుమ పసుపు పుష్పగంధము కోర్కె దీరగాను
శంకలేక వారలకునుయిచ్చి చాల దీవెనలును
గైకొనివారల కెల్లరకును నమస్కారములుపుడు జేసి
ప్రాకటమొప్పగ భక్తితోడను భావుకముల నడసి
దేవతలకు దా మ్రొక్కినప్పుడు దివ్యపదవి గోరి
భావమురంజిల జూచె నందలిని పరమపదము మీరి
మూడుచుట్లు గుండంబునకును తా ముఖ్యముగా వచ్చి
తోడనే తననాథుని దగ్గరికి వేడుకలర వచ్చి
తాంబూలంబును జేసి రత్నముల్ దనర చేతంబట్టి
అంబరంబునకు నెగరగ రత్నము లంతజలిదినెట్టి
చుట్టుబడ్డయా రత్నములెల్లను సొంపుతోడజనులు
అట్టియెత్తుకొని సంతోషంబున నలరిరంత ప్రజలు
నాథుని గుండంబుననుంచియు తా నంత సన్మతించి

సాధులకెల్ల నమస్కరించి తాసరగ నగ్ని జూచి
భావంబున శ్రీహరి హరి యనుచును పదగ సంతసించి
దేవుండయిన యగ్నిహోత్రుని తేజమునకు మ్రొక్కి
నారాయణ శ్రీకేశవ యనుచును అంత నగ్ని జొచ్చి
సారెకు శ్రీ పరమేశా యనుచును సరవితోడ జొచ్చి
ఉన్నంతన యా దేవవిమానము నొప్పుగా నురాగ
సన్నుతులగు యాదంపతులిద్దఱు స్వర్గమునకు నేగ
పుష్పవిమానం బచటనప్పుడును పొందుగ దేవతలు
పుష్పవర్షములు గురియించుచును పొగడిరంత మేలు
అని నారదముని దేసింగునికథ నంత దెలుపఁగాను
విని సురనాథుఁడు సంతసించెను వేడ్కమీరఁగాను
సరగున నారదుఁ డంతలోకసంచారము గయికొనెను
గరిమతో నేగిరి దేవతలెల్లను కడుమురసుచుండఁగను
శూరుఁడయిన దేసింగునికథను సొంపుగ నెవరయిన
సారెకు వ్రాసిన చదివిన విన్నను స్వారస్యముగ వీన
పుత్రపౌత్ర భాగ్యంబులు గలిగి పొందుగాను వెలసి
గోత్రవృద్ధియును శత్రునాశనము కోరికెలను వడసి
ఆయుర్వృద్ధియు శ్రేయస్కరమును అధికసంపదలను
బాయక నెప్పుడు గలుగును వారికి బహుభోగంబులును
ఆచంద్రార్క స్థాయిగ నీకథ అతిశయంబుగాను
భూచక్రంబున నుండఁగవలెనని పొందుగ కోరెదను
విరచించితి దేసింగురాజుకథ వీనులవేడుకను
[illegible] సంభ్రమంబుతోను
సామాన్యముగా జెప్పితి నీకథ స్వారస్యముగాను
రామార్పణముగ జేసితినిప్పుడు రమణీయంబుగను.

చెన్నపురి: [illegible] ప్రెస్సున ముద్రితము.—1923.

పద్యకావ్యములు

		రూ.	పై.
		ప్రతి 1-కి రూ.	పై.
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	50
అనిరుద్ధచరిత్రము, అబ్బయామాత్యునిది	...	1	00
అన్యవాదకోలాహలము, ద్విపద, లఘుటీక	...	0	75
వసుచరిత్ర, సటీక	...	12	50
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	25
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము, 2 సంపుటములు	...	19	00
ఆంధ్రమహాభారతము:—			
ఆదిపర్వము, టీక (పాతది)	...	3	00
ఆదిపంచకము	...	13	00
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	9	00
శాంతి సప్తకము	...	8	50
ఆది సభాపర్వములు కలసంపుటము	...	5	00
ఆరణ్యపర్వము	...	5	00
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	5	00
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	5	00
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	5	00
శాంతిపర్వము	...	5	00
ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణ పర్వములు	...	5	00
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, మూలము	...	0	25
,, టీకతో	...	0	75